

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MUĞLA KENTSEL GELİŞİM SÜRECİ VE TURİZM

BESİME YÜCEL
2502120016

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GAYE ERTİN

İSTANBUL-2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MUĞLA KENTSEL GELİŞİM SÜRECİ VE TURİZM

BESİME YÜCEL
2502120016

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GAYE ERTİN

Bu tez, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 44261 sayılı proje olarak desteklenmiştir.

İSTANBUL-2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Besime YÜCEL Numarası : 2502120016

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Coğrafya Anabilim Dalı Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Gaye ERTİN

Tez Savunma Tarihi : 12.09.2018 Saati : 13:00

Tez Başlığı : "Muğla Kentsel Gelişim Süreci ve Turizm"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Barbaros GÖNENÇGİL		Kabul
2- Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL		KABUL
3-Dr. Öğr. Üyesi Gaye ERTİN		KABUL
4- Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KAÇMAZ		KABUL
5- Dr. Öğr. Üyesi T. Ahmet ERTEK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Dr. Öğr. Üyesi Serdar VARDAR		
2- Dr. Öğr. Üyesi Aylin YAMAN KOCADAĞLI		

ÖZ

MUĞLA KENTSEL GELİŞİM SÜRECİ VE TURİZM

BESİME YÜCEL

Ege Bölgesi'nin Güneybatı Anadolu Bölümünde yer alan Muğla ili, Türkiye'nin başlıca turizm destinasyonlarından biridir. İl, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Dalaman ve Köyceğiz gibi ilçeleri ile Antalya ve İstanbul'un ardından ülkenin en çok ziyaret edilen üçüncü varış yeridir. Buna karşın ilin idari merkezi olan Muğla kentinde turizm oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Kentin kuruluşunda, gelişiminde ve makroformunun oluşumunda etkili olan esas etmenler topografya, su kaynakları, ulaşım, yönetim ve eğitim fonksiyonudur. Kentte turizmin göreceli gelişimi, kıyı yerleşmelerde yaşanan turizm hareketliliğinin getirdiği olanaklar ve korumacılık faaliyetleri kapsamında kent merkezinde yürütülen restore çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Muğla kentinin gelişiminde turizmin kayda değer bir etkisinden söz edebilmemiz, ancak kentin kültür turizmi potansiyelinin optimum değerlendirilmesi ile mümkündür. Bu çalışmada kültür turizminde marka kentlerden biri olması hedeflenen Muğla Kenti'nin tarihsel evrim süreci, gelişim aşamasında coğrafi faktörlerin yeri ve kültür turizmi potansiyelinin araştırılması amaçlanmıştır. Tez çalışmasında elde edilen bulgular; literatür taramasından, tarihsel ve güncel kent arşivinden, resmi kaynaklardan, arazi çalışmalarından ve coğrafi bilgi sistemlerinden derlenen verilerin (niceliksel ve niteliksel) sentezlenerek analiz edilmesi ile üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentsel Gelişim, Turizm, Kültür Turizmi, Muğla

ABSTRACT
THE URBAN DEVELOPMENT PROCESS OF MUĞLA AND
TOURISM
BESİME YÜCEL

Located in the Southwest Anatolian part of the Aegean Region, Muğla is a primary tourism Destination in Turkey. With its counties Bodrum, Marmaris, Fethiye, Dalaman and Köyceğiz, the city is the third mostly visited city of the country after the cities of Antalya and Istanbul. However, tourism remained at a quite limited level in the city of Muğla, the administrative centre. Fundamental factors effective in the formation of the foundation, development and macroform of the city include topography, water resources, transportation, administration and education. Relative development of tourism in the city has occurred through opportunities brought by tourism mobility at the coastal settings and restoration studies conducted in the city centre in the scope of protectionism. We may talk about a considerable effect of tourism in the development of the city of Muğla is possible only by optimum use of the cultural tourism potential of the city. This study concerns exploration historical evolution of Muğla intended to be made a brand city in the cultural tourism as well as effect of the geographical factors on its development and cultural tourism potential. Findings in the thesis have been through synthesis and analyses (qualitatively and quantitatively) of the data compiled from literature survey, historical and current city archive, official references, site surveys and the geographical information system.

Keywords: Urban, Urban Development, Tourism, Cultural Tourism, Muğla

ÖNSÖZ

“Muğla Kentsel Gelişim Süreci ve Turizm” adlı doktora tez çalışmasında, kültür turizminde aranan destinasyonlardan olmayı hedefleyen Muğla kentinin gelişimi ve turizm potansiyeli araştırılmıştır. Bu bağlamda Muğla ili merkez Menteşe ilçesindeki 14 mahallenin üzerinde yayılım gösterdiği takribi 28.5 km²’lik alan çalışmamızın sınırları olarak tayin edilmiştir (Şekil 1). Bu çerçevede belirlenirken belediye imar planlarından, halihazır haritalardan ve uydu görüntülerinden yararlanılmıştır. Bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan müteşekkil tezin birinci bölümünde kuruluşundan günümüze Muğla kentinin gelişimi incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde kentin kuruluşu ve gelişimi üzerinde etkili olan jeoloji, jeomorfoloji, iklim, toprak, hidrografi ve bitki örtüsünü içeren fiziki coğrafya bileşenleri ile nüfus, ekonomi, ulaşım ve turizmi içeren beşeri coğrafya parametreleri araştırılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde kentin kültürel miras envanteri çıkarılarak elde edilen bulgular sonuç bölümünde tartışılmıştır.

Tez çalışması süresince değerli bilgi, birikim ve desteklerini esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi Gaye ERTİN’e danışmanlığımı üstlendiği için en içten şükranlarımı sunarım. Değerli katkıları, özverili yaklaşımı ve anlayışı için hocam Prof. Dr. Çiğdem Ünal’a teşekkür ederim. Tez çalışmasındaki katkıları için Prof. Dr. Barbaros GÖNENÇGİL’e ve Dr. Öğr. Üyesi Serdar VARDAR’a teşekkür ederim. Mimar yazar Ertuğrul ALADAĞ’a sahaya ilişkin bilgilerini esirgemediği ve arazi çalışmasında bana eşlik ettiği için teşekkür ederim.

Bu çalışmanın sonuçlanması en çok emeği olan kişilerin başında gelen değerli arkadaşım Dr. Çağla Melisa KAYA’ya maddi ve manevi desteği için teşekkür ederim. Değerli dostum Tülay TARI’ye yardımları için hususî teşekkür ederim. Fiili ve sözlü desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Özge TOLGA’ya, Öğr. Gör. Leyla DERİN’e, Dr Öğr. Üyesi Elif ÖZTÜRK’e, Dr. Yıldız GÜNEY’e, Türkan YAĞIZ’a, Hülya ÖZSERVET’e, Arş. Gör. Mahmut Halef CEVRİOĞLU’na ve Cesar’a teşekkür ederim. Burada adlarını telaffuz etmediğim, ancak manevi desteklerini unutmayacağım kimi hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı ve İstanbul Üniversitesi BAP birimine doktora sürecinde sundukları desteklerden dolayı teşekkür ederim. Son olarak her koşulda yanımda olan aileme sonsuz müteşekkirim.

Besime YÜCEL

İzmir, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSAL SÜREÇ İÇİNDE MUĞLA KENTİ

1.1.İlkçağlarda Muğla Kenti	9
1.2.Ortaçağlarda Muğla Kenti	11
1.3.Osmanlılar Döneminde Muğla Kenti	13
1.4.Cumhuriyet Döneminde Muğla Kenti	19

İKİNCİ BÖLÜM

KENTİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1.Doğal Faktörler	27
2.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler	27
2.1.2. İklim	32
2.1.2.1. Sıcaklık	33
2.1.2.2. Yağış	35
2.1.2.3. Atmosfer Basıncı ve Rüzgar	37
2.1.2.4. Nem ve Bulutluluk	39
2.1.3. Toprak	40
2.1.4. Bitki Örtüsü	43

2.1.5. Hidrografya	44
2.2. Beşeri Faktörler	46
2.2.1. Nüfus	46
2.2.1.1. Nüfusun Gelişimi ve Yoğunluğu	46
2.2.1.2. Cinsiyet Yapısı ve Yaş Grupları.....	52
2.2.1.3. Nüfusun Sosyo-ekonomik Özellikleri	55
2.2.2.Ekonomi	58
2.2.3. Ulaşım	60
2.2.4. Turizm.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Mobolla Antik Kenti	73
3. 2. Muğla Müzesi	76
3.2.1. Doğa Tarihi Salonu.....	78
3.2.2. Etnografya Salonu	79
3.2.3. Arkeoloji Salonu	80
3.2.4. Gladyatör Salonu	81
3.3. Camiler.....	82
3.3.1.Ulu Camii.....	82
3.3.2.Kurşunlu Camii.....	83
3.3.3.Şeyh Camii.....	84
3.3.4.Şahidi Camii	86
3.3.5. Pazar Camii	87
3.3.6.Sekibaşı Camii.....	88
3.3.7.Saburhane Camii	89
3.3.8.Kurbanzade Camii.....	90
3.3.9.Kavaklı Camii	91
3.4. Mescitler.....	92
3.4.1. Tüccar Hoca Mescidi.....	92

3.4.2. Konakaltı Mescidi	94
3.4.3. Üç Erenler Mescidi	95
3.5. Hanlar	96
3.5.1.Konakaltı Hanı	96
3.5.2.Yağcılar Hanı	97
3.5.3.Apostol Hanı	98
3.6. Hamamlar	99
3.6.1.Sekibaşı Hamamı	99
3.6.2.Vakıflar Hamamı	100
3.7.Saatli Kule.....	101
3.8. Arasta Çarşısı	102
3.9. Zahir Pazarı	103
3.10. Açık Pazar	105
3.11. Şemsi Ana Yatırı	106
3.12.Muğla Evleri	107
3.12.1.Türk Evi.....	113
3.12.2.Rum Evi	114
3.13. Özbekler Evi	115
3.14. Hacıkadı Evi	116
3.15. Kültür Evi	117
3.16. Karia Yolu	119
3.17. Karabağlar Yaylası.....	121
3.18.Yöresel Yemekler	128
3.19. El Sanatları	131
3.20. Halk Müziği ve Geleneksel Oyunlar	132
3.21. Festivaller.....	134
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Muğla Kentinde Ortalama Sıcaklık, Ortalama En Yüksek Sıcaklık ve Ortalama En Düşük Sıcaklıklar.....	34
Tablo 2: Muğla Kentinde Aylara Göre Ortalama Yıllık Yağış Miktarı ve Yağışlı Gün Sayısı (Ölçüm Periyodu 1926-2016).....	36
Tablo 3: Muğla Kentinin Su Kaynakları	45
Tablo 4: Muğla Kentinde Nüfusun Gelişimi (1927-2017).....	47
Tablo 5: Menteşe İlçesi Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı (2000-2017)	49
Tablo 6: Muğla Kentini Oluşturan Mahallerin 2017 Yılı Nüfusu.....	51
Tablo 7: Muğla Kentinde Bağımlı Nüfus Yapısındaki Değişimler	55
Tablo 8: Muğla Kentinin 6 Yaş ve Üzeri Eğitim Düzeyi.....	56
Tablo 9: 12 ve Daha Yukarı Yaş Muğla Kenti İşgücü Durumu (2000).....	56
Tablo 10: Muğla Kentinin Yıllara Göre Hane Halkı Değişimi.....	58
Tablo 11: Muğla Kentinin İl ve İlçe Merkezlerine Olan Uzaklığı (km)	63
Tablo 12: Muğla İli Sit Alanları.....	66
Tablo 13: Muğla Kenti Turizm İşletme ve Yatırım Belgeli Tesis Sayıları, 2017.....	69
Tablo 14: Muğla Müzesi Ziyaretçi Sayısı (2015-2017).....	78
Tablo 15: Karia Yolu Bölümleri	119

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: Muğla Kentinin İlk Kuruluş Yeri Olan Asar Dağının Görünüşü.....	11
Foto 2: Cumhuriyet Meydanı	20
Foto 3: Mobolla Kalesi'nin Kent Merkezinden Görünümü	74
Foto 4: Sur Duvarları ve Sarnıç Kuyu.....	75
Foto 5: Kaya Oygu Mezarları.....	75
Foto 6: Mobolla Ören Yeri Düzenlemeleri	76
Foto 7: Muğla Müzesi	77
Foto 8: Doğa Tarihi Salonu	79
Foto 9: Etnografya Salonu.....	80
Foto 10: Arkeoloji Salonu	80
Foto 11: Gladyatör Salonu.....	81
Foto 12: Ulu Camii.....	83
Foto 13: Kurşunlu Camii	84
Foto 14: Şeyh Camii.....	85
Foto 15: Şahidi Camii ve Şahidi Türbesi	87
Foto 16: Pazar Camii	88
Foto 17: Sekibaşı Camii	89
Foto 18: Saburhane Camii	90
Foto 19: Kurbanzade Camii.....	91
Foto 20: Kavaklı Camii	92
Foto 21: Tüccar Efendi Mescidi	93
Foto 22: Konakaltı Mescidi	94
Foto 23: Üç Erenler Mescidi	95
Foto 24: Konakaltı Hanı	97
Foto 25: Yağcılar Hanı	98
Foto 26: Apostol Hanı	99
Foto 27: Sekibaşı Hamamı	100
Foto 28: Vakıflar Hamamı	101
Foto 29: Saatli Kule.....	102

Foto 30: Arasta Çarşısı	103
Foto 31: Zahire Pazarı	104
Foto 32: Açık Pazar	106
Foto 33: Şemsi Ana Yatırı.....	107
Foto 34: Muğla Evlerinin Genel Görünüşü	109
Foto 35: Muğla Sokakları.....	110
Foto 36: Muğla Bacası.....	111
Foto 37: Kuzulu Kapı	112
Foto 38: Özbekler Evi	116
Foto 39: Hacıkadı Evi.....	117
Foto 40: Kültür Evi.....	118
Foto 41: Karabağlar Yaylası Yurtlarından Bir Görünüm.....	122
Foto 42: Geleneksel Yayla Evi.....	123
Foto 43: Kesik ve İrim.....	124
Foto 44: Keyfoturağı Kahvesi	125
Foto 45: Süpüroğlu Kahvesi ve Tandır Kuyusu	126
Foto 46: Muğla Mutfağından Lezzetler.....	130
Foto 47: Muğla El Sanatları Atölyesi.....	132
Foto 48: Menteşe Kültür ve Sanat Şenliği'nden Görüntüler	135

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Muğla Kentinin Mevsimlere Göre Ortalama Sıcaklığı	35
Grafik 2: Muğla Kentinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı (Ölçüm Periyodu 1926-2016)	37
Grafik 3: Muğla Kentinde Yıllık Ortalama, Maksimum ve Minimum Basıncın Aylara Göre Dağılımı (Ölçüm Periyodu 1928-2017)	38
Grafik 4: Muğla Kentinde Rüzgar Esme Yönü	38
Grafik 5: Muğla Kentinde Bağıl Nem, Maksimum Bağıl Nem ve Minimum Bağıl Nem Ortalamalarının Aylara Göre Dağılımı (Ölçüm Periyodu 1928-2017)	39
Grafik 6: Muğla Kentinde Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Günler Sayısının Aylara Göre Dağılışı (Ölçüm Periyodu 1928-2017).....	40
Grafik 7: Yıllara Göre Muğla Kenti Nüfus Artış Hızı (1935-2017).....	48
Grafik 8: Muğla Merkez Menteşe İlçesinin Yıllara Göre Kentleşme Oranı (1927-2017)	50
Grafik 9: Muğla Kentinde Yıllara Göre Nüfusun Cinsiyet Dağılımı, 2017	53
Grafik 10: Muğla Kentinde Nüfusun Geniş Yaş Aralıklı Gruplara Göre Dağılımı, 2017.....	53
Grafik 11: Muğla Kenti Nüfusunun 0-14, 15-64, 65+ Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, 2017.....	54
Grafik 12: Muğla Kentinin 6 Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Durumu, 2016	55
Grafik 13: Muğla Kentinde Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 2000.....	57
Grafik 14: Muğla İline Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı (2013-2017).....	67
Grafik 15: Muğla İli Hudut Kapılarından İle Giriş Yapan İlk Beş Ülke	68
Grafik 16: Menteşe Halkının Festival Algısı	137
Grafik 17: Menteşe İşletmelerinin Festival Algısı.....	138

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Muğla Kenti'nin Lokasyonu	4
Şekil 2: Muğla Kentini Oluşturan Mahalleler	8
Şekil 3: Antik Dönemde Karya Bölgesi	9
Şekil 4: Menteşe Sancağı'nda Yönetimsel Sınırların Zaman İçindeki Değişimi	14
Şekil 5: 19. Yüzyıl Sonunda Muğla Kent Merkezinin İşlevsel Yapısı.....	18
Şekil 6: 1984 Yılında Muğla Kenti.....	22
Şekil 7: 1994 Yılında Muğla Kenti.....	23
Şekil 8: 2004 Yılında Muğla Kenti.....	24
Şekil 9: Muğla Kentinin 1984-2017 Yılları Arasındaki Gelişimi	26
Şekil 10: Muğla Kenti ve Çevresinin Jeolojisi	28
Şekil 11: Muğla Kenti ve Çevresinin Topografyası	31
Şekil 12: Muğla Kenti ve Çevresinde Toprak Gruplarının Dağılışı	42
Şekil 13: Muğla Kentinin Mahallere Göre Nüfusun Dağılımı	52
Şekil 14: 1899 Yılında Muğla Kenti ve Çevresindeki Kervanyolu, Şose ve Demiryolu Güzergahı.....	61
Şekil 15: Muğla Kenti Ulaşım Haritası	65
Şekil 16: Muğla Kenti Kültür Turizmi Envanteri.....	72
Şekil 17: Mobolla Antik Kenti'nin Konumu	73
Şekil 18: Muğla Müzesi'nin Konumu	77
Şekil 19: Ulu Camii'nin Konumu.....	82
Şekil 20: Kurşunlu Camii'nin Konumu.....	83
Şekil 21: Kurşunlu Cami Konum.....	84
Şekil 22: Şeyh Camii'nin Konumu.....	85
Şekil 23: Şahidi Camii'nin Konumu	86
Şekil 24: Pazar Camii'nin Konumu.....	87
Şekil 25: Sekibaşı Camii'nin Konumu	88
Şekil 26: Saburhane Camii'nin Konumu.....	90
Şekil 27: Kurbanzade Camii'nin Konumu	91
Şekil 28: Kavaklı Camii'nin Konumu	92

Şekil 29: Tüccar Hoca Mescidi Konumu.....	93
Şekil 30: Konakaltı Mescidi Konumu	94
Şekil 31: Üç Erenler Mescidi Konumu.....	95
Şekil 32: Konakaltı Hanı'nın Konumu	96
Şekil 33: Yağcılar Hanı'nın Konumu	97
Şekil 34: Apostol Hanı'nın Konumu.....	98
Şekil 35: Sekibaşı Hamamı'nın Konumu	99
Şekil 36: Vakıflar Hamamı'nın Konumu	100
Şekil 37: Saatli Kule'nin Konumu.....	101
Şekil 38: Arasta Çarşısı'nın Konumu.....	102
Şekil 39: Zahir Pazarı'nın Konumu	104
Şekil 40: Açık Pazar'ın Konumu	105
Şekil 41: Şemsi Ana Yatırı'nın Konumu.....	106
Şekil 42: Özbekler Evi'nin Konumu	115
Şekil 43: Hacıkadı Evi'nin Konumu	116
Şekil 44: Kültür Evi'nin Konumu	117
Şekil 45: Karia Yolu Güzergahı	120
Şekil 46: Karabağlar Kentsel ve III. Derece Doğal Sit Alanı.....	121
Şekil 47: Karabağlar Anıtsal Tescilli Kahveler Listesi	127

KISALTMALAR LİSTESİ

hPa	Hektopaskal
Km	Kilometre
M	Metre
MELSA	Muğla El Sanatları Atölyesi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
°C	Santigrat Derece

GİRİŞ

İnceleme konusu olan Muğla Kenti, aynı adlı ilin idari merkezidir. Türkiye'nin güneybatısında yer alan Muğla ili, 36-37 kuzey enlemleri ile 27-29 doğu boylamları arasında konumlanmaktadır. İlin toplam yüzölçümü 12.654 km²'dir. Antik dönemde Karya ve Likya medeniyetlerinin sınırları içerisinde kalan il, batıda Ege Denizi, güneyde Akdeniz, kuzeyde Aydın, doğuda Denizli ve Burdur, güneydoğuda Antalya ile çevrelenmiştir. Günümüzde 13 ilçeden oluşan ilin, Bodrum, Milas, Yatağan, Kavaklıdere, Menteşe, Ula, Marmaris ve Datça ilçeleri Ege Bölgesi, Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye ve Seydikemer ilçeleri ise Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde kalmaktadır.

Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı Akdeniz ikliminin görüldüğü il topraklarının %77'si büyük bir bölümü orman ve fundalıklarla kaplı olan dağlık ve sarp alanlardan oluşmaktadır. Alp Orojenezi sırasında oluşmuş dağların başlıcaları; Doğu Menteşe Dağları, Batı Menteşe Dağları, İlbir Dağı, Yaran Dağı, Gölge Dağları, Balaban Dağı, Boncuk Dağları, Akdağlar ve Babadağları'dır. İl topraklarının %12.3'ünü oluşturan platoların en önemlisi Menteşe Platosudur. Toprakların %10.7'sini oluşturan vadi ve ovaların başlıcaları; Dalaman Vadisi, Dalaman Ovası, Eşen Vadisi, Eşen Ovası ve Yatağan Ovası'dır.

2017 itibarıyla Muğla ili nüfusu 938.751 kişidir. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi 2012 verilerine göre¹ ilde nüfusu 10.000 üzerinde olan ilçe merkezi sayısı dokuzdur. Bunlar; Fethiye (84.053), Menteşe (64.706), Milas (55.348), Bodrum (35.795), Marmaris (34.047), Ortaca (27.602), Dalaman (24.807), Yatağan (18.536) ve Datça'dır (11.261). Kentleşme oranının %50 üzerinde olduğu şehir merkezleri sırasıyla Dalaman (%71,2), Menteşe (%65,3), Datça (%64,9) ve Ortaca'dır (%63,3). İl genelinde kentleşme oranı ise %44'dür. Bu oran aynı yıla ait Türkiye ortalamasının (%76,8) altındadır. Bunun nedeni Muğla ili belde ve köylerinde yoğunlaşan turizm faaliyetleri dolayısıyla kırsal alanlardan kente göçte itici bir faktörün olmamasıdır.

---

¹ 2012 yılından itibaren TÜİK'in istatistiklerini şehir-köy ayrımı gözetmeksizin yayınlanmasından dolayı sonraki yıllara ait verilere erişilememiştir.

Başka bir deyişle kırsal kesimde yoğunlaşan turizm aktiviteleri nüfusa geçim imkânı sunduğundan kırdan kentsel alanlara yönelik nüfus hareketinin kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır.²

Turizm, yerleşmelerin (kentsel ve kırsal) gelişiminde, marka imajında ve sürdürülebilir kalkınmasında itici güçlerden biridir. Tarihi insanlık tarihi kadar eski olan turizm aktivitesine katılım her geçen gün artmaktadır. 1950 yılında seyahat eden kişi sayısı yalnızca 25 milyon kişi iken, 2012 yılında ilk defa 1 milyarı aşmış, 2017 yılında 1,3 milyar kişiye ulaşmıştır. 2030 yılına gelindiğinde dünya üzerinde seyahat eden kişi sayısının 1,8 milyarı bulacağı tahmin edilmektedir.³

Dünya Turizm Örgütü'ne göre uluslararası turizm hareketliliğinin %40'ı kültür turizmi odaklıdır. Kültür turizmine katılımcıları motive eden temel unsurlar; başka kültürlerle duyulan merak duygusu, nostalji özlemi ve entelektüel bilgi edinme arzusudur. Bu turizm türünde kentsel, doğal ve tarihi sit alanları, anıtsal, mimari ve dini yapılar, müzeler ve ören yerleri, gelenek-görenekler, halk inançları, geleneksel oyunlar, yöresel mutfak, ulusal ve uluslararası etkinlikler gibi kültürel varlık unsurları yer almaktadır.

Muğla ili, doğal güzellikleri, tarihsel ve kültürel kaynaklarıyla Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biridir. İl, yaklaşık 1480 km'yi bulan kıyı şeridi uzunluğu, koyları, mavi bayraklı plajları ve limanları ile ülkedeki deniz turizminin lokomotifi konumundadır. Bununla beraber il çok sayıda kentsel, doğal ve arkeolojik sit alanı, müze ve ören yerleri, tescilli yapıları ve anıtsal ağaçları, el sanatları, festivalleri gibi tarihsel ve kültürel kaynağı ile alternatif turizm için de zengin bir yelpaze sunmaktadır. Yılda yaklaşık ortalama 3 milyon turisti ağırlayan ilde, 505 adet konaklama tesisi, 27 adet marina işletmesi, 538 adet yat işletmesi bulunmaktadır. Bu istatistiki göstergelerle il, Türkiye'nin ilk 10 turizm destinasyonu arasında ziyaretçi sayısı açısından Antalya ve İstanbul'un ardından 3. sırada, tesis ve konaklama

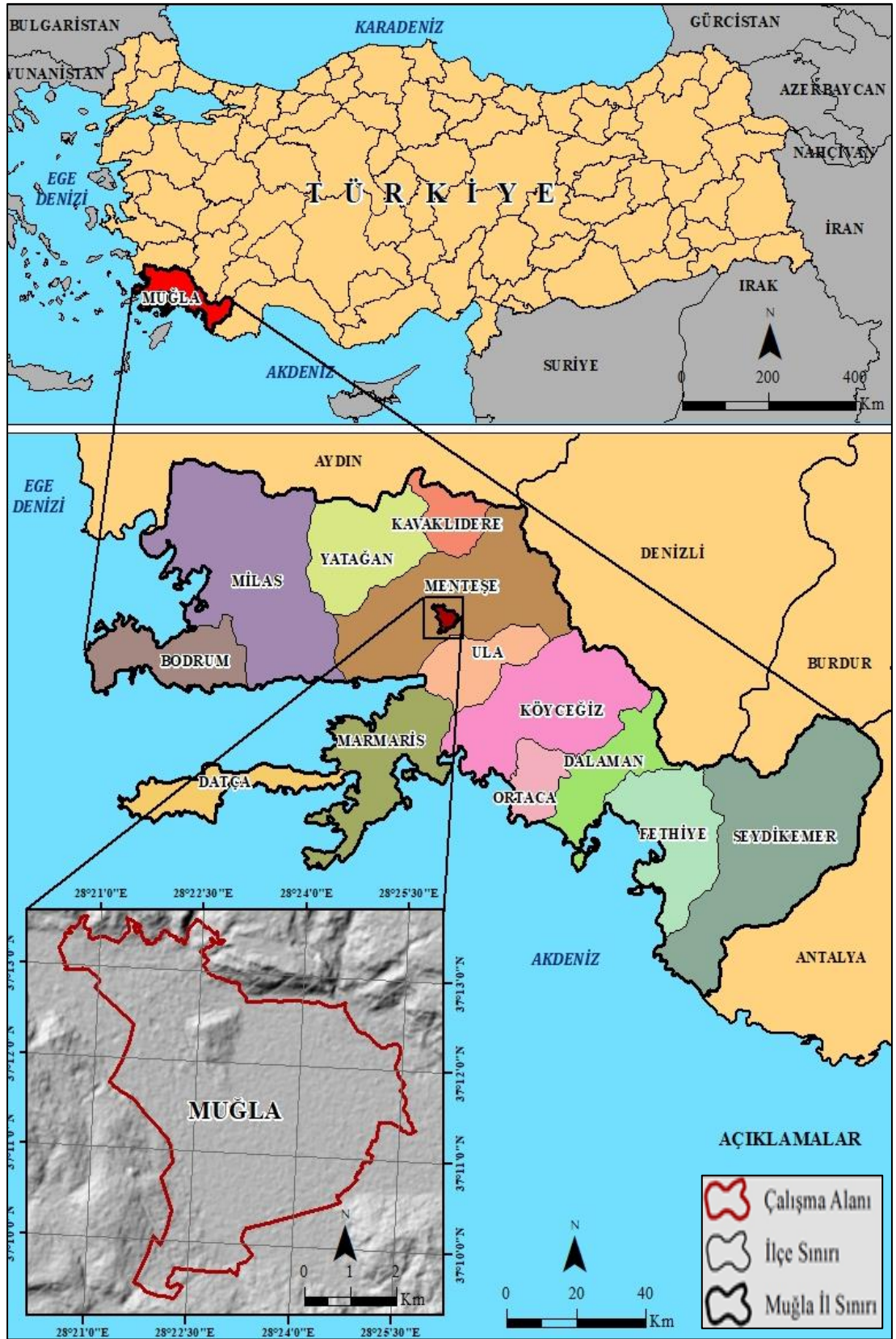
---

² Emine Aktuğ, "Güney Ege Bölgesi Sosyal Durum Raporu, **GEKA**, 2013, s. 7.

³ Dirk Glaesser v.d., "Global Travel Patterns: an overview", **Journal of Travel Medicine**, Vol. 24, No: 4, Spain, 2017, 2017, s 1.

olanakları bakımından 2. sırada yer almaktadır. İlin en çok turist çeken ilk üç ilçesi Bodrum, Fethiye ve Marmaris'tir.

Muğla kenti, Muğla ilinin yönetim merkezi ve çevre yerleşmelere ulaşımında bir geçiş bölgesi olmasına karşın, turizmin kentin gelişimi üzerindeki etkisi sınırlıdır. Kentin büyümesi ve gelişiminde etkili olan esas etmenler fiziki coğrafya bileşenlerinin yanı sıra, yönetim, ulaşım ve eğitim fonksiyonu olmuştur. Kentte, 1979 yılında temelleri atılan korumacılık faaliyetlerinin, özellikle 2000'li yıllardan sonra restorasyon çalışmaları ile ivme kazanması akabinde kültür turizminde az da olsa hareketlenme sağlanmıştır. Ancak kentin mevcut ve geliştirilebilir kültür turizmi olanakları düşünüldüğünde potansiyelinin oldukça altında kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. 2 Kentsel, 1 Doğal ve 1 Arkeolojik sit alanının bulunduğu kentte tescilli anıtsal ve sivil mimarlık örneği çok sayıda yapı vardır. Bu kültürel zenginlik film şirketlerinin de dikkatini çekmektedir. Yakın geçmişte vizyona giren ve ünlü oyuncuların rol aldığı Dondurmam Gaymak, İftarlık Gazoz, Uzaklarda Arama gibi filmlerin bazı sahneleri Muğla kentinde çekilmiştir.

Şekil 1: Muğla Kenti'nin Lokasyonu

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE MUĞLA KENTİ

Muğla kenti, antik çağda Karların ya da Karyalıların ülkesi anlamındaki Karya (Karia) olarak adlandırılan bölgenin sınırları içerisinde konumlanmıştır.⁴ Kuzeyde Menderes nehri ile güneyde Dalaman Çayı'na kadar olan sahayı kapsayan Karia bölgesi, Muğla ilinin Fethiye ve Seydikemer ilçeleri hariç tamamını kapsamaktadır. Karia'nın sınırlarına dâhil edilmeyen söz konusu iki yerleşim alanı antik çağda Lykia bölgesinin batı kesimi içerisinde kalmaktadır.

Tarihi M. Ö. 3000-2500 yıllarına kadar uzanan Karya bölgesinin bilinen ilk yerleşimcileri, Ege Adalarından Batı Anadolu'ya sürülen Karlar ve Legler'dir. M. Ö. 1297-1239 yılları arasında bölgeyi Mısırlılar ele geçirmiştir. Daha sonra sırasıyla muhtelif zaman aralıklarında İskitler ve Asurlular bölgeye hâkim olmuştur. M. Ö. 1209 yılında Anadolu kavimlerinin Truva Savaşı'nda yenilmesi ile bölgenin kıyı kesimlerine Eolyalılar, İyonlar ve Dorlar koloni kurmuştur.⁵ M. Ö. 6. yy. ve 7. yy.'da bölgenin egemenliği Lidyalıların eline geçmiştir. M. Ö. 546 yılında Persler, Lidya krallığının egemenliğine son vererek bölgenin yönetimini ele geçirmiştir. Karya bölgesi, M. Ö. 522-486 yılları arasında satraplıklara (eyaletlere) ayrılan Pers topraklarının idari yapılanmasında İon Satrabı içinde kalmıştır. M. Ö. 480'de Persler ile Yunanlılar arasında çıkan Salamis Savaşları sonucunda bölge toprakları Atina Deniz İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. M. Ö. 404'de Atinalılar Spartalılara yenilince bu kez Karya toprakları Spartalılar'a geçmiştir. Fakat bu hâkimiyet uzun sürmemiş, M. Ö. 387'de Kral Barışı ile tüm Anadolu tekrardan Perslerin hâkimiyeti altına girmiştir.⁶ M. Ö. 334'de Büyük İskender, Perslerin yönetimine son vererek bölgede hâkimiyet kurmuştur. M. Ö. 323'te İskender'in ölümünden sonra generalleri onun kurduğu imparatorluğu Makedonya, Suriye ve

---

⁴Karyalıların Karya adını seçmelerinin nedeni olarak başlarına "kara" adını verdikleri sorguç takmalarının olduğu da iddia edilmektedir. (Bkz: Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Ali Suat (çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002, s. 215.

⁵ K. Ekrem Uykucu, **Muğla Tarihi**, As Matbaası, İstanbul, 1968, s. 52-53.

⁶ Bayram Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 7.

Mısır olmak üzere üçe bölmüştür⁷. Bu parçalanmışlık beraberinde iç kargaşaları da getirmiştir. M. Ö. 313'te Antigonoslar, M. Ö. 295'te Lysimakhoslar, M. Ö. 281'de Seleukoslar bölgeyi zapt etmiştir.⁸ M. Ö. 189'da Romalılar bölgeye egemen olarak, M.Ö. 188'de Karya'nın kuzey tarafını Bergama krallığına, güney tarafını Rodos'a bırakmıştır. Ancak Rodos kendisine verilen topraklardaki isyanları durduramayınca M.Ö. 166 yılında Roma bu topraklardaki kentleri özgür bırakmıştır. M. Ö. 129'da Romalılar Bergama Krallığının varisi olarak tüm Karya topraklarını Asya Eyaleti konumuna getirmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395'te doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasından sonra Karya Bizanslıların hâkimiyetinde kalmıştır.

Malazgirt savaşından sonra Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın komutasında Anadolu'da Türk akınları yoğunlaşmıştır. 1079'da Türkler Karya'yı almışlarsa da hâkimiyet kısa bir süre sonra tekrardan Bizanslıların eline geçmiştir. Bölgenin kesin olarak Türkler tarafından hâkimiyeti 1261 yılında Menteşe Bey önderliğinde gerçekleşmiştir. Karadan ve denizden yapılan hücumlarla fethedilen Karya, Batı Anadolu'da tamamen Türklerin eline geçen ilk bölge olma özelliği taşımaktadır.⁹ Menteşeoğulları Beyliği'nin eline geçtikten sonra Menteşe Beyliği (Muğla) olarak anılmaya başlayan bölgenin merkezi önce Milas olarak seçilmiş, sonra Peçin'e (Beçin) taşınmıştır.¹⁰ Menteşe Beyliği'nin sınırları hemen hemen Karya sınırları ile uyumluluk göstermektedir. Beylik, kuzeyde Aydınogulları, kuzeydoğuda İnanoğulları ve Germiyanogulları, doğuda Hamitoğulları, güneydoğuda Tekeogulları beylikleriyle komşu bir konumda yer almıştır.¹¹

1390'da Yıldırım Bayezid, Menteşe Beyliğini Osmanlı topraklarına katmıştır. Ancak 1402'de Ankara Savaşı'nı kazanan Timur, hâkimiyetini tanımları kaidesiyle Anadolu beyliklerine eski topraklarını geri verince bölge yeniden

---

⁷ Sevim Buluç, "İlkçağda Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 1993, s. 7.

⁸ Kaan İren, "İlkçağ Boyunca Muğla", **Muğla Kitabı (Arkeoloji-Tarih-Coğrafya, Ağız Özellikler, Halk Kültürü)**, Ali Abbas Çınar (der.), Muğla Valiliği, Muğla, 2004, s. 16.

⁹ Ömür Bakır, "Ortaçağda Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 1993, s. 12.

¹⁰ Suraiye Faroqhi, "Menteşeoğullarından Osmanlılara Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları, 2006, s. 19.

¹¹ Zekai Mete, "Menteşe", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 29, 2004, s. 151.

Menteşeoğulları'nın egemenliği altına girmiştir. Menteşe bölgesi 1424 yılında II. Murat tarafından mutlak olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1425 yılında merkezi Muğla olmak üzere Menteşe Sancağı kurulmuştur.¹² Önceleri Kütahya merkezli Anadolu Eyaletine bağlanan Menteşe Sancağı, 1836'da Aydın Eyaleti'ne katılmıştır. Menteşe Sancağı 1867'de Vilayetler Kanunun çıkması ile Aydın Vilayetine bağlanmıştır.¹³

Birinci Dünya Savaşı'nı itilaf devletlerinin kazanmasından sonra Menteşe Sancağı 11 Mayıs 1919 yılında İtalya tarafından işgal edilmiştir. Bu dönemde İtalyanlar, Ege'de Yunan işgaline karşı örgütlenen Muğlalıların kendilerine karşı ayaklanmasını önlemek için ılımlı bir politika izlemiştir.¹⁴ 5 Temmuz 1921'de İtalya, ülkesindeki iç siyasal dalgalanmaları gerekçe göstererek bölgeden çekilmiştir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Muğla il olmuştur.

Muğla il sınırları, 12.11.2012 tarihli 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik” yapılmasına ilişkin kanun kapsamında “büyükşehir” statüsü kazanmıştır. Bu kanuna istinaden Muğla belediye sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir. Ayrıca öncesinde Fethiye ilçesine bağlı bir belde olan “Kemer” yerleşimi merkez olmak üzere “Seydikemer” adıyla yeni bir ilçe kurulmuş ve Merkez ilçesinin adı “Menteşe” olarak değiştirilmiştir.¹⁵ Söz konusu kanun kapsamında merkez ilçesi Menteşe'deki belde ve köylere mahalle statüsü verilmişse de yerleşimlerin kırsal karakteri devam etmektedir. Günümüz itibarıyla merkez Menteşe ilçesinde kentsel karakter gösteren yalnızca on dört mahalle bulunmaktadır: Balıbey, Camikebir, Düğerek, Emirbeyazıt, Hacırüstem, Karamehmet, Karşıyaka, Kiramettin, Kötekli, Muslihittin, Müştakbey, Orhaniye, Orta ve Şeyh Mahalleri (Şekil 2). Bu kentsel alanın doğu ve batı çeperindeki yerleşimler öncelikli kentsel gelişim alanlarıdır.

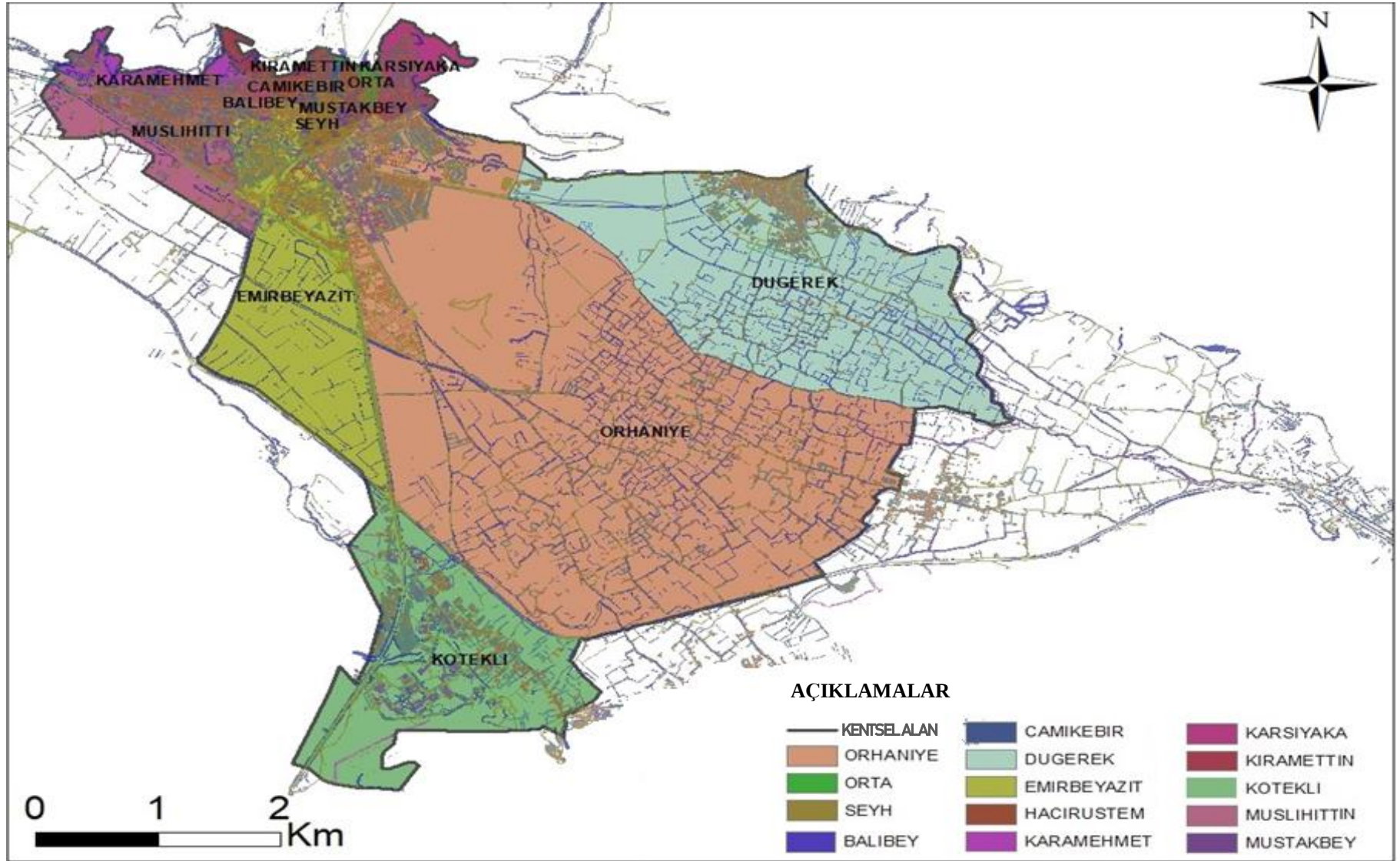
---

¹² Uykucu, a.g.e., s. 94.

¹³ Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Fasikül 105: Mardin-Muğla, **Yurt Ansiklopedisi**, 1983, s. 5880.

¹⁴ Uykucu, a.g.e., s. 108-113.

¹⁵ Resmi Gazete, “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>, (erişim 16.02.2017).

Şekil 2: Muğla Kentini Oluşturan Mahalleler

1.1.İlkçağlarda Muğla Kenti

İlkçağda kentin yerleşim sahasının büyüklüğü ve sınırları hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte yerleşimin niteliği, kullanım biçimi ve fonksiyonel özelliği günümüzden oldukça farklıdır. Antikçağlarda Muğla kentinin, Güneybatı Anadolu'daki Karların vatanı anlamına gelen Karya bölgesinin sınırları içerisinde kaldığı bilinmektedir. Karya bölgesi, Muğla ilinin Fethiye ve Seydikemer ilçeleri hariç tamamını, Aydın ve Denizli illerinin küçük bir bölümünü kapsamaktadır. Karya'nın sınırları içerisine dâhil edilmeyen iki Muğla ilçesi ise antik çağda Likya bölgesinin batı kesimde bulunmaktadır. Böylelikle Karya, kuzeyde Büyük Menderes nehri ile Lidya, güneyde Dalaman çayı ile Likya bölgesinden ayrılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Antik Dönemde Karya Bölgesi

Kaynak: Feray Koca

Büyük ölçüde kıyı yerleşmelerinden oluşan Dış Karya’da ilkçağda deniz ticaretinin önemli olduğu bilinmektedir. İç Karya’da ise tarımsal faaliyetler etkin olup, ormanlar ve madenler açısından bereketli topraklar yer almaktadır.¹⁶ Bu durumda İç Karya sınırları içerisinde yer alan Muğla kentinde de tarımsal fonksiyonun ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır.

Bugüne kadar kazı çalışmasının yapılmadığı Muğla’nın kentleşme sürecine ilişkin ilkçağ bilgileri oldukça sınırlıdır. Yapılan yüzey araştırmaları ve ele geçirilen az sayıdaki kalıntılardan yola çıkılarak kentin tarihinin M.Ö. 3000-2500’li yıllara kadar uzandığı tahmin edilmektedir.¹⁷ Muğla kentinin bilinen en eski yerleşimcilerinin Karlar ve Lelegler olduğu düşünülmektedir. Kentin ilk isminin ne olduğuna ilişkin görüşler ise muhtelifdir. Bu görüşlere göre kentin ilk isminin Mogola, Mobelle, Movela ya da Mobolla olması olasıdır.¹⁸

Muğla kentinin kuruluş yeri, etrafı dağlarla çevrelenen Muğla ovasının kuzey kenarındaki Asar Dağı’nın tepe kısımlarıdır (Foto 1). Tepenin bir masayı andıran genişliği, yerel halk arasında Asar Dağı’nın Masa Dağı olarak tabir edilmesine neden olmuştur. Tepenin zirve bölümünün bir masa gibi düz olması yerleşime imkân vermiştir. Diğer taraftan tepe doğal afetlerden ve olası saldırılardan korunmaya elverişli konumu ile dikkat çekmektedir. Buna karşın deniz kıyısında kurulmuş diğer Karya şehirlerinin aksine deniz ticaretinin getirdiği canlılıktan yoksun olması ve topografyasının ulaşımı güçleştirmesi bu kentin eski çağlarda gelişimini sınırlandıran başlıca unsurlar olmuştur.

---

¹⁶ Buluç, a.g.e., s. 1.

¹⁷ Nasır Niray, “Muğla İlinin Kentleşme Süreci”, **Muğlaname**, Ali Abbas Çınar (der.), Berk Yayınları, 2006, s. 21

¹⁸ Bkz: Adnan Diler: **Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri Pedasa, Mylasa, Damlıboğaz (Hydai), Kereai (Sedir Adası), Kissebükü (Anastasioupolis) ve Mobolla Kalesi Yüzey Araştırmaları 2004-2005**, 24 Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Çanakkale, Ayıbasım, 2006; Bilge Umar, **Karia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1999; Ekrem Uykucu, **Muğla Tarihi**, As Matbaası, İstanbul, 1968; Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi**, Ali Suat (çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002; Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2011.

Foto 1: Muğla Kentinin İlk Kuruluş Yeri Olan Asar Dağının Görünüşü

1.2.Ortaçağlarda Muğla Kenti

Ortaçağ boyunca görülen kentsel büyüme ve organizasyonun Muğla kentindeki durumu hakkında bizi aydınlatan çok az sayıda kalıntı ve belge vardır. Özellikle kentin Bizans dönemindeki yerleşme yapısına ilişkin bilgiler kentte arkeolojik kazı çalışması yapılmadığı için yüzey araştırmalarından elde edilen gözlemlere dayanmaktadır. Bunun bir diğer nedeniyse Menteşe ve yakın çevresinin, Roma ve Bizans dönemlerinde Halikarnassos (Bodrum) ve Mylasa (Milas) gibi önemli kıyı yerleşmeleri arasında yer almayıp ikinci planda kalmış olmasıdır.¹⁹

Mobolla antik kentinde yapılan yüzey araştırmaları neticesinde Mobolla Kale'sinin kuzey ve kuzeydoğusundaki surların yaklaşık 500 metre kuzeybatısında harçla örülmüş duvar parçalarının bir Ortaçağ kalesi ya da sarayı olduğu tahmin

¹⁹ Bakırer, a.g.e., s. 11.

edilmektedir.²⁰ Yine antik kentteki kale kalıntıları kentin dışarıdan gelecek olası saldırılara karşı korunmalı bir mevzi edindiğini göstermektedir. Kentin idari bölümlenmesi ve yönetimi hakkında aralıklı yüzyıllardan derlenmiş bilgiler değerlendirildiğinde ise kentin tarım fonksiyonunun Ortaçağ boyunca devam ettiği anlaşılmaktadır.

13. yüzyılda Menteşeoğulları Beyliği tarafından Karya bölgesinin fethedilmesi sonrası Muğla ve çevresi Menteşe Beyliği olarak anılmaya başlanmıştır. Beylik o dönemde, limana yakın verimli bir ova içinde bulunan ve denizden gelecek saldırılara karşı korunaklı olan Milas'a yerleşmiştir. Beylik merkezini de bu şehre yakın bir lokasyonda yer alan Peçin (Barçın, Beçin) olarak tayin etmiştir.²¹ Beyliğin limanları arasında ise Balat önem kazanmıştır. Muğla kentinin bu dönemdeki tek özelliği 'Ulu Bey' olmayan ikinci derecedeki hanedan mensubu beylerin zaman zaman oturduğu bir yer olmasıdır.²² Bu nedenle devrin en önemli yapıları Muğla kentinde yer almamıştır.

Beylikler döneminden günümüze kadar gelebilmiş kullanımda olan en eski tarihli yapı Camikebir Mahallesi Fabrika Sokak'ta yer alan Ulu Cami'dir. Menteşeoğulları Emiri İbrahim Bey tarafından 1344 yılında yaptırılan cami o günden bu yana birkaç defa onarım geçirerek özgün mimari üslubunu kaybetmiştir. 1333'de Menteşe'yi ziyaret eden İbn-i Batuta kentte bir de zaviye olduğunu belirtmektedir. Ancak bugün bu yapıyı belgelemek olanaklı değildir.²³

2004 yılında Muğla Belediyesi'nin Emirbeyazıt mahallesinde yeşil alan çalışması yaparken tesadüfî bulduğu tarihi kalıntıların da Menteşe Beyliği Dönemine ait "Üç Erenler Mescidi" olduğu tespit edilmiştir. 800 yıllık tarihinin olduğu tahmin edilen ve bugün yalnızca kalıntılardan oluşan mescit eğer restitüsyon çalışmaları

---

²⁰ Adnan Diler, **Muğla'da Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasından Yaşanan Sorunlar: Kültürel ve Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2004, s. 24.

²¹ Mübahat Küçükoglu, **Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s. 11.

²² Faroqhi, a.g.e., s. 19.

²³ Necva Akçura, "Muğla'da Geleceğe Yönelik Çabalar Tarihi Çevre Koruması", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006, s. 246.

tamamlanıp restore edilirse kentsel sit alanındaki en eski yapı olma özelliği taşıyacaktır.

15. yüzyıl ortalarında Muğla kenti, Osmanlı Devletine Menteşe Sancağı'nın merkezi olarak bağlanmıştır. Bu dönemin Muğla'sı ticaret yollarından uzak ve idari rolü de sınırlı olan tarıma dayalı küçük bir kasaba olarak önümüze çıkmaktadır.²⁴

1.3.Osmanlılar Döneminde Muğla Kenti

Menteşe Bölgesi, 15. yüzyılda Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra merkezi Kütahya'da olan Anadolu Beylerbeyine bağlı Muğla merkezli bir sancak olarak yönetilmeye başlanmıştır. 1836 yılında Menteşe Sancağı Aydın Eyaletine, 1867'de Vilayetler Kanunu çıkınca da Aydın Vilayetine bağlanmıştır. 1903 resmi kayıtlarından Menteşe Sancağı'nın Aydın Vilayetine bağlılığını sürdürdüğü, 1910 yılı kayıtlarından ise bağımsız bir vilayet olarak yönetilmeye başlandığı anlaşılmaktadır.²⁵

Menteşe Beyliği döneminde yaklaşık 20.000 km²'lik bir sahayı kapladığı tahmin edilen bölgenin yüzölçümü, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uygulanan idari yapıdaki dönüşümlere müteakip değişime uğramıştır. Öyle ki 17. yüzyılın başlarında Menteşe Sancağı, Menteşe Beyliğinden de geniş bir yönetsel sınıra ulaşmıştır. Zaman içerisinde kazalarından bazısını komşu sancaklara kaptırdığı için 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yönetsel yüzölçümü 13.000 km²'ye kadar gerilemiştir²⁶ (Şekil 4). Burada dikkat çekici husus Osmanlı Dönemi boyunca Menteşe Sancağı'nın yönetsel alanının devamlı değişime uğrayarak küçülmesine karşın, Muğla kazası içinde "yönetim merkezi" olma işlevini kesintisiz olarak sürdürmesidir.²⁷

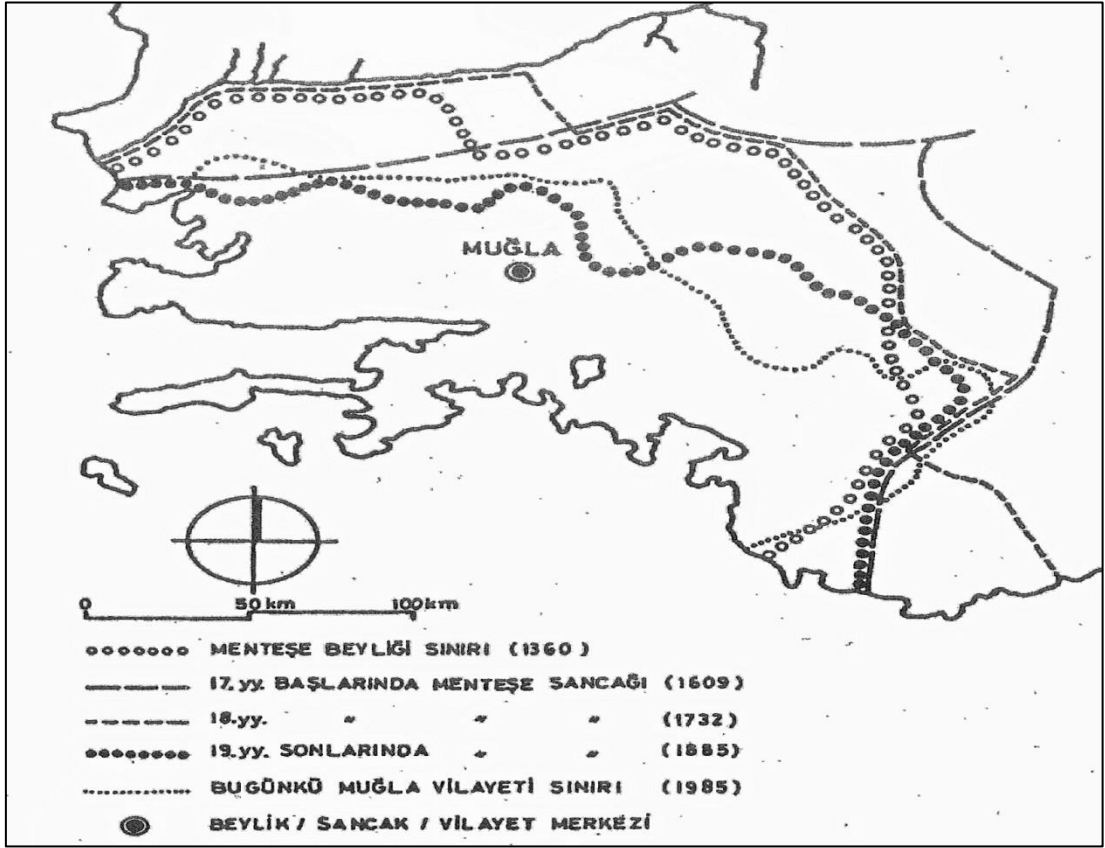
---

²⁴ Faroqhi, a.g.e., s.21.

²⁵ Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Fasikül 105: Mardin-Muğla, **Yurt Ansiklopedisi**, 1983, s. 5880.

²⁶ Sevgi Aktüre,"19. Yüzyılda Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006, s. 56.

²⁷ Aktüre, a.g.e., s. 60.

Şekil 4: Menteşe Sancağı'nda Yönetimsel Sınırların Zaman İçindeki Değişimi

Kaynak: D.E. Pitcher *An Historical Geography of the Ottoman Empire* Leiden: 1972; Harita VIII ve Harita XXV; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Cilt 3, Paris: 1894'ün eki olan harita; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, Ankara: 1944'ün eki olan harita, Karayolları Gn. Md. Ankara: 1985, 1/850.000, Aktüre, a.g.e., s. 35.

Osmanlı Döneminde Menteşe Sancağının merkezi konumunda olan Muğla kentsel yapısına ilişkin ilk resmi kayıtlar tahrir defterlerine dayanmaktadır. Bu kayıtlardan ilki II. Bayezid döneminde hazırlanan tahrir defterleridir. Her ne kadar bu tahrirde Muğla kentinden doğrudan söz edilmemişse de çevresi hakkında verilen bilgiler ışığında 15. yüzyılın Muğla'sının ticaret yollarından uzak, tarıma dayalı ve idari rolü sınırlı küçük bir kasaba olduğunu söylemek mümkündür.²⁸ I. Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve III. Murad dönemlerinde hazırlanan tahrir defterlerinde ise Muğla'dan doğrudan söz edilmiştir. Buradan elde edilen bilgilerden 16. yüzyıldaki Muğla

²⁸ Faroqhi, a.g.e., s. 20-21.

nüfusunun, Rodos'un fethedilmesiyle canlanan ticari yaşamın ve bölgeden toplanan kıra özgü vergilerdeki düşüşün etkisi ile tarımla ilişkisinin azaldığı ve kasabadan kent yaşamına doğru bir geçiş sürecine girdiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde farklı zanaat türlerinin küçük üretim yeri olan ticaret merkezi, Basmacı Deresi'nin (Tabakhane) çevresinde konumlanarak, arasta, hanlar ve tabakhaneden meydana gelmektedir.²⁹

Evliya Çelebi Seyahatnamesinden edindiğimiz bilgiye göre 17. yüzyılın Muğla kentinde, 11 mahalleden oluşan yer yer toprak örtülü olmak üzere ağırlıklı olarak tahta örtülü evlerin olduğu 2.170 hane bulunmaktadır. Bununla beraber kentte 200 dükkan, 70 mihrap, 70 çeşme, 11 sıbyan mektebi, 8 cami, 7 medrese, 2 hamam ve 2 konuk evinin de olduğu belirtilmektedir. Çelebi seyahatnamesinde ayrıca Muğla kentsel sınırının en güneyinde şehrin en hoş yapılı kâgir kubbeli ve güzel avlulu aydınlık camisi olarak tanımladığı Kurşunlu Camii'nin yer aldığını, bunun da güneyinde şehir mezarlığının bulunduğunu ifade etmektedir.³⁰

18. yüzyıla gelindiğinde Muğla kentinde mahalle sayısı 12'ye çıkarken, hane sayısı hakkında bir malumata erişilememiştir. Bu dönemde İzmir-Aydın-Çine-Tavas-Denizli kervan yolunun şehrin güzergâhında yer alması kentin dış dünya ile bağlantısını gerçekleştirmesi açısından önemlidir. Sekibaşı Sokaktan kente giren deve kervanları merkeze ulaştıktan sonra günümüzde de kentsel sitin ticari alanlarından biri olma özelliğini sürdüren Arasta ile yan yana olan Yağcılar Hanı ile Koca Han'da konaklardı. Osmanlı'nın bu yüzyıldan sonra Rodos ile olan ticaretini deniz yoluyla yapmaya başlaması Gökova Körfezine önem kazandırmış, Muğla kenti de Gökova'dan önceki son konaklama yeri olarak dolaylı şekilde ticari hareketlilikten yararlanmıştır.³¹

²⁹ Feray Koca, "Muğla'da Kentsel Büyüme ve Çeper-Kuşak Oluşumu ve Değişen Kent Formu", **Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu Temel Yaklaşımlar ve Teknikler Bildiriler Kitabı**, 22-23 Ekim 2015, Mersin, s. 222.

³⁰ Evliyâ Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine**, 9. Cilt 1. 2. Kitap, Seyyit Ali Kahraman (haz.), YKY Yayınları, İstanbul, 2011, s. 221-222.

³¹ Oktay Ekinci, **Yaşayan Muğla**, Bileşim Basımevi, İstanbul, 1985, s. 20-22.

15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Muğla kenti, Menteşe Sancağına bağlı mutasarrıflık olarak yönetilmiş ve idari işlerden sorumlu kişiler işlerini genellikle şahsi konaklarında görmüştür. Bu nedenle kentte 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesine kadar hiçbir kamu binasına yer verilmemiştir. Devlet işlerinde ihtisaslaşmanın önünü açan bu gelişme sonrasında Osmanlı kent idaresinde ve örgütlenmesinde hızlı dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. 1867 yılında Osmanlı idari yapılanmasında mutasarrıflık olan Menteşe Liva'sına hizmet için mevcut ticaret merkezinin doğusunda ilk Hükümet Konağı inşa edilmiştir. 1871'de Belediye Teşkilatı, 1879'da Adliye Teşkilatı, 1884'de Ticaret Odası kurulmuş ve bunu alt resmi birimler takip etmiştir. Böylece kentin ilk idari merkezi kabul edilen Konakaltı Meydanı oluşmuştur. Bu idari merkezde sonraki yıllarda; askeri kışla, depo, telgrafhane, karakol, hapishane gibi benzeri resmi binalar da yapılmıştır.³²

Tanzimat'ın ilanından sonra gelen değişiklikler eğitim sisteminde de kendini göstermiş, bu dönemde Muğla'da 1864 yılında 1 Rüştîye Mektebi, 1870 yılında Hoca Mustafa Efendi Kütüphanesi kurulmuştur. 1895 yılına gelindiğinde Muğla'da 2 ilkokul ve 2 ortaokulda 540 öğrenci öğrenim görmektedir.³³

19. yüzyılın ikinci yarısında açılan Aydın-İzmir demiryolu hattı doğrudan Menteşe kentine uzanmasa da, kervan yolları vasıtasıyla kurulan bağlantı sayesinde kentin kuzeyle olan ilişkileri gelişme olanağı bulmuştur. Bu yüzyılın sonlarına doğru ulaşım açılan ve at arabaları tarafından kullanılması olası şose yollar da yine kentin kuzeyle ilişkilerinde olumlu rol oynamıştır. Bununla beraber ticari anlamdaki esas gelişme Cumhuriyetin ilanından önce, 20. yüzyılın başlarında motorlu araçların kullanıma girmesi ile mümkün olmuştur.

1821-1829 yılları arasında Yunanistan'dan göçen Rumların, Muğla kentine yerleşmesi ile kentin sosyal dokusunda ve ticari hayatında bazı değişimler yaşanmıştır.³⁴ Demografik gelişmelere koşut olarak kent merkezinde iki farklı sosyal kesimin oluşturduğu bir tabakalaşmanın yansımaları görülmüştür. Bu sosyal

---

³² Feray Koca, "Muğla'da Osmanlı'dan Cumhuriyete İdari Merkezin Sembolü: Hükümet Konakları", **Mimarlık Dergisi**, Sayı 389, Mayıs-Haziran 2016.

³³ Akça, a.g.e., s. 113-114.

³⁴ Akça, a.g.e., s. 40.

tabakalardan birini daha önceki konumlarını bu dönemde de koruyan, Ulu Cami ile Kurşunlu Cami arasında kuzey-güney eksenini boyunca, özellikle de Arasta ve çevresinde yayılım gösteren yerel esnaf ve zanaatkarın işyerlerinin yer aldığı geleneksel esnaf çarşıları oluşturmaktadır. Diğerini ise Konakaltı Meydanı çevresindeki Rum mahallesine bağlanan aks üzerinde doğu-batı eksenini boyunca yer alan çok sayıda dükkan, mağaza, depo ve hanın bulunduğu yeni ticaret merkezi çevresinde yayılım gösteren kesim meydana getirmektedir.³⁵ Bu kesimde yaşayan Rumların o dönemde yapı işleri, terzilik, dülgerlik, kireççilik, fırıncılık, değirmencilik ve meyhanecilik gibi işlerde yetkin olduğu aktarılmaktadır.³⁶ Bu bakımdan kentin ticaret fonksiyonunun gelişmesinden söz edilebilir (Şekil 5).

Kentin doğusunda Rum Mahallesi olarak ortaya çıkan yerleşim alanının odak noktasını Saburhane Meydanı oluşturmaktadır. 2005 yılında resmi bir gazetenin düzenlediği Türkiye'nin en güzel meydanları yarışmasında 3. seçilen Saburhane Meydanı³⁷ tescilli yapıları, dükkanları, sokakları, her birinin çınar ağacıyla gölgelendiği kahveleri ile canlılığını korumaktadır. Meydanın çevresinde 1848 yılında Hacı Osman Ağa tarafından yaptırılan Saburhane Camii bulunmaktadır. Kaynaklarda caminin o dönem bugün izlerine rastlamadığımız bir medresesinin de olduğu belirtilmektedir.³⁸

Aydın Vilayet Salnamesinden edinilen bilgiye göre 19. yüzyılın sonlarına doğru Muğla kentinde mahalle sayısı bir önceki yüzyılda olduğu gibi 12 ile sabit kalırken, hane sayısı 2.388'e yükselmiştir.³⁹ Yine Salnamelere göre 1889-1890 yıllarında Muğla'daki kentsel nüfus 9655 iken, 1903 yılında bu miktar 1281'i yabacı olmak üzere 10215'e yükselmiştir.⁴⁰ Bu dönemde toplam nüfus içerisindeki nüfusun yaklaşık %10'unu (1041) Yunanistan'dan göç eden Rum nüfus oluşturmaktadır. 1920'lere gelindiğinde Muğla şehrinde tahmini olarak 1000 ile 1200 arasında bir

---

³⁵ Aktüre, a.g.e. s. 77.

³⁶ Bayram Akça, "Lozan Anlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayetine Gelen Balkan Muhacirleri'nin İskanı Meselesi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21, Güz 2008, s. 21.

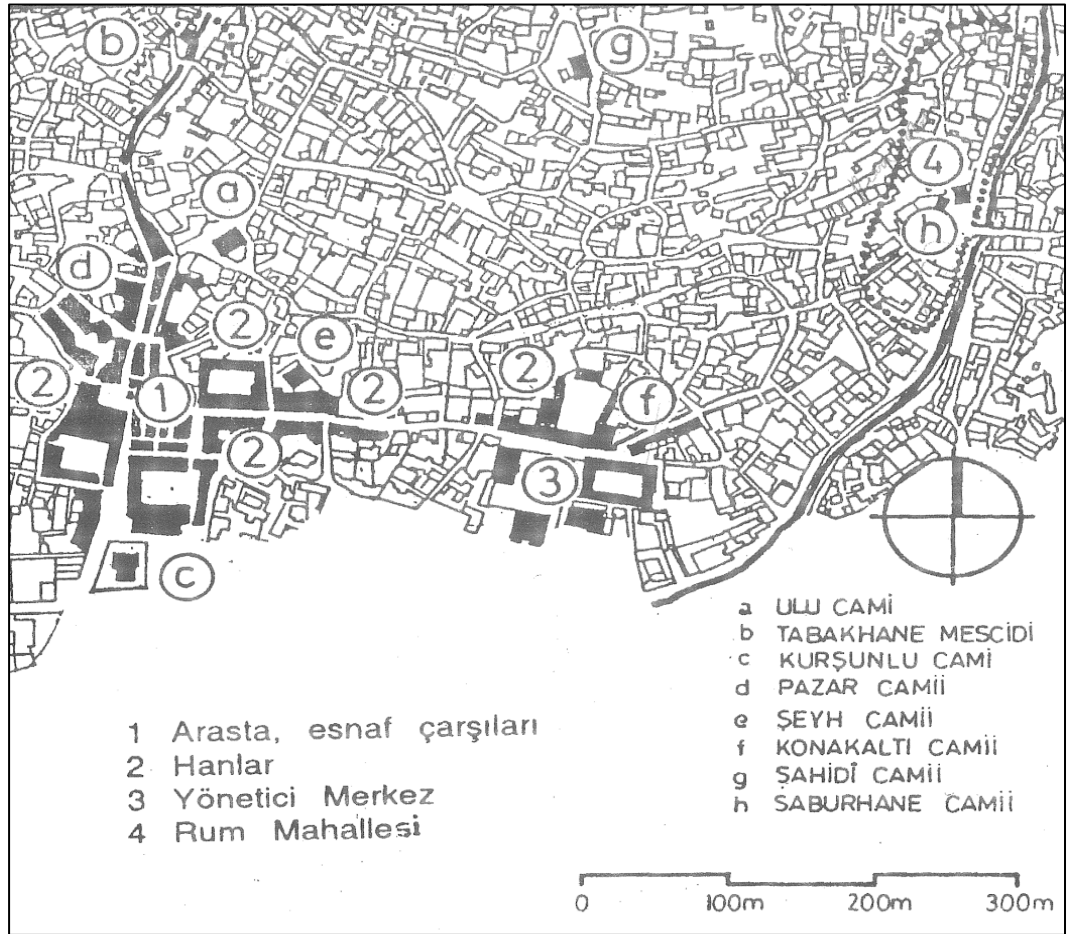
³⁷ Mehmet Nazım Özer ve Mustafa Asım Ayten, "Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları", **Planlama Dergisi**, Sayı: 3, 2005, s. 98.

³⁸ Aktüre, a.g.e., s. 85.

³⁹ Aktüre, a.g.e., s. 75.

⁴⁰ Faroqhi, a.g.e., s. 66.

Rum nüfusun bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴¹ Ancak kentin en önemli dinamiklerinden biri olan Rum nüfus, Milli Mücadele sonrasında 1923 yılının Eylül-Ekim aylarında mübadele ile Yunanistan'a gönderilmiştir. Bu da Rum nüfusunun kente gelmesiyle oluşan sosyal organizasyonun ve heterojen yapının bozulmasına neden olmuştur. Geleneksel Muğla evlerinin ve kent dokusunun oluşumunda önemli katkıları bulunan Rum yapı ustalarının bölgeden gitmesi özellikle inşaat sektöründe bir süre boşluk oluşturmuştur.⁴²

Şekil 5: 19. Yüzyıl Sonunda Muğla Kent Merkezinin İşlevsel Yapısı

Kaynak: Aktüre, a.g.e., s. 83.

⁴¹ Bayram Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)*, s. 40

⁴² Mehmet Çanlı, "Balkanlardan Muğla'ya Göç ve Sosya-Ekonomik Değişim", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 12, Kış 2007, s. 51-64.

1.4.Cumhuriyet Döneminde Muğla Kenti

1923 yılında Cumhuriyetin kurulması ile Türkiye genelinde yönetsel ve toplumsal yapıda değişim ve dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Muğla'nın yeni idari birimi il olurken kentsel dokuya yeni kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kurumları, sokak ve caddeler, meydanlar, sosyal donatı ve rekreasyon alanları eklenmiştir. Bu dönemde yaşanan yapılaşmalara ve gelişmelere müteakip şehir, kademeli olarak güneye, güneydoğuya, doğu ve nispeten de batı yönlerine doğru gelişme göstererek günümüzdeki formuna kavuşmuştur.

Kentsel alanda meydana gelen ilk değişim 1000-1200 civarındaki Rum nüfusun mübadele ile Yunanistan'a gitmesi ile yaşanmıştır. Rumların kentten ayrılmasından sonra boşalan mülkiyetlerin bir kısmına 1927-1928 yıllarında Tikveş'ten getirilen Türk göçmenler yerleştirilmiştir.⁴³ Bir bölümü de Rumların geri dönme umuduyla mülklerini emanet ettikleri ailelerin mülkiyetine geçirilmiş ya da yerel halka satılmıştır. Toplumsal ve ekonomik iş bölümünde hatırı sayılır bir yere sahip olan Rumların gidişi kentte bir süre durgunluğa neden olmuştur.⁴⁴

Bu dönemde kent bir plan dâhilinde olmaksızın, tek tek yapıların inşa edilmesi şeklinde güneye doğru büyümeye başlamıştır. 1928 yılında Vali Konağı yapılmış, bunu Kulüp Binası, Kulüp Sineması, Atatürk İlkokulu, Erkek Sanat Enstitüsü ve Abide Hanım Konağının yapımı izlemiştir.⁴⁵

Kentte ilk planlı büyüme ise 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti tarafından hazırlanan 1/1000 ölçekli imar planının uygulamaya konulmasıyla başlamıştır. Planın öngördüğü şekilde güneyde Kurşunlu Cami civarında kümelenen eski mezarlıklar, Hamursuz Tepe'nin eteğindeki 3000 m²'lik yeni mezar alanına taşınmıştır. Mezarlığın yeni yerine taşınmasıyla boşalan alana araç trafiğine imkân

⁴³ İlhan Tekeli, "1923-1950 Döneminde Muğla'da Olan Gelişmeler", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006, s. 168.

⁴⁴ Hatice Kurtuluş, **Mübadeleyle Giden Rumlar, Turizmle Gelen Avrupalılar: Muğla'da Eşitsiz Kentsel Gelişme**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 53-60.

⁴⁵ Tekeli, a.g.e., s. 168-169.

tanıyan geniş beş ışınsal yola bağlanan ve ortasında Atatürk Anıtı'nın bulunduğu dairesel formdaki Cumhuriyet Meydanı inşa edilmiştir (Foto 2). Yaklaşık büyüklüğü 8.000 m² olan meydan, temelde yaya ve araç trafiğini yönlendiren bir kavşak niteliğinde olmakla beraber, bugün zaman zaman tören, gösteri, toplantı gibi çeşitli etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır.⁴⁶ Kentin modern yönetim merkezi olan Cumhuriyet meydanının çevresine ise Hükümet Konağı, Halkevi ve özel idareye ait otel ve gazino gibi binalar yapılmıştır. Devlet kurumları, okullar, hastaneler, askeri alanlar, küçük sanayi kuruluşları kentin çeperinde yoğunlaşmıştır.

Foto 2: Cumhuriyet Meydanı

1950'li yıllarda kurulan Çalışma Bakanlığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kooperatiflere kredi vermeye başlaması yapı kooperatifçiliğini özendiren bir gelişme olmuştur. Bunun neticesinde Muğla'da Öğretmen Evleri, Emniyetçiler Yapı Kooperatifi ve İmar Bakanlığı Blokları gibi konut kooperatifleri kurulmuştur. Bu amaçla güneyde yer alan ve kent halkının sebze-meyve ihtiyacını karşılayan bahçelerin bir kısmı imara açılmıştır. Bu konut alanlarında 1960'lı yıllara kadar sadece tek katlı yapıların inşasına izin verilmiştir. Bu tarihten sonra kat sınırlaması ortadan kaldırılmış, apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. Atatürk stadyumunun

⁴⁶ M. Bülent Özkan, **Muğla Kenti Kamusal Dış Mekanları Bağlamında Master Plan Çalışması**, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir, 2003, s. 43.

doğusundaki Emirbeyazıt Mahallesi ilk apartmanlaşmanın görüldüğü alandır.⁴⁷ Bu apartmanlaşmanın güney ve doğuya doğru gelişimini sürdürmesi ile kent Atatürk Bulvarı'na kadar genişlemiştir. Geleneksel dokudaki dar yolların aksine yeni konut alanlarının yapıldığı kesimlerde, ticari yapıları ve sosyal donatı alanlarını birbirine bağlayan geometrik formda geniş sokak, cadde ve bulvarlar inşa edilmiştir.

1963 yılında bir imar planını daha onaylanmıştır. Bu plan kentin güneydeki verimli tarım arazisi üzerinde yayılmasını öngörmekte ve eski dokuda bozulmaya yol açacak düzenlemeler içermektedir. Bu nedenle planın ancak bir bölümü uygulamaya konulmuştur. Bu planın uygulamaya geçirilen kısımları kapsamında bu dönemde stadyumun güneyindeki hükümet binası, otelcilik ve turizm meslek lisesinin güneyindeki yapı adaları ve kentin batısındaki Muslihiddin Mahallesi'ndeki konut adaları yapılmıştır. Kentin doğusunda Orhaniye Mahallesi'nde konut adalarını belirleyen yollar, batıda Muğla-Aydın yolunun kent çıkışındaki yollar ve kısmen Şehit Çatak Bulvarı plana göre inşa edilmiştir.⁴⁸

1970'lere gelindiğinde gelir düzeyi orta ve iyi derecedeki ailelerin güneyde yeni yapılan konut alanlarına taşınmasıyla, Muğla kent merkezi düşük gelir grubuna mensup bireylerin yerleşim alanına dönüşmüştür. Bir zaman sonra kent merkezindeki konut alanlarının neredeyse önemli bir kısmı terk edilme ve bakımsızlıktan çökme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun önüne geçmek için 1977 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu, Muğla il merkezinin korunması amacıyla kentsel sit sahası ilan edilmesi yönünde çalışmalar başlatmıştır. 1979 yılında alınan kararlarla yaklaşık 80,1 hektarlık eski yerleşim dokusu mevzi koruma imar planı kapsamında "kentsel sit" alanı olarak belirlenmiş ve 400'den fazla yapı tescillenmiştir.⁴⁹

1982 yılında yeni bir imar planı onaylanmıştır. Bir önceki imar planının önerdiği güneydeki verimli tarım arazilerini hedef alan büyümenin önüne geçmek için

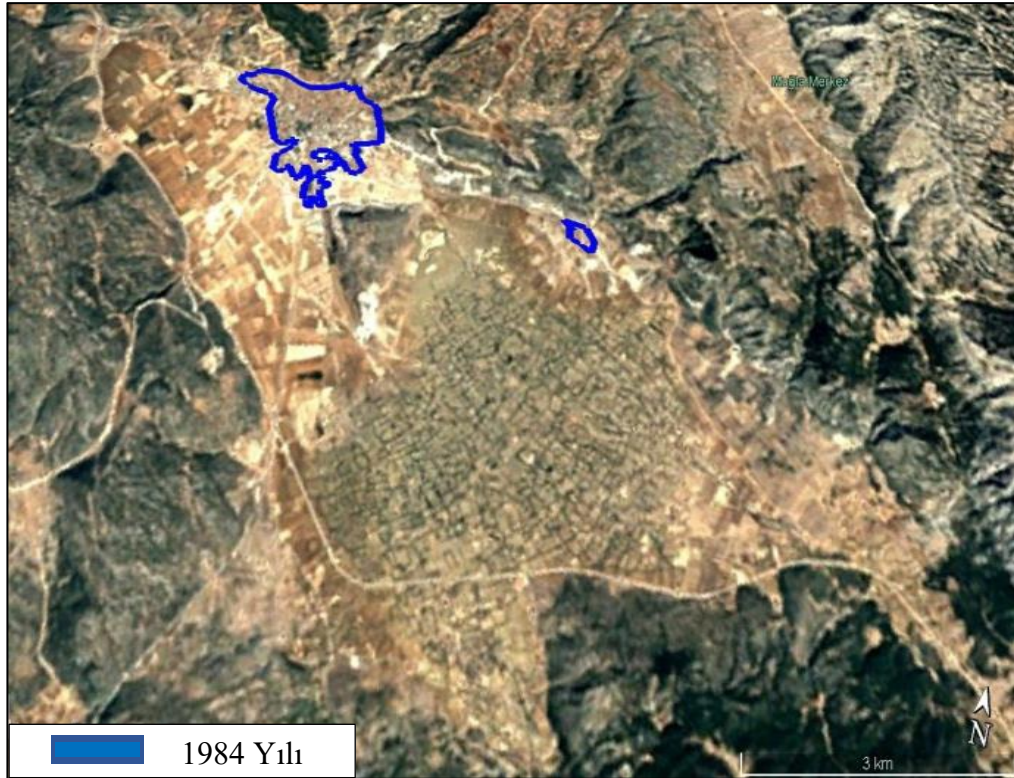
---

⁴⁷ Sevin Osmay, "1950-1987 Döneminde Muğla Kenti", **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006, s. 216.

⁴⁸ Figen Karabulut, **Ekonomik ve Toplumsal Yapıya Paralel Olarak Muğla Arazi Kullanış Değişimleri (1950 sonrası)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, 1983, s. 88-89.

⁴⁹ Muğla Belediyesi, "Muğla'da Kentsel Koruma", 2002, s. 2.

önlemler alınmıştır. Aydın-Marmaris yolu güneyindeki konut gelişme alanları sınır kabul edilerek, kentin Muğla Ovası'na yayılımı önlenmeye çalışılmıştır. Kentin kuzey ve batı yönünde gelişimini sınırlandıran topoğrafik koşullar dolayısıyla, bu alanlar gecekondü önleme bölgesi olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple gelişim sahası olarak doğudaki Düğerek yerleşmesi ve çevresini içine alan boş alanlar uygun görülmüştür.⁵⁰ Bu dönemde kentin çeperi olan Karabağlar yolu üzerinde yer alan mezarlığın karşısındaki tarım toprakları Küçük Sanayi sitesi olarak değerlendirilmiştir. Zamanla Sanayi Sitesi ve Cumhuriyet Meydanını bağlayan Uğur Mumcu Bulvarı çevresinde yeni kooperatif ve konut siteleri inşa edilmiştir⁵¹ (Şekil 6).

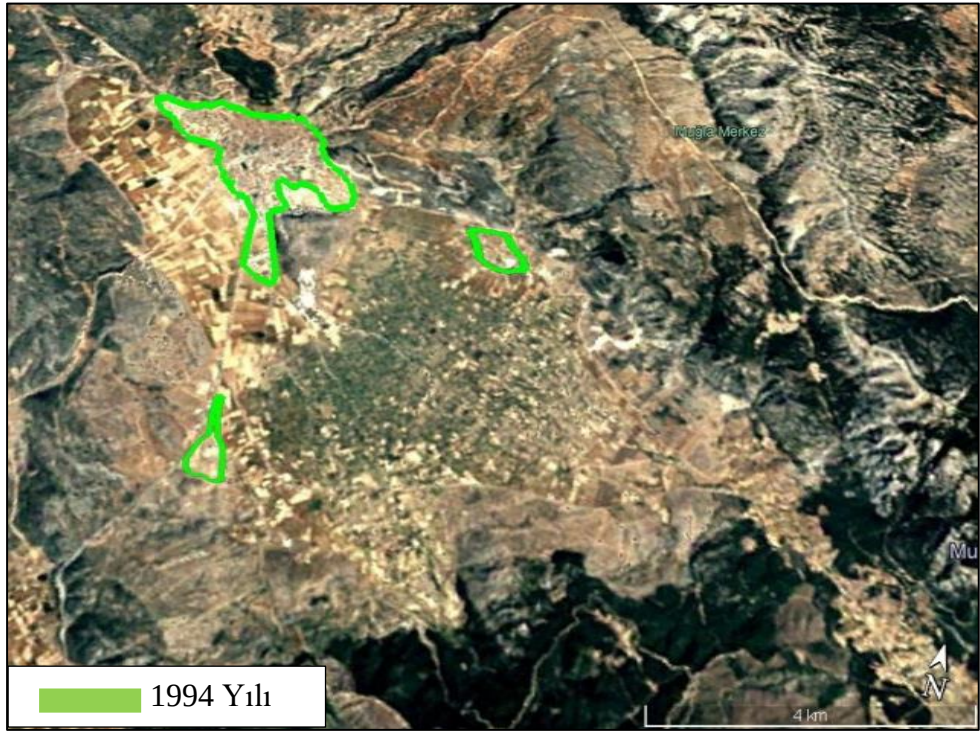

Şekil 6: 1984 Yılında Muğla Kenti
(Google Earth Görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır)

⁵⁰ Osmay, a.g.e., s. 229

⁵¹ Feray Koca, "Muğla'da Kentsel Büyüme, Çeper Kuşak Oluşumu ve Değişen Kent Formu", s. 226.

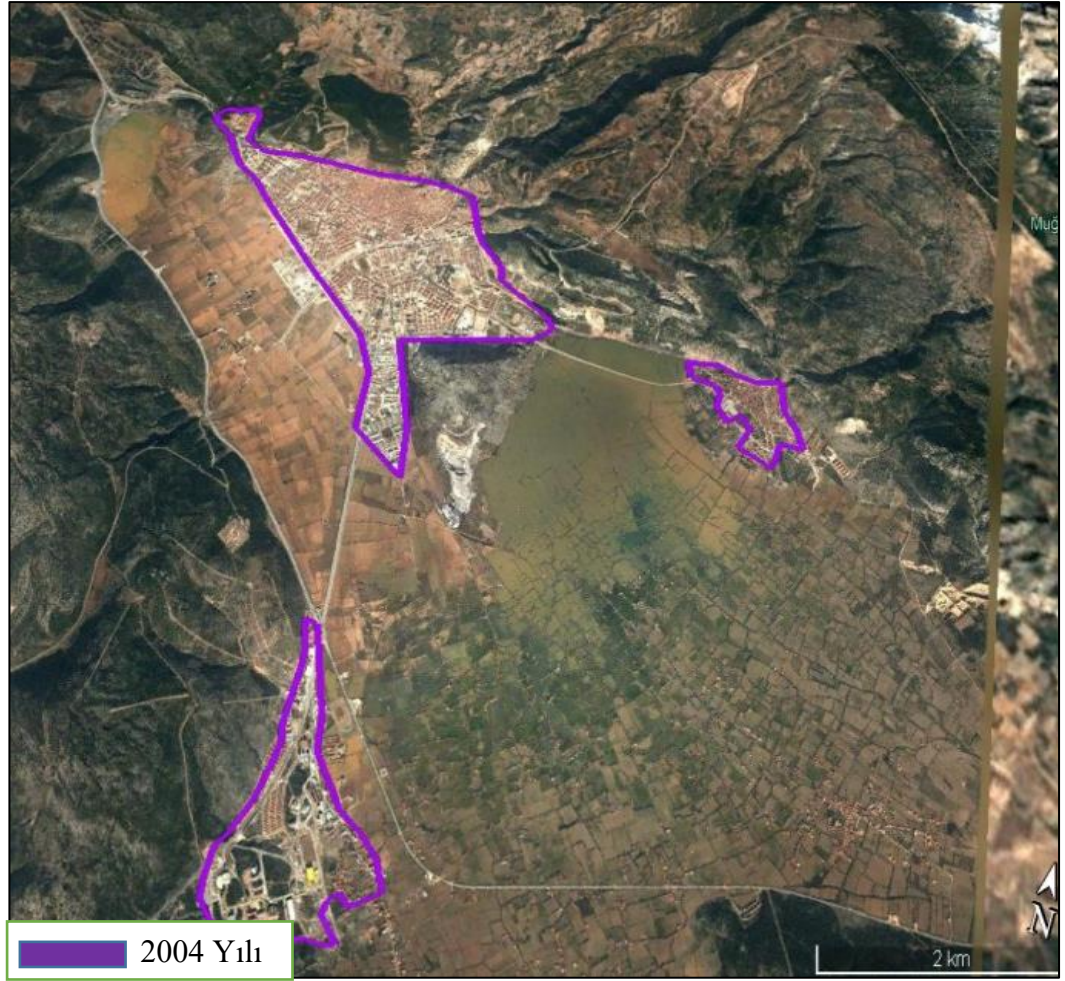
1992 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi kampüsünün Kötekli’de kurulması şehrin gelişim potansiyeline ve yönüne önemli etki yapmıştır. Bu tarihlerde Denizli Yolu, Karabağlar-Kötekli-Yeniköy istikametinden geçirilerek öğrencilerin ve memurların buraya ulaşımı kolaylaştırılmıştır. Üniversite nedeniyle her geçen gün artan nüfusun konut, yurt, yeme-içme, alışveriş, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yapılar ve sosyal donatı alanları yapılmıştır (Şekil 7).

Şekil 7: 1994 Yılında Muğla Kenti
(Google Earth görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır)

2004 yılında yeni bir imar planı onaylanmıştır. Bu plan doğrultusunda sürdürülebilir bir kentleşme için doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması, daha yaşanılabilir ve talep gören bir kent oluşturulması amaçlanmıştır. Özellikle kentin güneyinde yer alan Muğla ovası üzerindeki konut baskısı, kentin batı ve doğu çeperinde yer alan diğer alanlara kaydırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kentin batısında yer alan Aydın yolu üzerindeki Akçaova’da toplu konut gelişme alanları tasarlanmıştır⁵² (Şekil8).

⁵² Koca, a.g.e., s. 227.

Şekil 8: 2004 Yılında Muğla Kenti

(Google Earth görüntüsü altık olarak kullanılmıştır)

Diğer taraftan kent merkezinin güneydoğu ve doğusundaki çeper kuşakta yer alan köy statüsündeki yerleşmelerde hızlı bir büyüme yaşanmıştır. 2008 yılında üniversitenin getirdiği olanakların da etkisiyle Kötekli yerleşmesi mahalle statüsü kazanmıştır. Bugün kent nüfusunun yaklaşık 1/3'ünü oluşturduğu tahmin edilen üniversiteli öğrencilerinin birçoğu dışarıdan kente göç etmiştir. Üniversite öğrencilerinin yalnızca %10'luk bir bölümünün ailesi Muğla'da yaşamaktadır. Bu durum mübadele sonrası küçülme ve homojenleşme eğilimi gösteren kent sosyal yapısının, tekrardan büyümesine ve heterojenleşmesine önemli katkı sağlamıştır.⁵³

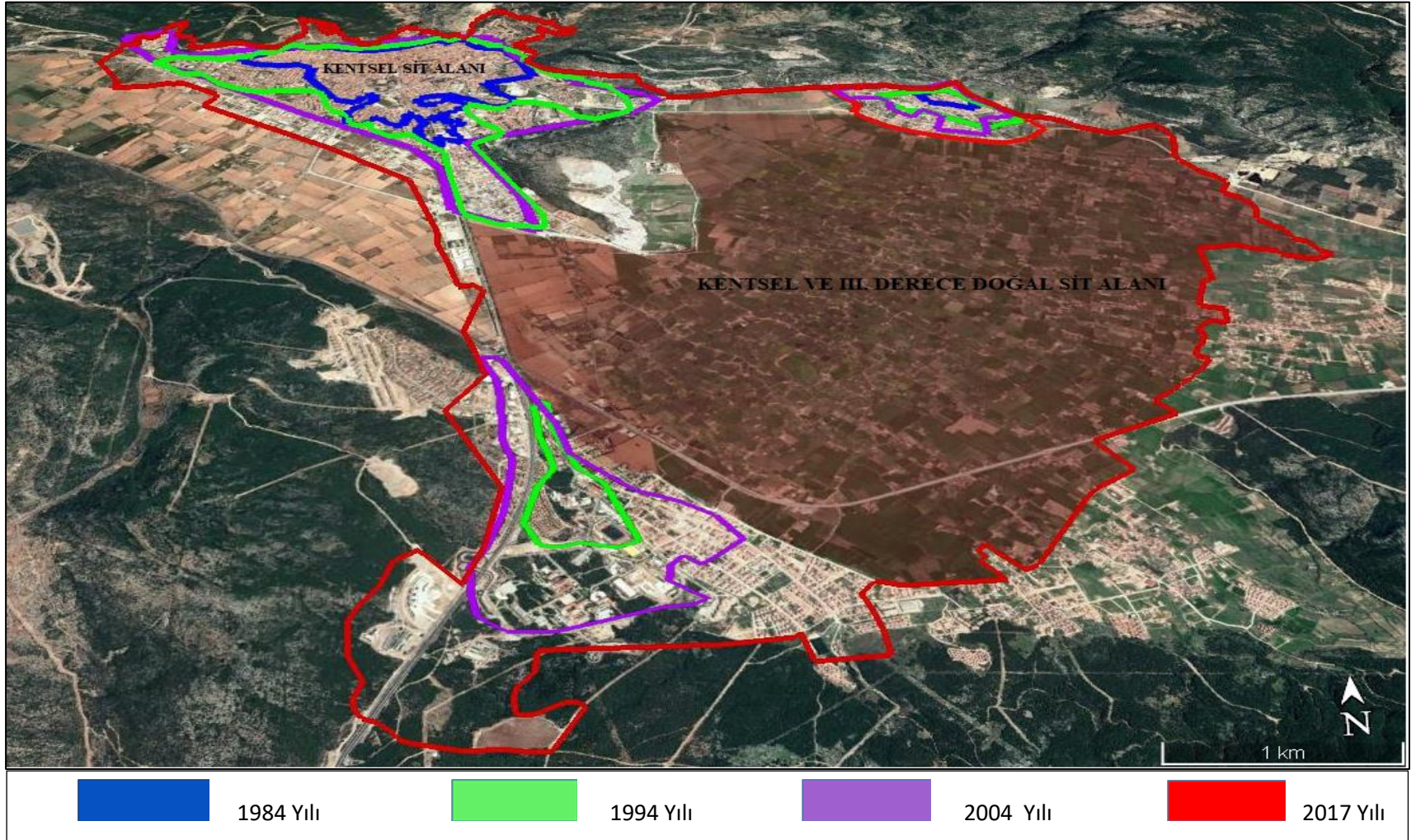
⁵³ Kurtuluş, a.g.e., s. 83-84.

2/11/2012 tarihli 6360 sayılı kanun kapsamında Muğla'nın da aralarında bulunduğu 14 ilçede büyükşehir belediyesi kurulması kararlaştırılmıştır. 2014 yerel seçimleri sonrası uygulamaya konulan söz konusu kanun gereğince büyükşehir belediyesi kurulan Muğla'da belediye sınırları il mülki sınırları haline getirilmiştir. Muğla kentini de sınırları içerisinde ihtiva eden merkez ilçenin adı Menteşe olmuştur. Muğla kentini oluşturan 14 mahalle dışında, Menteşe ilçe sınırları içerisinde bulunan 4 belde ve 48 köye de mahalle statüsü verilmiştir. Böylece kentin çeperinde yer alan eski belde ve köyler de kentsel gelişim alanlarına dönüşmüştür. Kentin yorucu temposundan kaçan yüksek gelir grubunun özellikle kent merkezinin güney doğusunda yer alan Yeniköy ve Ortaköy'de yer seçerek iki katlı villalar ve sayfiye evleri yapmaları, bu mahallelerde kentsel yapılaşmayı artırmıştır.⁵⁴ Yine Küçük Sanayi Sitesi'nin taşınmasının öngörüldüğü ve 2004 yılı imar planında alınan kararla toplu konutların yapımına başlanan kent merkezinin batısındaki Akçaova da kentsel gelişim sahası durumuna gelmiştir. Ancak söz konusu yerleşmelerin kırsal karakteri devam etmekte olup, bu değişim ve dönüşüm zaman alacaktır.⁵⁵ Dolayısıyla bugün Muğla kentini oluşturan mahallelerin sayısı halen on dördtür (Şekil 9). Bunlar; Balıbey, Camikebir, Düğerek, Emirbeyazıt, Hacırüstem, Karamehmet, Karşıyaka, Kiramettin, Kötekli, Muslihittin, Müştakbey, Orhaniye, Orta ve Şeyh mahalleleridir. 2017 itibarıyla Muğla kentini oluşturan bu mahallelerde yer alan toplam 32.348 konutta, 74.870 kişi ikamet etmektedir.

---

⁵⁴ Koca, a.g.e., s. 228.

⁵⁵ Bkz: Ali Özçağlar, "Merkez İlçeleri Metropol Büyükşehir İlçelerine Bölünemeyen Büyükşehir Belediyeli İller Üzerine Bir Analiz", **Türk Coğrafya Kurumu 75. Yıl Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ahmet Ertek vd. (ed.), Ankara, 8-10 Kasım 2017, s. 11-24.

Şekil 9: Muğla Kentinin 1984-2017 Yılları Arasındaki Gelişimi

İKİNCİ BÖLÜM

KENTİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1.Doğal Faktörler

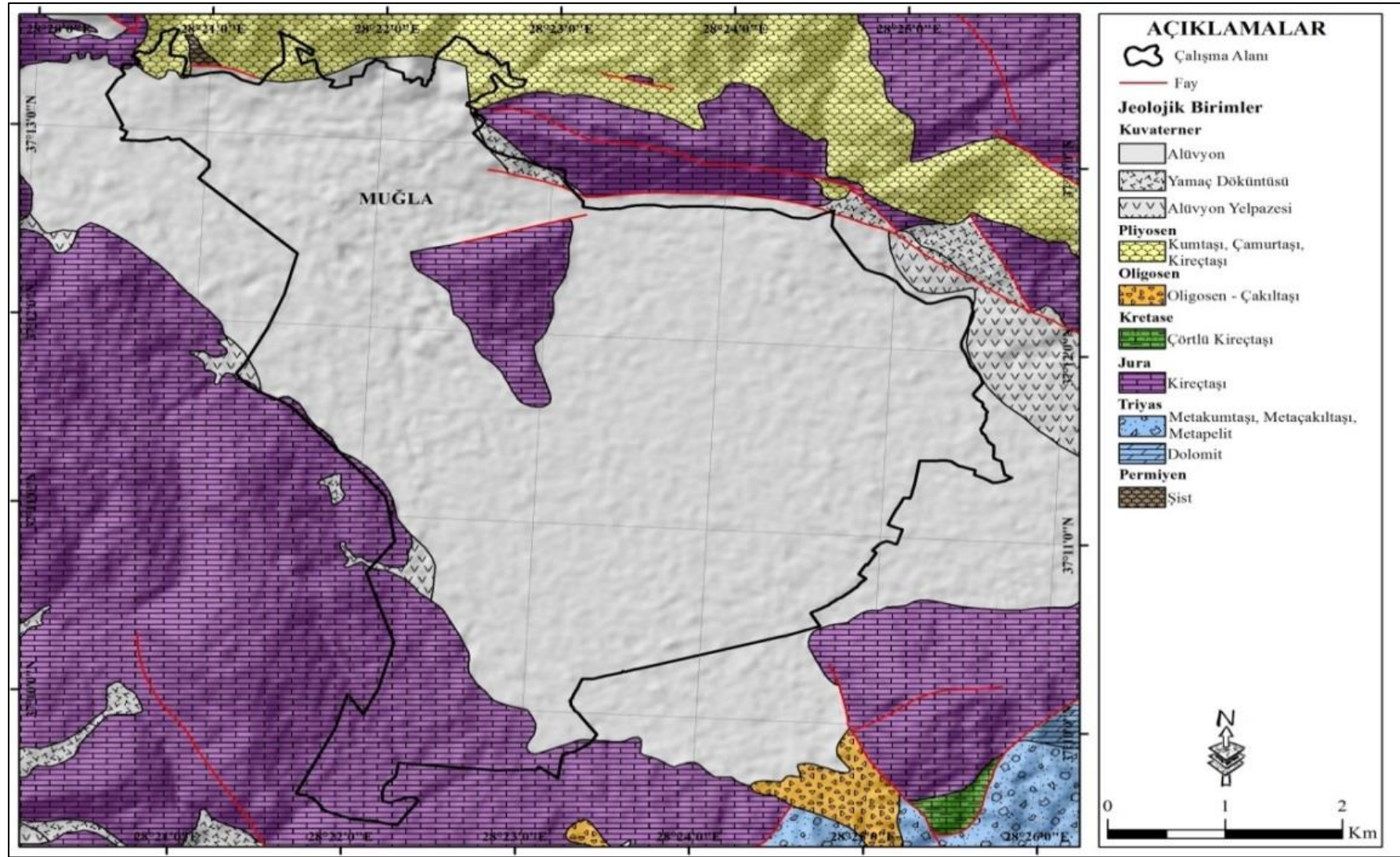
2.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler

Muğla ve çevresinin jeolojisinde, farklı dönemlere ait oluşumların izlerini görmek mümkündür. Bu sahanın jeolojisi Güneybatı Anadolu'nun şekillenmesinde esas jeolojik birim olan Menderes masifine ait eski kaya parçaları, bunların çevresinde yaygın olarak bulunan İzmir-Ankara Mesozoik zonuna ait kratese kireç taşları, her iki birimi güneyden sınırlayan Likya napları ve bunun üzerine örtülen formasyonlardan meydana gelmektedir. Paleozoyik yaşlı metakiltası üzerine istiflenen kuvarsit, kuvars şist, fillit ve kalkışistler inceleme sahasının çekirdeğini oluşturmaktadır. Bunların üzerine uyumsuz olarak oldukça kırıklı ve çatlaklı bir yapıya sahip olan Mesozoyik yaşlı kireçtaşları gelmektedir. Kireçtaşları, KB-GD uzanımlı faylar nedeniyle Muğla Ovasının kuzeyinde aniden dikleşen bir topografya sunarken, güneyinde hafif eğimlidir. Bu kireçtaşlarının üzerini uyumsuz olarak Neojen yaşlı konglomera, kumtaşı ve marn gibi karasal çökeller kaplamaktadır. Bu birimler de Kuvaterner yaşlı alüvyonlar ve yamaç molozları tarafından örtülmüştür (Şekil 10).

Kentin kuzeydoğu kesiminde yer alan pekleşme derecesi yüksek çakıl, kum, silt, kil gibi malzemelerden oluşan ve boyutları 1-2 cm ile 5-10 cm arasında değişen birimler eski alüvyonlardır. Muğla Ovası'na yayılan pekleşme derecesi düşük çakıl, kum, silt, kil malzemelerinden oluşan ve boyutları 70-80 m civarında değişen birimler de yeni alüvyonlardır. Ovanın kuzeyindeki yamaç etekleri ise kil, silt, kum, çakıl ve blok boyutlarındaki çimentolaşmamış gevşek ve orta sıkılıktaki yığılma malzemesinden oluşmaktadır.⁵⁶

---

⁵⁶ Ömer Küçümen, "Muğla (Merkez) Belediyesi Çevre Düzeni Planına Esas Jeolojik Etüd Raporu", İller Bankası Genel Müdürlüğü, 1993, s. 3.

Şekil 10: Muğla Kenti ve Çevresinin Jeolojisi

Miyosen ve öncesine ait çok sayıda kıvrılma, faylanma ve bindirme sahanın oluşumunda etkili olurken, esas şekillenme neotektonik dönemdeki gelişmeler neticesinde gerçekleşmiştir. Muğla kalker platosunda tektonik hareketler, karstlaşma ve flüvyal etmenlerle Muğla Polyesi oluşmuştur. Bu polye KB-GD doğrultusunda, 620 m yükseltide, 12 km uzunlukta ve 4 km genişlikte, etrafı dik yamaçlarla çevrili, tabanı oldukça düz olan geniş ve kapalı bir depresyondur.⁵⁷ Polyenin kuzeybatı güneydoğu istikametinden görünüşü buranın eski bir akarsu vadisinin genişlemesi ile oluştuğu izlenimini vermektedir. Polyenin kuzey kenarında, tabanı ile var olan 150-200 metrelik seviye farkı ve geniş sahaları kapsayan aşınım düzlükleri sahanın teşekkülünde tektonik olayların da rolü olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan depresyonun doğu bölümünde yer alan Hamursuz tepenin tipik bir hum olması polyenin karstik olaylar neticesinde oluştuğuna da işaret etmektedir.⁵⁸ Bu hum adeta mermerleşmiş olup, 779 m yükseklikte, 2.5 km² genişliktedir. Polye tabanında kışın toplanan sular Hamursuz humunun doğu kenarındaki Çayır Düdeni ve Lebi çayırındaki çatlaklar vasıtasıyla boşalmaktadır.⁵⁹

Muğla kentinin yerleşim ve ulaşım dokusunun oluşumunda topografyanın önemli etkileri vardır (Şekil 11). Bugünkü kentin kuruluş yeri Muğla Ovası'nın kuzeyinde yer alan Asar Dağı'nın eteklerinde yaklaşık 645 metre yükseklikten başlamaktadır. Dik bir arazi üzerinde ilk nüveleri atılan kent, Karamuğla ile Basmacı derelerinin her iki yakası boyunca eğimi takiben kademeli olarak güneydeki daha alçak alanlara doğru gelişme göstermiştir. Zamanla kentsel büyümenin güneydeki Muğla Ovası'na kadar ulaşarak verimli tarım alanlarına zarar vermesi üzerine yeni kentsel gelişim alanları oluşturulmuştur. Kentin kuzeyinde yer alan Kızıldağ (880m), Asar Dağı (860 m), Yılanlı Dağı (940 m), Devetaşı Tepesi (926), Pamucak Tepesi (926) gibi yüksek kütleler kentin kuzeye gelişimini, tarımsal alanların zarar görmesi ve taşkın riski de kentin güneye ve güneydoğuya gelişimini sınırlandırmıştır. Dolayısıyla fiziki

---

⁵⁷Selami Gözenç, "Muğla-Gökova Arasında Coğrafi Müşahedeler", **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı 14, 1964, s. 212. ; İsmail Yalçınlar, "Muğla Bölgesinde Jeomorfolojik Araştırmalar", **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, No: 14, 1964, s. 121-122.

⁵⁸ Gözenç, a.g.e., s. 212-213.

⁵⁹ Gözenç, s. 213.

koşulların sıçramalı bir kentsel büyümeyi zorunlu kıldığı Muğla kentinde alternatif gelişim alanları olarak kent merkezinin batı ve doğu çeperleri seçilmiştir.

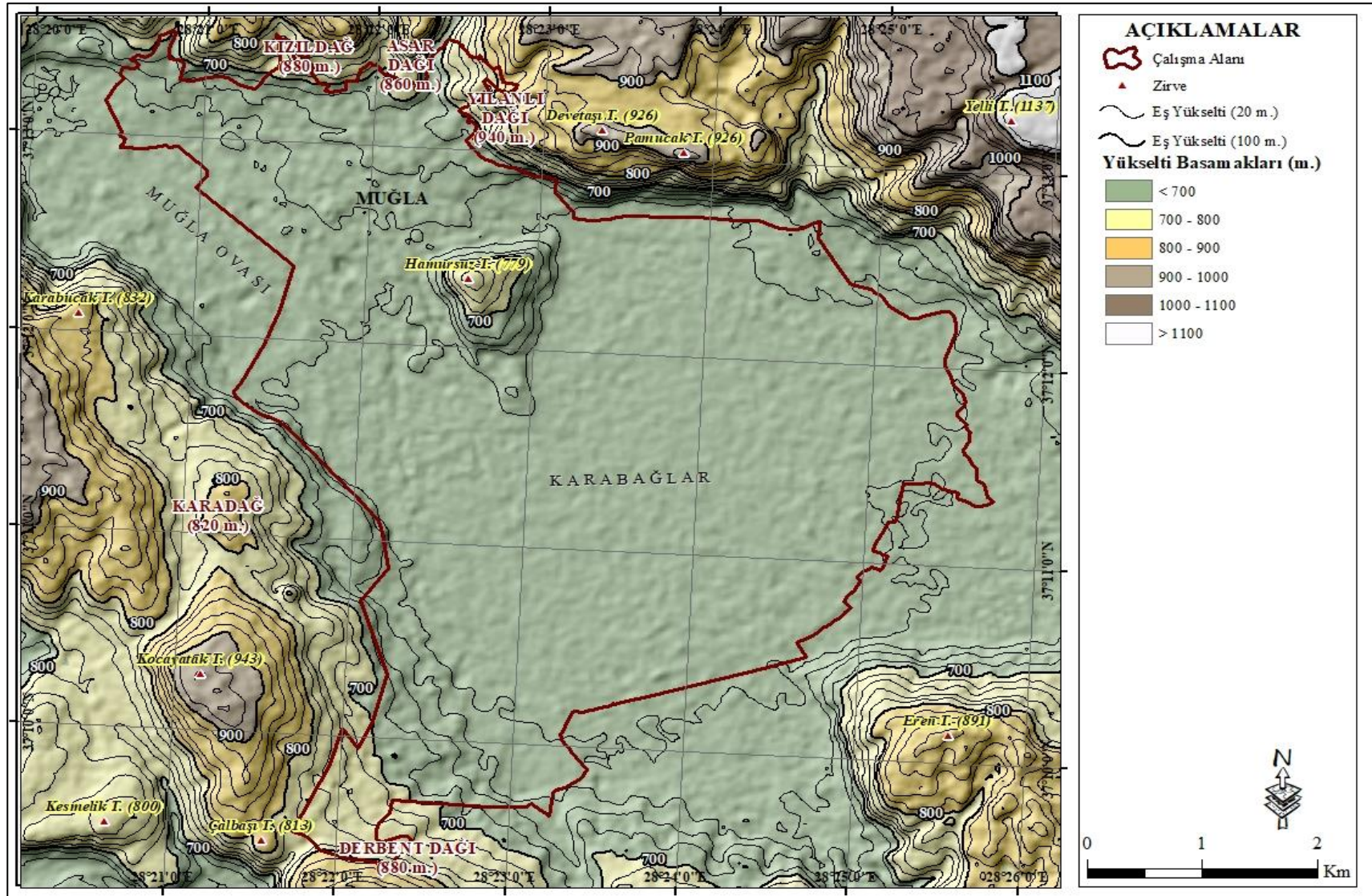
Kuzeyden güneye yerleşme alanlarının eğimi %17'lerden %0,5'lere kadar düşmektedir. Kiramettin, Karşıyaka, Camikebir, Karamehmet ve Orta mahalleleri eğimin en yüksek olduğu mahallelerdir. Eğimin en düşük olduğu ve aynı zamanda yerleşmenin en yoğun olduğu mahalleler Emirbeyazıt, Muslihittin ve Orhaniye mahalleleridir. Yerleşmeye uygun olmayan Hamursuz tepe humunun eğimi %27'leri bulmaktadır. Yükselti ve eğime bağlı olarak kentsel sit alanındaki sokaklar güneyden kuzeye doğru dikleşmekte ve daralmaktadır. Güneş ışığından daha fazla faydalanmak için evler güney bakılı yamaçlarda konumlanmıştır.

Muğla ve çevresinde deprem üretebilecek fay hatları Muğla-Yatağan Fay Zonu, Ula-Ören Fay Zonu ve Karova-Milas Fay Zonu'dur. Bu faylardan Muğla-Yatağan Fay Zonu kent merkezini en çok etkileme olasılığı olan faydır. Yaklaşık 60 km uzunluğa, 4-20 km arasında değişen genişliğe sahiptir. Normal atımlı fay niteliğinde olup, kentsel alanda sağ yanal doğrultu atım birleşeni göstermektedir.⁶⁰ Batıda Yatağan'ın Turgut ilçesinden başlayan fay, güneyde Akçaova'ya doğru uzanır. Buradan da kent merkezini kat ederek doğuda Düğerek mahallesine uzanır. Daha sonra kentsel alanı terk ederek doğuya doğru sırasıyla Yaraş, Gölcük ve Arıcılar yerleşmelerinden geçer. Bu fay zonunun kırılması halinde oluşabilecek olası bir Muğla depreminde 6.8 büyüklüğünde bir deprem şiddetinin yaşanması öngörülmektedir.⁶¹

---

⁶⁰ Aktimur ve diğerleri, "Muğla İli'nin (Merkez İlçe) Arazi Kullanım Potansiyeli", **Maden Tetkik Arama ve Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi Raporu**, 1996, s. 20.

⁶¹ Hasan Sözbilir ve diğerleri, "22-25 Kasım 2017 Muğla Depremleri ve Muğla İlinin Depremselliği Raporu", **Dokuz Eylül Üniversitesi Deprem Araştırma ve Uygulama Merkezi Diri Fay Araştırma Grubu**, Kasım 2017.

Şekil 11: Muğla Kenti ve Çevresinin Topografyası

2.1.2. İklim⁶²

İklim genel olarak belirli bir alandaki sıcaklık, yağış, güneşlenme, rüzgar, bulutluluk, nispi nem gibi atmosfer olaylarının uzun yıllar ortalamasını ifade etmektedir. Doğal çevrenin ve insan faaliyetlerinin şekillenmesinde geçmişten günümüze iklimin başat rolü olmuştur.⁶³ Muğla kentinde yer alan geleneksel konutların konumu ve özelliklerinin belirlenmesinde de iklimin etkisi söz konusudur. Kentte konutlar güneş ısısından daha fazla yararlanmak için genellikle güney bakılı yamaçlarda konumlanmıştır. Sıcaklığın yüksek olduğu güney bakılı evlerde ahşap karkas duvarlar ve açık cephelere sıklıkla yer verilmiştir. Sıcaklığın düşük olduğu kent merkezindeki kuzey cepheli az sayıdaki evlerde sağır taş duvarlar hâkimdir. Kış mevsiminde ısı kaybını en aza düşürmek için birden çok odaya ocaklık yapılmıştır. Yaz aylarında artan sıcaklarda serinlemek için evler avlulu ve açık sofalı inşa edilmiştir. Türkiye'nin en çok yağış alan yerlerinden biri olan kentte "Deli Memet" olarak tabir edilen poyrazla karışık yağmurdan korunma ihtiyacı 28 alaturka kiremitten oluşan geleneksel Muğla bacasının oluşmasını sağlamıştır. Kışların bol yağışlı olması evlerdeki saçak kullanımını da belirlemiştir. Kışın şiddetlenen yağmur sularından korunmak için evlerin sofalı ön cephesinde 80-140 cm arasından değişen ahşap saçaklar kullanılmıştır. Bu saçaklar yapıyı yazları doğrudan gelen güneş ışınlarından da korumaktadır.⁶⁴

Dünyanın her yerinden insanlar kendilerini iyi hissettikleri konforlu iklim koşullarında yaşamak ve faaliyetlerini sürdürmek isterler. Bu talep edilen konforlu iklim koşullarına, insanın daha sağlıklı bir yaşam sürmesi için gereksinim duyulmaktadır. Uzmanların insan sağlığı için belirlediği iklim standartlarında yer yer nüanslar olmakla beraber genellikle; sıcaklığın 18-32 °C aralığında olduğu, bağıl nemin %30-70'leri bulduğu, güneşli günler sayısının 20 veya daha yukarı, kapalı

⁶²Çalışmada kullanılan iklim verileri Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün, **Uzun Yıllar Parametreler Bülteni Muğla** (1926-2016) ve (1928-2017) ölçümlerinden alınmıştır.

⁶³ Cersis İkiel, "Muğla Yöresinde İklim Koşullarının İnsan ve Çevre Üzerine Etkileri", **Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiri Kitabı**, 29-30 Eylül 2005, s. 240.

⁶⁴ Değer, a.g.e., s. 42.

günler sayısının 10 veya daha aşağı olduğu, ortalama rüzgâr esme hızının 6 m/s'den az olduğu yerlerin iklimi olumlu kabul edilmektedir.⁶⁵

Turizm ve rekreasyon faaliyetleri için de iklim konforu oldukça önemlidir. Bilhassa deniz turizminin ön planda olduğu durumlarda iklim koşulları turizmin süresini ve talep aralığını belirlemektedir. Alternatif turizm türleri üzerinde iklim elamanlarının etkisi ekseriyetle daha az olmakla birlikte, yapılan turizm aktivitesine göre bağımlılık derecesi değişebilmektedir. Örneğin kış turizmi ile iklim arasında yakın bir ilişki bulunurken, inanç turizmi, kültür turizmi, gastronomi turizmi, festival turizmi gibi aktivitelerin iklime olan bağımlılıkları daha azdır. Bu bağlamda kültür turizminde tercih edilen destinasyonlardan olmayı hedefleyen Muğla kentinin iklimi avantajlı konumdadır. Yapılan araştırmalara göre Muğla kentinin iklim konforu, Muğla ilinin diğer ilçelerine kıyasla daha olumlu ortalama değerlere sahiptir. Kent, yılın 2 ayı “kabul edilebilir” konfor seviyesine sahipken, 5 ayı “iyi”, kalan 5 ayı ise “çok iyi” seviyelerde iklim konforuna sahiptir.⁶⁶

2.1.2.1. Sıcaklık

Muğla’da 1926-2016 periyotlarını kapsayan 90 yıllık meteorolojik rasat sonuçlarına göre, yıllık ortalama sıcaklık değeri 15 °C’dir. Bu değer yakın çevresindeki Antalya’da 18.6 °C, İzmir’de 17.8, °C, Aydın’da 17.7 °C ve Denizli’de 16.3 °C’dir. Muğla’nın yıllık sıcaklık ortalamasının çevre illerin istasyonlarına mukabil daha düşük çıkması kentin kapalı bir depresyonda, deniz seviyesinden yüksekte yer almasından kaynaklanmaktadır.

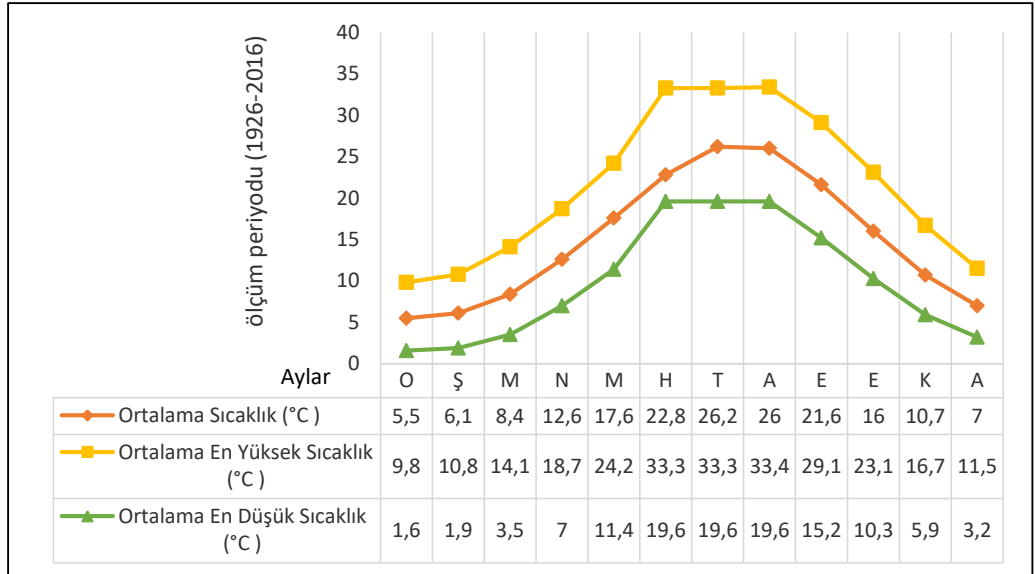
Yıllık ortalama sıcaklık en yüksek 26.2 °C ile Temmuz ayında görülmektedir. En düşük sıcaklık ortalaması ise 5.5 °C ile Ocak ayına aittir. Yılın hiçbir ayında sıcaklık ortalama değeri 0 °C’nin altına düşmezken, ortalama yıllık sıcaklık amplitüdü 20.7

⁶⁵ Mehmet Topay ve Bülent Yılmaz “‘Biyoklimatik Konfora Sahip Alanların Belirlenmesinde CBS’den Yararlanma Olanakları: Muğla İli Örneği”, **CBS Bilişim Günleri Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2004, s. 5.

⁶⁶ Ali Türker ve diğerleri, “‘Dış Mekan Turizm ve Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Muğla İli İklim Konfor Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt :17, Sayı: 4, 2015, s. 572.

°C'yi bulmaktadır. Aynı zaman aralığındaki verilerin aylık ortalama maksimum sıcaklık değerleri ölçüldüğünde Temmuz ve Ağustos aylarının en yüksek ortalamalara sahip aylar olduğu görülmektedir. Temmuz ayının ortalama maksimum sıcaklık değeri 33.3 °C iken, Ağustos ayının 33.4 °C'dir. Aylık ortalama minimum sıcaklık verileri değerlendirildiğinde ise en düşük değer 1.6 °C ile Ocak ayına aittir (Tablo 1).

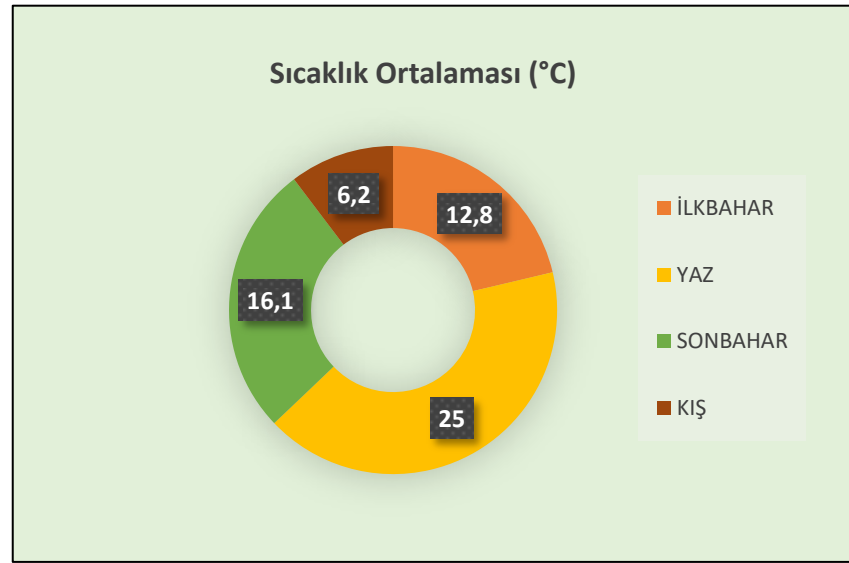
Tablo 1: Muğla Kentinde Ortalama Sıcaklık, Ortalama En Yüksek Sıcaklık ve Ortalama En Düşük Sıcaklıklar

1926 yılından günümüze kadar olan süreçte Muğla'da ölçülen sıcaklık değerlerine baktığımızda extrem değerlerin muhtelif yıllara tarihlendiğini görmekteyiz. Bu dönem içerisinde en yüksek sıcaklık değeri 42.1 °C ile 7 Temmuz 2007 tarihinde yaşanmıştır. En düşük sıcaklık değeri ise 4 Ocak 1942 tarihinde -12.6 °C olarak ölçülmüştür.

Mevsimlere ait sıcaklık ortalamaları değerlendirildiğinde ise 2017 yılı verilerini göre kış mevsimi 4.6 °C ile en soğuk mevsim olurken, en sıcak ortalama 26.2 °C ile yaz mevsiminde görülmektedir. İlkbahar mevsiminde ortalama sıcaklık 13.4 °C iken, sonbahar mevsiminde 16 °C'dir. Bu sonuçları 1926-2016 ortalama mevsim

sıcaklıkları ile karşılaştırdığımızda normallerden sapmalar olduğunu görmekteyiz. Bu uzun yıllara ait periyotta kış mevsimi 6.2 °C ile en soğuk mevsim olurken, en sıcak ortalama 25 °C ile yaz mevsiminde görülmektedir. İlkbahar mevsiminde ortalama sıcaklık 12.8 °C iken, Sonbahar mevsiminde de 16.1 °C’dir. Bu durumda 2017 yılında kış mevsimi sıcaklığı normallerinin 1.6 °C altında, ilkbahar mevsimi 0.6 °C üzerinde, yaz mevsimi 1.2 °C üzerinde, sonbahar mevsimi 0.1 °C altında seyretmiştir (Grafik 1).

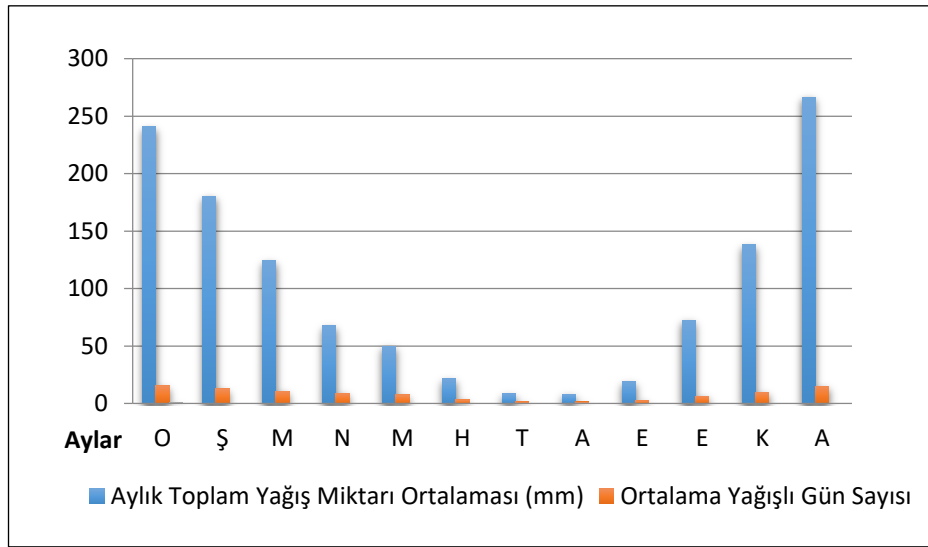
Grafik 1: Muğla Kentinin Mevsimlere Göre Ortalama Sıcaklığı
(Ölçüm Periyodu 1926-2016)

2.1.2.2. Yağış

Muğla Meteoroloji İstasyonunun 1926-2016 periyotlarını kapsayan 90 yılın verilerine göre Muğla’da ortalama yıllık yağış miktarı toplam 1194.6 mm’dir. Bu değerle Muğla, Ege Bölgesi’nin en bol yağış alan istasyonudur. Bunun nedeni ovanın cephesel sistemlere açık olması ve çevresinde yükselen dağların orografik yağışlara neden olmasıdır. Yamaçlarda kurulmuş meteoroloji istasyonu olmadığı için bu dağlardaki yağış değeri bilinmemektedir. Ancak Scheriber formülü kullanılarak

yağışın 1000 m’de 1318 mm, 1500 m’de ise 1543 mm civarında olacağı tahmin edilmektedir.⁶⁷

Tablo 2: Muğla Kentinde Aylara Göre Ortalama Yıllık Yağış Miktarı ve Yağışlı Gün Sayısı (Ölçüm Periyodu 1926-2016)

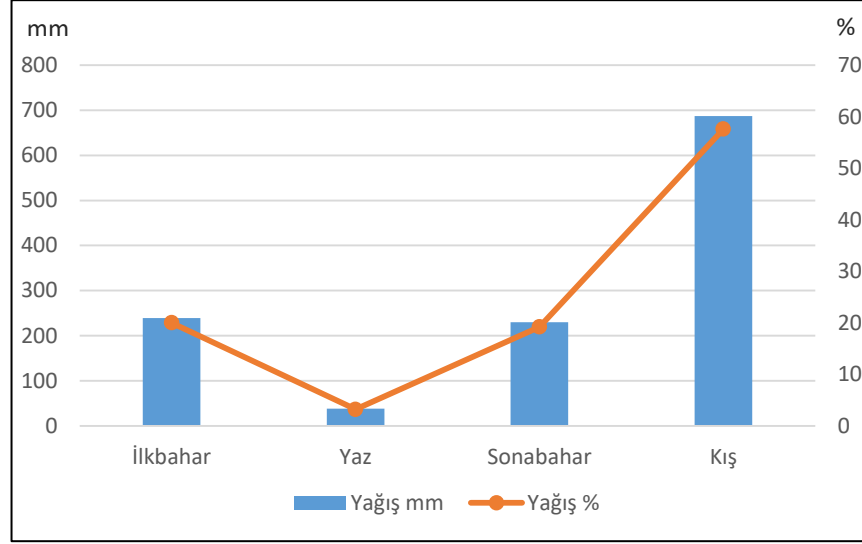

Yağış rejimi bakımından en yağışlı aylar 240.8 mm ile Aralık, 240.3 mm ile Ocak ve 180.3 mm ile Şubat aylarıdır. En kurak aylar ise 8.2 mm ile Ağustos ve 8.5 mm ile Temmuz aylarıdır. Eylül ayından Aralık ayına kadar yağış değerlerinde düzenli bir artış gözlenirken, Aralık’tan itibaren Ağustos ayına kadar kademeli olarak azalma yaşanmaktadır (Tablo 2).

Yağışların mevsimsel dağılışı incelendiğinde 687.7 mm ile kış en yağışlı mevsimdir. Yıllık yağış toplamının %57.6’sı bu mevsimde düşmektedir. En kurak mevsim ise 38.1 mm ile yıllık yağış toplamının ancak %3.2’sini oluşturan yaz mevsimidir. Bu yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı tipik bir Akdeniz ikliminin göstergesidir. İlkbahar mevsimi 238.8 mm ile kıştan sonra en çok yağışın görüldüğü mevsimdir. Yıl içerisindeki yağışların %20’si bu mevsimde düşer. Bunu 230 mm yağış ile yıllık

⁶⁷ İsmail Çınar, “Biyoklimatik Konfor Ölçütlerinin Peyzaj Planlama Sürecinde Etkinliği Üzerinde Muğla-Karabağlar Yaylası Örneğinde Araştırmalar”, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi. 2004, s. 93.

yağış toplamının %19.2'sinin görüldüğü Sonbahar mevsimi takip etmektedir (Grafik 2).

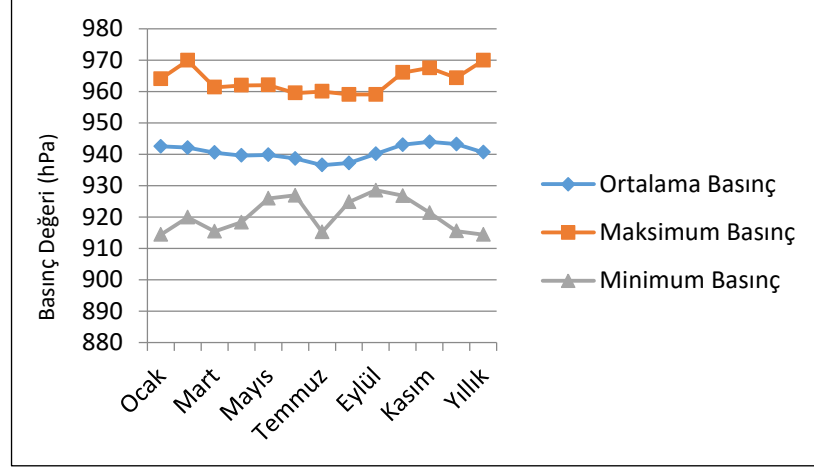
Grafik 2: Muğla Kentinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı (Ölçüm Periyodu 1926-2016)

Ortalama yağışlı gün sayısının yıllık toplamı 95'tir. Bunun anlamı Muğla'da yılın %26.3'ü yağışlı geçmektedir. Yağışların ortalama 42.8 günü kış, 27.1 günü ilkbahar, 18.8 günü sonbahar, 6.3 günü yaz mevsiminde görülmektedir. 1926 yılından günümüze günlük toplam en yüksek yağış miktarı 26.10.1930 tarihinde yaşanmıştır. Bu tarihte yirmi dört saat içerisinde toplamda 183.0 mm yağış düşmüştür.

2.1.2.3. Atmosfer Basıncı ve Rüzgar

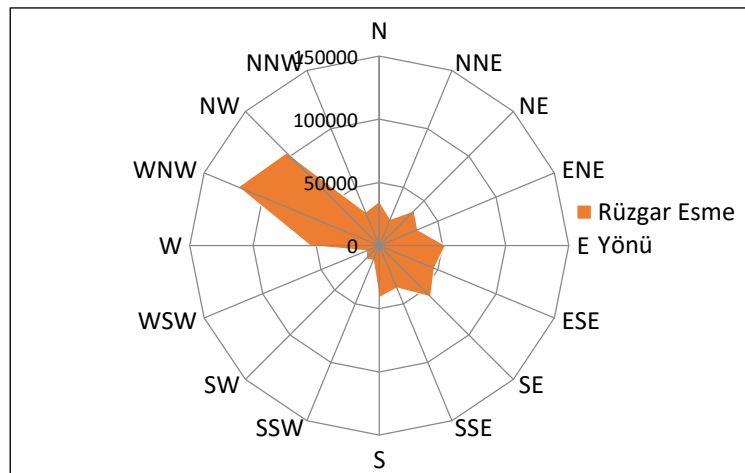
Muğla Meteoroloji İstasyonunun 85 yıllık rasat sonuçlarına göre Muğla kentinde yıllık basınç değeri ortalaması 940.6 hPa'dır. Yıl içerisinde basıncın en yüksek değere ulaştığı mevsimler sonbahar ve kış mevsimleridir. Bu dönemde Azor antisiklonunun da etkisiyle basınç değerleri 943.9 ile 940.1 hPa arasında değişiklik göstermektedir. Yazın etkili olan Basra alçak basıncı nedeniyle en düşük basınç değerlerine bu mevsimde rastlanmaktadır. Temmuz 936.5 hPa ile en düşük basınç değerinin görüldüğü aydır. Ekstrem basınç değerlerine baktığımızda aylık maksimum

hava basıncının 969.9 hPa ile Şubat ayında, minimum hava basıncının ise 914.4 hPa ile Ocak ayında yaşandığı görülmektedir (Grafik 3).

Grafik 3: Muğla Kentinde Yıllık Ortalama, Maksimum ve Minimum Basıncın Aylara Göre Dağılımı (Ölçüm Periyodu 1928-2017)

Rüzgarlar, basınç merkezleri arasındaki farklı değerlerin bir neticesi olarak görülen yatay yönlü hava hareketleridir. Muğla Meteoroloji istasyonunun 84 yıllık verilerine göre Muğla’da bütün aylarda hakim rüzgar yönü yıllık 121001 esme sayısı ile WNW’dir (Grafik 4). Bunu NW, SE ve W yönlü rüzgarlar takip etmektedir. Aylık kuvvetli rüzgarlı gün sayısı toplamı 54.35 olan istasyonda, aylık fırtınalı günler sayısının yıllık ortalaması 5.39’dur. Aylık ortalama rüzgar hızı toplamı 8.93 m/sn’dir. Basra alçak basıncının etkisiyle yıl içinde rüzgarın en hızlı olduğu zaman yaz aylarıdır.

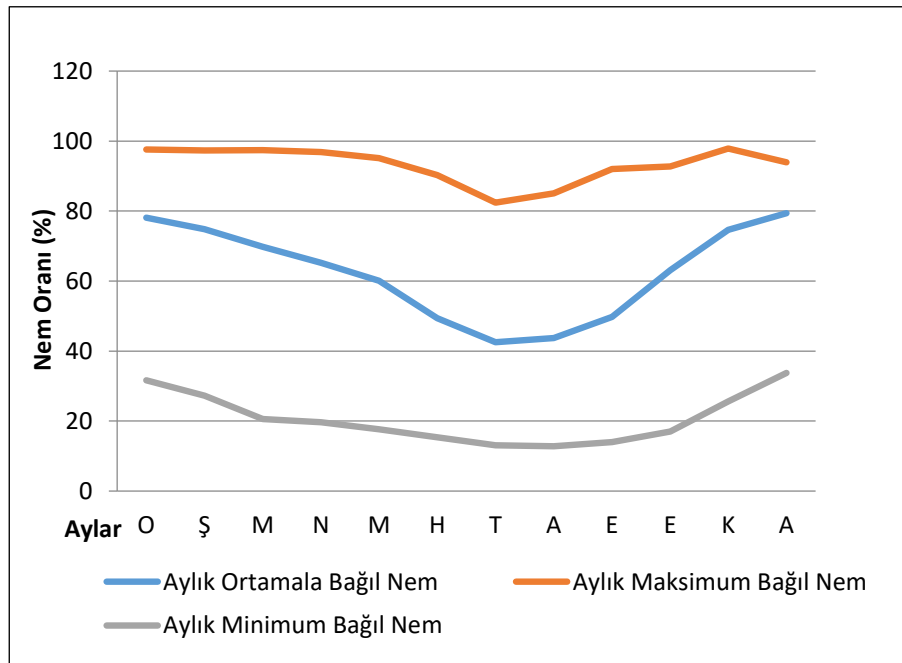

Grafik 4: Muğla Kentinde Rüzgar Esme Yönü

2.1.2.4. Nem ve Bulutluluk

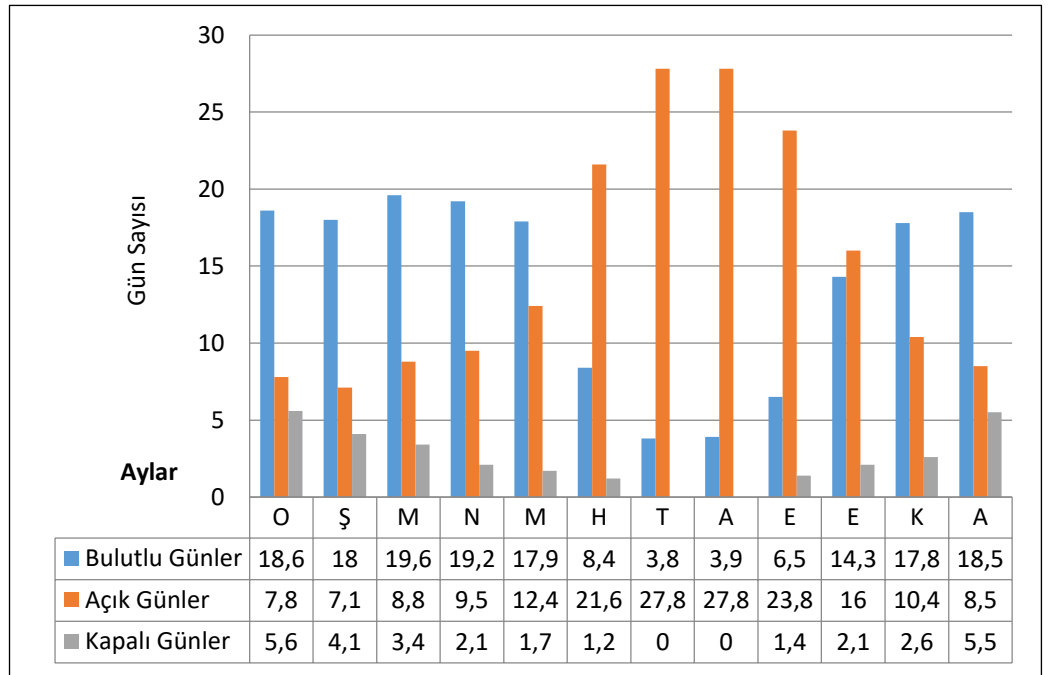
Muğla kentinde 1928-2017 periyotlarını kapsayan uzun dönem rasat sonuçlarına göre yıllık ortalama bağıl nem oranı %62.5'tir. Bağıl nem, sıcaklık ile ters orantılı, yağış ve bulutluluk ile doğru orantılı olduğu için kentte Mayıs ayından Eylül ayının sonuna kadar nispi nem oranı ortalamanın altında seyretmektedir. Ekim ayından itibaren Nisan sonuna kadar ise bağıl nem oranı tekrardan ortalamanın üzerinde bir orana ulaşmaktadır.

Bağıl nemin yıl içinde en yüksek olduğu ay %79.4 ile Aralık, en düşük olduğu ay ise %42.5 ile Temmuz ayıdır. Diğer bir ifadeyle kışın bağıl nem en yüksek değere ulaşırken, yazın en düşük değeri göstermektedir. Muğla'da en yüksek bağıl nem ortalamasının görüldüğü ay %97.6 ile Aralık ayı olurken, en düşük bağıl nem ortalamasının görüldüğü ay ise %12.8 ile Ağustos ayıdır (Grafik 5).

Grafik 5: Muğla Kentinde Bağıl Nem, Maksimum Bağıl Nem ve Minimum Bağıl Nem Ortalamalarının Aylara Göre Dağılımı (Ölçüm Periyodu 1928-2017)

Kentte uzun yılların ortalamasına göre hava yılın 166.50 günü bulutludur. Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında hava bulutluluk ortalamasının altında seyrederken, diğer tüm aylar ortalamanın üzerinde bir değere sahiptir. Hava yılın ortalama 181.50 günü açık, 29.70 günü ise kapalı bir görünümündedir. Yıllık ortalama bulutluluk miktarı ise 2.7'dir (8 Oka). Bulutluluk oranının en yüksek olduğu mevsim kış mevsimi olup, ortalama 4.3 (8 Oka)'dır. En düşük olduğu mevsim ise yaz olup, ortalama 0.9 (8 Oka)'dır (Grafik 6).

Grafik 6: Muğla Kentinde Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Günler Sayısının Aylara Göre Dağılışı (Ölçüm Periyodu 1928-2017)

2.1.3. Toprak

Muğla'da iklim, bitki örtüsü, ana kaya, yer şekilleri ve zaman faktörüne bağlı olarak çeşitli toprak grupları görülmektedir. İl topraklarının %83'ünü çok sığ (0-20 cm) ve sığ (20-50 cm) topraklar oluşturmaktadır. Bunun nedeni il topraklarının %67'sinin dik bir araziye sahip olması ve ana kayanın genellikle sert olmasıdır.⁶⁸

⁶⁸ Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Fasikül 105: Mardin-Muğla, **Yurt Ansiklopedisi**, 1983, s. 5854.

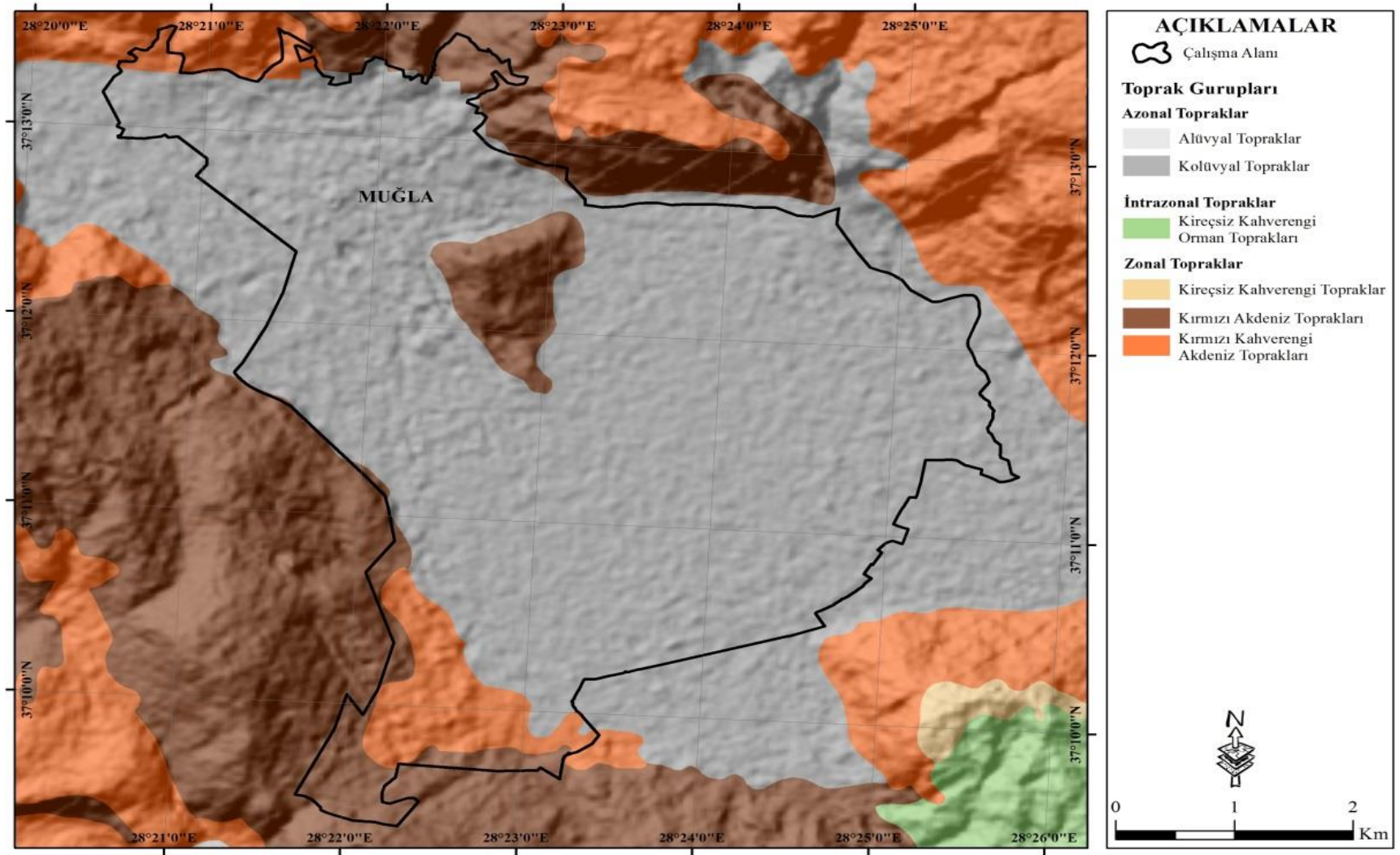
Toprak gruplarının Muğla ilinde dağılımına baktığımızda en yaygın toprak grubunu, dağların yüksek kesimleri ile havza tabanları arasındaki kalkerli arazi üzerinde yoğunlaşan Kırmızı Akdeniz Toprakları'nın (T) oluşturduğu görülmektedir. Demiroksitin kırmızı ve kırmızımtırak sarı rengi verdiği topraklarda, organik madde birikimi az olduğundan A horizonu zayıftır. B horizonu, kalkerlerin suda çözülmesinden dolayı killi yapıdadır.

Yayıldığı alanın genişliği bakımından bölgede hakim olan ikinci toprak grubunu Kahverengi Orman Toprakları (M) oluşturmaktadır. Eğimin ve kireç içeriğinin yüksek olduğu ana kaya üzerinde oluşan bu topraklarda horizonlar birbirlerine tedricen geçiş yaparlar. Gözenekli koyu kahve bir A horizonu ve daha açık kahverenginde bir B horizonuna sahip olan bu topraklarda, C horizonunda kalsiyum karbonat birikmesi görülebilmektedir.

Bölgede rastlanan diğer toprak tipleri Alüvyal (A) ve Kolüvyal (K) topraklardır. Akarsuların taşıdıkları malzemeleri biriktirmesi sonucu oluşan alüvyal topraklar, karstik depresyonların tabanlarında görülmektedir. Eğimli yamaç boyunca yağmur ve sel suları tarafından taşınan malzemelerin birikmesi sonucu oluşan kolüvyal topraklar ise karstik depresyonların tabanlarını çevreleyen az eğimli alanlarda görülmektedir.

Kıyı kuşağındaki yumuşak kireçtaşı üzerinde rastlanan bir diğer toprak grubu da Rendzinalar'dır (R). Bu topraklara ovaların az eğimli ve hafif dalgalı kesimlerinde rastlanmaktadır.

Muğla kentinde yayılım gösteren üç büyük toprak grubu vardır. Kentte en fazla yayılım gösteren toprak grubu %84,8 ile Kolüvyal Topraklardır. Bunu %9,2 ile Kırmızı Akdeniz toprakları, %6,0 ile Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları takip etmektedir (Şekil 12).

Şekil 12: Muğla Kenti ve Çevresinde Toprak Guruplarının Dağılışı

2.1.4. Bitki Örtüsü

Muğla ilinde, Akdeniz iklim koşulları ve zemin özellikleri bitki örtüsünün karakteristiğini belirleyen etmenler olmuştur. İl yüzölçümünün yaklaşık %61'ini ormanlar kaplamaktadır.⁶⁹ Bölgede daima yeşil iğne yapraklı ormanlar ve makiler geniş yer tutmaktadır. Doğal bitki örtüsünün bozulmadığı alanlarda 800-100 m yüksekliğe kadar kızılçam, yükseklerde ise karaçamlardan oluşan ormanlar yer alırken, doğal bitki örtüsünün tahrip edildiği alanlarda 600-800 metre yüksekliğe kadar maki vejetasyonu görülmektedir.⁷⁰ İlin kuzeyindeki platolar üzerinde ve güneyde denize doğru uzanan vadi yamaçlarında ormanlar sıktır. Kızılçam ağırlıkta olmak üzere, karaçam, köknar, fıstıkçamı, sedir ve ardıç gibi ibreli ağaçlarla, meşe ve günlük gibi yapraklı ağaçlar yer almaktadır. Polye tabanlarına yakın kesimlerde ise söğüt, çınar ve servi gibi ağaçlara rastlanmaktadır.

İldeki platoların yüzeyi, özellikle batı ve güneybatıdaki alçak plato sahaları yoğun maki bitki topluluğuyla kaplıdır. Buradaki maki türlerinden bazıları; kocayemiş, pırnal meşesi, kermes meşesi, mazı meşesi, defne, erguvan, menengiç, tesbih çalısı, sandal ağacı, kocayemiş, ahlat, sumak, hayıt ve yaban çiçeğidir. Makinin tahrip edildiği kalker anakayanın yaygın olduğu yerlerde ise boyları 50-100 cm arasında değişen garigler gelişmektedir.

Ayrıca il orman altı örtüsü, ot cinsi bitkiler ve süs bitkileri bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Başlıca orman altı bitkileri sarmaşık, böğürtlen, kuşburnudur. Otlar ve süs bitkilerinden de deve diken, yulaf, tere, nane, dağ pırasası, adaçayı, kekik, ısırgan, semizotu, biberiye, papatya, lale, gelincik, sümbül gibi türler yaygın olarak yetişmektedir.

---

⁶⁹ Besim Darkot ve Metin Tuncel, **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1988, s. 74.

⁷⁰ Cercis İkiel, "Muğla'nın Coğrafi Özellikleri", **Muğla Üzerine Makaleler**, Ali Abbas Çınar (haz.), Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla 2015, s. 41.

İlin merkez ilçesi olan ve Muğla kentini de sınırları içerisinde barındıran Menteşe ilçesinde, ormanlık, fundalık, baltalık ve koruluk alanlar 107.045 hektarlık bir sahayı kaplamaktadır.⁷¹

Evliya Çelebi'nin '*Bu Karabağlar'ın içine bir adam girse bir ağaç deryası içine girip selamete çıkamaz, hayretler içinde kalır. Zira hendek hendek yollarının birbirine benzerliği vardır. Bu bağ yollarında asla güneş yoktur. Zira göklere yükselmiş uzun ağaçlardır. Yer Yer yeşillik sofalar üzere dinlenme yerleri vardır*',⁷² dediği Karabağlar'ın bir kısmı bugün Muğla şehrini oluşturan mahallelerin sınırları içerisinde kalmaktadır. Her ne kadar Karabağlar Yaylası tarla açmak, yerleşim alanını genişletmek, yakacak odun sağlamak, böcek ve mantarların yol açtığı hastalıklar gibi nedenlerden dolayı günümüzde Çelebi'nin tasvir ettiği sıklıkta bir bitki örtüsüne sahip olmasa da hala zengin denilebilecek bir floraya sahiptir. Yaylada ulaşımı sağlayan ve yurtları birbirinden ayıran irim ve kesikler, kahvelerin avlularını gölgeleyen çınar ağaçları, açtığında göçün habercisi sayılan göç göç çiçeği gibi flora unsurları hem doğal klima fonksiyonu görmektedir, hem de etkileyici bir peyzaj oluşturarak turistik bir çekicilik sağlamaktadır.

2.1.5. Hidrografya

Muğla İli, Batı Akdeniz Havzası'nın (%80) ve Büyük Menderes Havzası'nın (%20) sınırları içerisinde yer almaktadır. İlin toplam su potansiyeli yılda 6.912 hm³'tür.⁷³ Dalaman Çayı, Eşen Çayı, Kargıcık Çayı, Namman Çayı ve Dipsiz Çayı ilin önemli akarsularını oluşturmaktadır. Başlıca göller ise Köyceğiz Gölü, Hacet Gölü, Bafa Gölü ve Denizcik Gölü'dür.

Batı Akdeniz Havzası'nın Muğla-Marmaris Alt Havzası sınırları içerisinde kalan Muğla kenti, yerüstü suları bakımından fakirdir. Yağış rejiminin düzensizliği ve geçirimli kalkerli arazi koşulları bunun ana etmenidir. Asar dağıının eteklerinden

⁷¹ Aktimur ve diğerleri, a.g.e., s. 22

⁷² Çelebi, a.g.e., s. 224.

⁷³ Uğur Şeren ve diğerleri, **Muğla İli 2013 Yılı Çevre Durum Raporu**, Muğla Valiliği Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, Muğla, 2013, s. 22.

güneye doğru akış gösteren Karamuğla ve Basmacı dereleri geçmişte Muğla kent merkezinin su ihtiyacını karşılayan önemli kaynaklar arasındadır. Kentin ilk nüveleri bu iki derenin kenarları boyunca ovaya doğru tedricen gerçekleşmiştir. Bugün kentin kuzeyindeki dağlık alanlardan inen küçük derelerin hiçbiri sürekli akış göstermemektedir. Yağışlı kış mevsiminde yüzey suları olarak akışa geçen dereler, ovanın çukur kesimlerinde toplanmakta, buradan düdenlerle yeraltına akmaktadır. Ancak düdenlere giden drenaj yolları çeşitli nedenlerle kapandığında sular çukur alanlarda toplanarak göllenebilmektedir. Zaman zaman da taşkınlara neden olabilmektedir.

Kentin ana su ihtiyacı Yatağan-Muğla karayolu üzerinde bulunan Bahçeyaka köyü civarındaki yeraltı suyu kuyularından karşılanmaktadır. Sulama kuyuları ve iklimsel değişimlerin etkisiyle yeraltı suyu seviyesi zaman içerisinde düşmüştür. Geçmişte Muğla ve çevre polyelerde 5-16 m ile 40 m arası değişen yeraltı suyu seviyesi, günümüzde yer yer 60-100 m kadar inebilmektedir.⁷⁴

Tablo 3: Muğla Kentinin Su Kaynakları

Su Kaynağı	Kış Debisi (l/s)	Yaz Debisi (l/s)
Bahçeyaka	363	220
Sandras	40	20
Değirmendere	20-25	8
Kozağaç	20-25	0
Düzen	6	0
Abdullah	2	0
Üçpınar	3	0

⁷⁴ Orman ve Su İşleri Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, **Büyük Menderes Havzası Master Plan Raporu**, Cilt 1/3, Ankara, 2017, s. 10-338.

Bahçekaya bölgesinde şimdiye kadar 14 adet kuyu açılmış olup, 5 adedi verim düşüklüğü nedeniyle atıl durumdadır. Faal olan 9 kuyunun emniyetli su miktarı 220 l/s'dir. Bahçeyaka dışında Muğla kentine su sağlayan kaynaklar Sandras, Değirmendere, Kozağaç, Düzen, Abdullah ve Üçpınar'dır⁷⁵ (Tablo 3).

2.2. Beşeri Faktörler

2.2.1. Nüfus

2.2.1.1. Nüfusun Gelişimi ve Yoğunluğu

Cumhuriyet tarihinde ilk nüfus sayımının yapıldığı 28 Ekim 1927 Genel Nüfus Sayım sonuçlarında Muğla ilinde altı kentsel yerleşme bulunmaktaydı. İl genelinde şehirleşme oranı en fazla olan yerleşim 5.178'i erkek, 4.912'si kadın olmak üzere 10.090 kişilik nüfusu ile merkez konumundaki Muğla kentine aitti. Bu dönemde Muğla ilinde kentleşme oranı %16,1 iken, merkez ilçede %17,5'dir. Buna karşın Muğla kentinde şehirleşme oranı aynı yıl %24. 2 olan Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bunun nedeni kentin ulaşım koşullarındaki kısıtlılıklarından dolayı içe kapanık bir ekonomik büyüme göstermesi ve o dönemde tütün üretiminin de teşvik edilmesiyle kırsal nüfusun topraklarına olan bağlılığından vazgeçmeye gönüllü olmayışından kaynaklanmaktadır.⁷⁶

Kentsel nüfusun gelişimi 1927-2017 yılları arasında zaman zaman dalgalı bir seyir gösterse de genellikle artış eğiliminde olmuştur. Bu dönem aralığını kapsayan 90 yıllık periyot süresince Muğla kentsel nüfusu 10.090'dan 74.870'e yükselerek yaklaşık % 642'lik bir artış yaşamıştır (Tablo 4). Muğla kent nüfusu, ülke genelinde olduğu gibi II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle 1940-1950 yılları arasında azalma yaşamıştır. 1940 yılında 13.370 olan Muğla kent nüfusu, 1940-1945 yılları arasında %7,9, 1945-1950 yılları arasında da %13,9 azalarak 10.612'ye kadar gerilemiştir.

---

⁷⁵ Orman ve Su İşleri Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, **Büyük Menderes Havzası Master Plan Raporu**, s. 10-339.

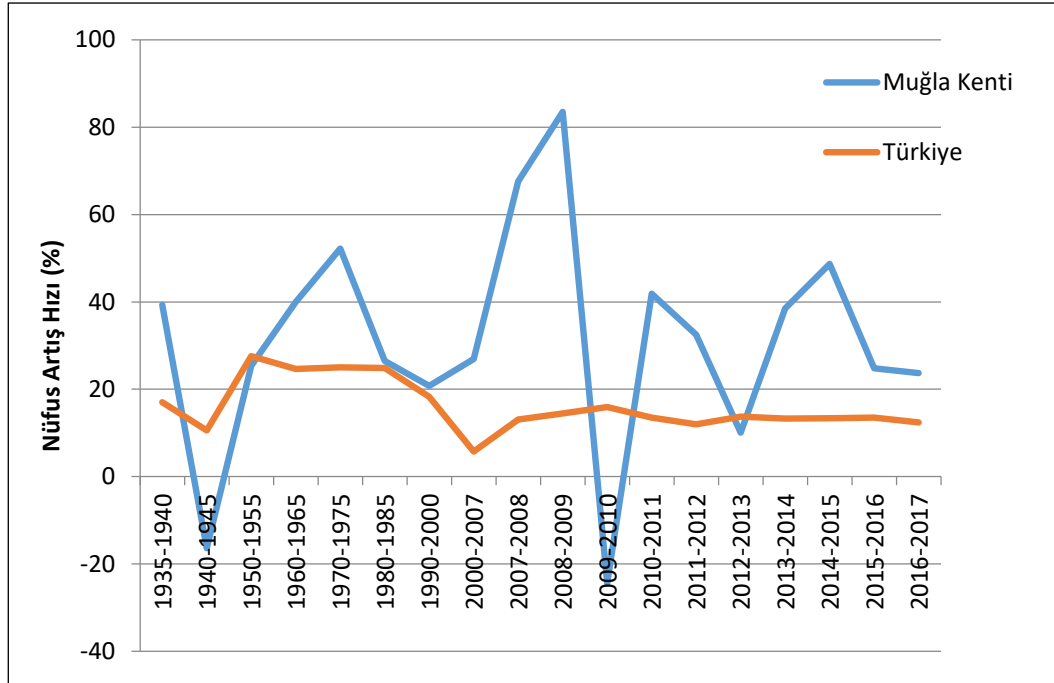
⁷⁶ Niray, a.g.e., s. 20.

Tablo 4: Muğla Kentinde Nüfusun Gelişimi (1927-2017)

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
1927	10.090	5.178	4.912
1935	10.983	5.123	5.860
1940	13.370	7.414	5.956
1945	12.319	6.690	5.629
1950	10.612	-	-
1955	12.052	5.855	6.197
1960	14.053	6.840	7.213
1965	16.408	8.196	8.212
1970	18.624	9.244	9.380
1975	24.178	12.715	11.463
1980	27.392	14.320	13.162
1985	31.279	16.484	14.795
1990	35.605	18.333	17.272
2000	43.845	22.987	20.858
2007	52.918	26.888	26.030
2008	56.619	28.697	27.922
2009	61.550	32.335	29.215
2010	60.066	30.334	29.732
2011	62.635	31.976	30.659
2012	64.706	32.627	32.079
2013	65.265	32.946	32.319
2014	67.932	34.342	33.590
2015	71.321	35.933	35.388
2016	73.113	36.879	36.234
2017	74.870	37.991	36.879

1950’lerde çok partili döneme geçilmesi akabinde seçilen Demokratik Parti Hükümetinin liberal politikalar benimsemesi ve 1960’larda Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulmasıyla ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın önünü açacak gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemden sonra Muğla kentinin içe dönük kapalı yapısı başta ulaşım altyapısı ve teknolojisindeki gelişmelere koşut olmak üzere kırılmaya başlamıştır. 1955 sayımı ve sonrasında Muğla kenti nüfusu pozitif yönde gelişim göstererek büyümüştür. 1955 yılında 12.052 olan kent nüfusu, 1960 yılında 14.053’e, 1970 yılında ise 18.624’e yükselmiştir.

1970’lerden sonra şehirde hizmet, sanayi ve ticaret sektöründeki gelişmeler neticesinde oluşan istihdam olanakları kırsal nüfusun kentlere olan göçünü artırmış ve şehirli nüfus oranı hızla yükselmeye başlamıştır. 1965-1970 yılları arasında kentsel nüfus artış hızı %25,3 iken, 1970-1975 arası %52,20’ye çıkmıştır. Bunun neticesinde kent nüfusu 1975 yılında 24.178 kişiye ulaşmıştır (Grafik 7).

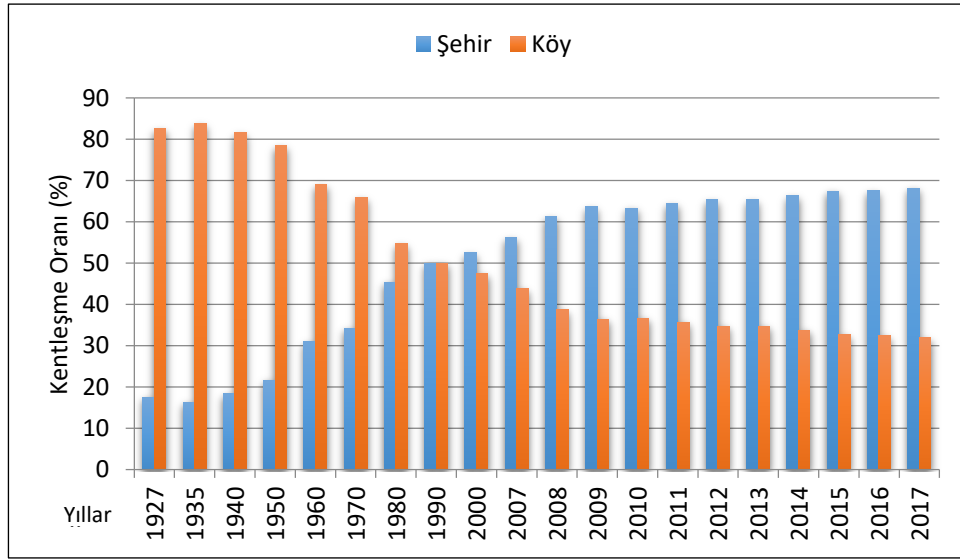
Grafik 7: Yıllara Göre Muğla Kenti Nüfus Artış Hızı (1935-2017)

Muğla kent nüfusunun kırsal nüfusu geçmesi ancak 1980-1990'lerden sonra mümkün olmuştur. Bu tarihlerde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin kurulması ve kıyı yerleşmelerinde yaşanan turizm hareketliliğinin merkez ilçeye nispi de olsa olumlu yansımaları kırsal kesimden kente olan göçü artırmıştır. Kent bağlamında net göç miktarı ve net göç hızının ortaya konulduğu istatistiki veriler bulunmadığından merkezi olduğu Menteşe ilçesi üzerinden değerlendirdiğimizde söz konusu gelişmelere bağlı olarak en yüksek net göç hızının %57,5 ile 2000 yılında gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Tablo 5). Bu dönemde merkez ilçeye olan net 4.521 kişilik göçün önemli bir bölümünü öğrenciler ve çalışanlar oluşturmuştur. Bu olumlu gelişmelerle merkez ilçe nüfusunun kentleşme oranı %52,5'lere erişirken, nüfusun %47,5'i köy ve beldelerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir

Tablo 5: Menteşe İlçesi Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı (2000-2017)

Yıl	Toplam	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı %
2000	80.884	11.094	6.573	4.521	57,5
2012	99.158	7.963	4.499	3.464	35,56
2013	99.911	5.847	5.125	722	7,25
2014	102.414	6.616	5.036	1.580	15,55
2015	105.860	7.645	5.422	2.223	21,22
2016	108.68	6.371	5.373	988	9,28
2017	109.979	6.758	5.605	1.153	10,54

Doğum, ölüm ve göç oranlarına bağlı olarak Muğla kentinde nüfus artış hızı yıllar içerisinde değişim göstermiştir. Muğla ilinin nüfus artış hızının üzerinde bir hızla seyir eden artış oranı en yüksek değere 2008-2009 yılları arasında ulaşmıştır. Bu yıl aralığında nüfus artış hızı Muğla ilinde %13,7 iken, kentte %83,5'tir. Bunun nedeni daha öncesinde köy olan Kötekli'nin 2008 yılında Muğla Belediyesi'ne bağlı bir mahalleye dönüştürülmesidir. Bu tarihten sonra nüfus artış hızında dalgalanmalar yaşansa da kentsel nüfus artışı kesintisiz devam ederek 2012 yılına gelindiğinde 64.706'ya ulaşmıştır. Böylece merkez ilçenin kentleşme oranı %65,3'lere kadar yükselmiştir (Grafik 8).

Grafik 8: Muğla Merkez Menteşe İlçesinin Yıllara Göre Kentleşme Oranı (1927-2017)

2012 tarihli 6360 sayılı yasa kapsamında büyükşehir belediyesi olan illerde il özel idarelerinin lağvedilmesiyle büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırları haline getirilmiş, hizmet sunumu bakımından kır-kent ayrımı ortadan kaldırılmıştır.⁷⁷ Bu yasa kapsamında Muğla ilinin de içerisinde yer aldığı 14 ildeki belde ve köyler de mahalleye dönüştürülerek idari bölünüşleri tartışmalı bir duruma getirilmiştir. Bu yasayı ölçüt alan TÜİK, 2012 yılından sonra büyükşehir belediyeli yerleşmelerde şehir/belde ve köy ayrımı gözetmeksizin istatistiklerini yayınlamaya başlamıştır. Ne var ki yerleşmelerin kentsel ve kırsal niteliklerinin değişim ve dönüşümü kanun yoluyla gerçekleşemez. Yalnızca yerleşmelerin kendi iç dinamiklerine ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişim-dönüşüm yaşanabilir.⁷⁸ Nitekim Muğla merkez Menteşe ilçesinin mevcut doğal çevre potansiyeli ve sosyo-ekonomik iç dinamikleri dikkate alındığında kırsal karakterini sürdüren yerleşmelerin olduğu görülmektedir. Bugün 66 mahallenin bulunduğu ilçede yalnızca 14 mahalle kentsel karakter taşımaktadır. Bu mahalleler Balıbey, Camikebir, Düğerek, Emirbeyazıt, Hacıüstem, Karamehmet, Karşıyaka, Kiramettin, Kötekli, Muslihittin, Müştakbey, Orhaniye, Orta ve Şeyh mahalleleridir. 2017 itibarıyla bu mahallerde 37.991'i erkek, 36.879'ı kadın olmak üzere 74.870 kişi ikamet etmektedir (Tablo 6).

⁷⁷ İbrahim İrdem ve Ahmet Mutlu, "6360 Sayılı Yasanın "Kır-Kent" Kavramlarını Muğlaklaştırması Sorunu ve Olası Sonuçları", **KASEM** 10, İzmir, 5-7 Mayıs 2016, s. 161.

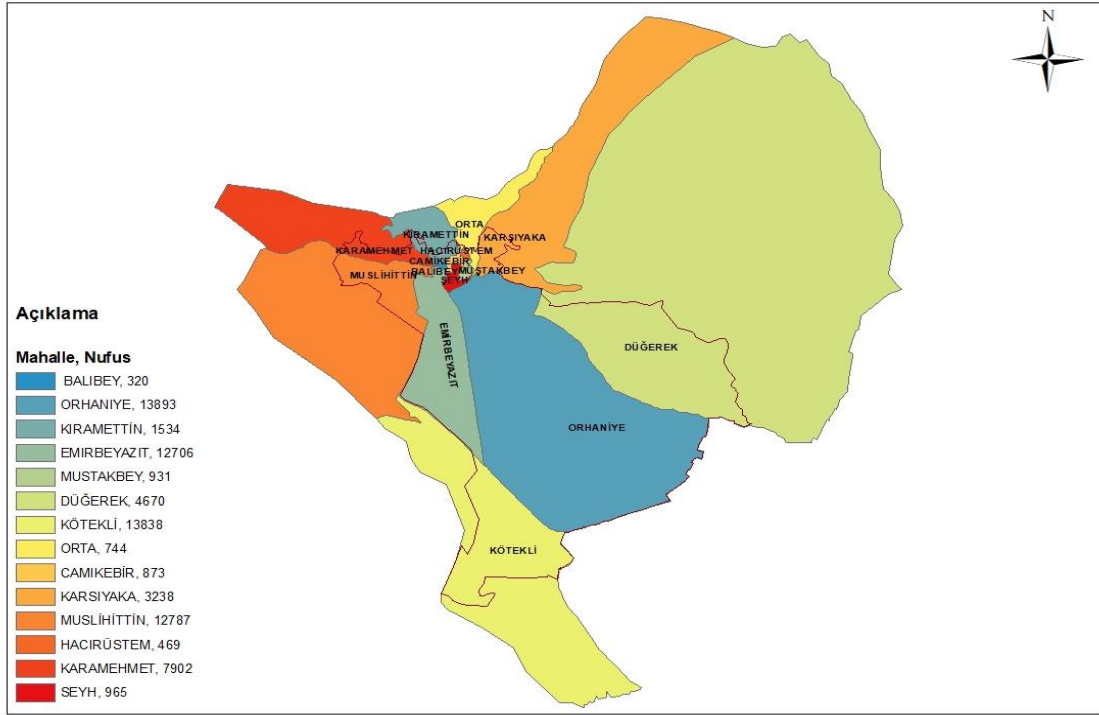
⁷⁸ Barış Taş, "Türkiye'de Yönetim ve Yerleşme Açısından Mahalleler", **Türk Coğrafya Kurumu** 75. Kuruluş Yılı Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, 8-10 Kasım 2017, Ankara, s. 28.

Tablo 6: Muğla Kentini Oluşturan Mahallerin 2017 Yılı Nüfusu

Mahalleler	Erkek	Kadın	Toplam
Balıbey	161	159	320
Camikebir	425	488	873
Düğerek	2.925	1.745	4.670
Emirbeyazıt	6.252	6.454	12.706
Hacıüstem	253	216	469
Karamehmet	3.960	3.942	7.902
Karşıyaka	1.625	1.613	3.238
Kiramettin	751	783	1.534
Kötekli	6.977	6.861	13.838
Muslihittin	6.266	6.521	12.787
Müştabbey	458	473	931
Orhaniye	7.097	6.796	13.893
Orta	341	403	744
Şeyh	500	465	965
Toplam	37.991	36.879	74.870

Bu mahalleler arasında en az nüfuslanma kentsel sitin merkezinde yer alan; Balıbey, Hacıüstem, Orta, Camikebir, Müştakbey ve Şeyh mahallelerinde görülmektedir. Bu mahalleler aynı zamanda Muğla'ya göç ile gelmiş insanların en yoğun olduğu yerlerdir. Burada bulunan nüfusunun toplamda %36'sı göç ile buraya yerleşmiş düşük gelir grubuna sahip kişilerden oluşmaktadır. Bu göç oranının %12'lik kısmı Muğla'nın ilçe ve köylerinden, %11'i de Ege ve Akdeniz bölgelerindeki yakın yerleşmelerden göç etmiştir.⁷⁹ Kentin güney ekseninde yer alan ve en fazla nüfuslanmanın görüldüğü Kötekli, Orhaniye, Muslihittin ve Emirbeyazıt mahalleri ise genellikle yüksek gelir grubuna mensup ailelerin tercih ettiği alanlardır. Bu mahallelerde nüfusun kentin geneline göre epey yüksek olmasının nedeni, modern kent insanının gereksinimlerini karşılayacak konut, ulaşım ve sosyal imkanların gelişmiş olmasıdır (Şekil 13).

⁷⁹ Nurgün Oktik ve Şinasi Öztürk, **Sosyolojik Yapı Araştırmaları Kültürel ve Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması II**, Muğla Valiliği, Muğla, 2007, s. 30.

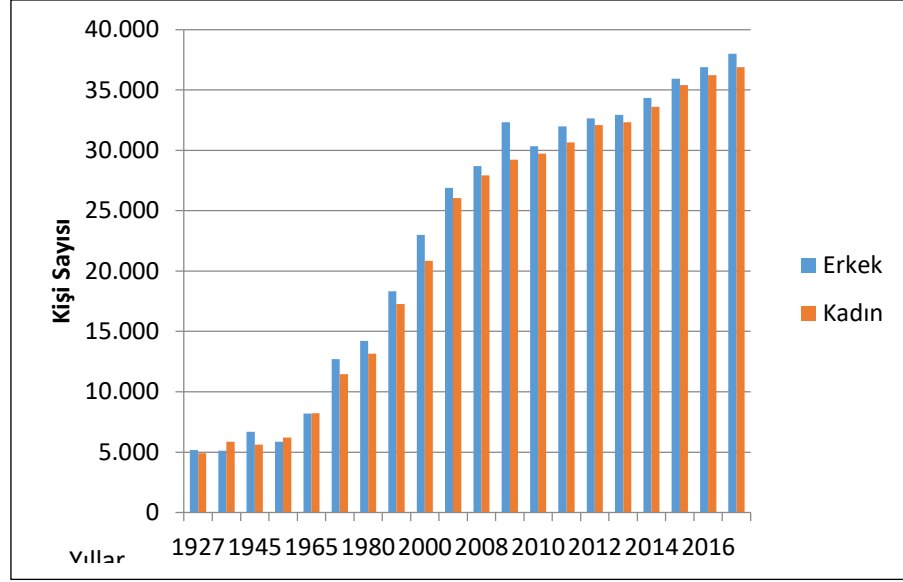

Şekil 13: Muğla Kentinin Mahallere Göre Nüfusun Dağılımı

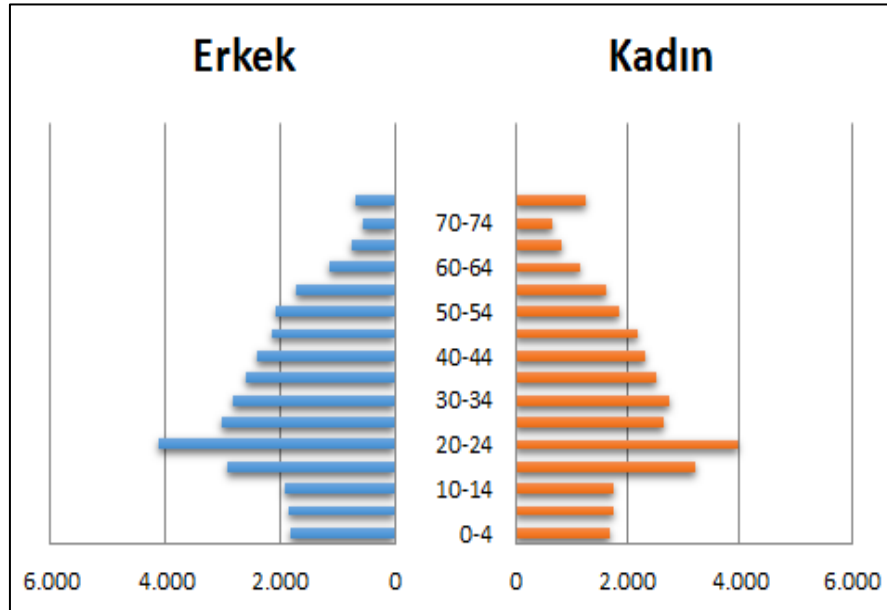
2.2.1.2. Cinsiyet Yapısı ve Yaş Grupları

2017 istatistik verilerine göre toplam 74.870 kişi olan Muğla kent nüfusunun cinsiyet yapısı incelendiğinde 37.991'inin erkek, 36.879'unun kadın olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle kent toplam nüfusunun yaklaşık %50,7'sini erkek nüfus oluştururken, %49,3'ünü de kadın nüfus oluşturmaktadır. Bu değerler erkek nüfusunun kadın nüfusundan %1,4 daha fazla olduğunu ortaya koysa da, 1927 yılının toplam nüfusu içerisindeki erkek nüfusunun %51,3'lerde olduğu düşünülürse geçen zaman zarfında toplam nüfus içerisindeki cinsiyet dağılımının kadın lehine büyüme gösterdiği anlaşılmaktadır (Grafik 9).

Muğla kentinin yaş gruplarına dağılımı incelendiğinde toplam nüfus içerisindeki %76,1'lik payı ile 15-64 yaş aralığını kapsayan çalışma çağındaki faal nüfusun çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir (Grafik 10). Bunu %16,7 ile 0-14 yaş aralığındaki çocuk nüfus takip etmektedir. 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı ise %7,3'tür (Grafik 11).

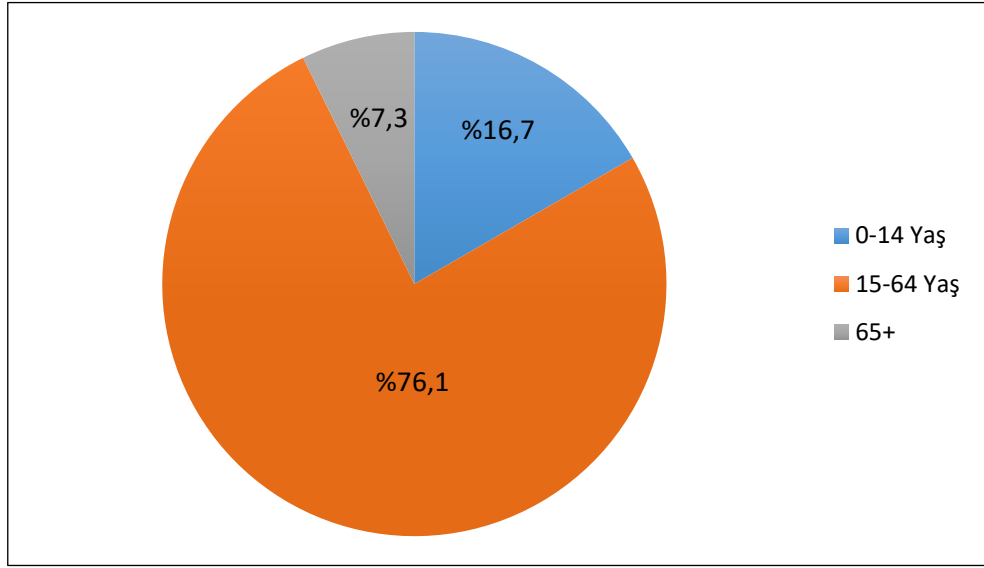

Grafik 9: Muğla Kentinde Yıllara Göre Nüfusun Cinsiyet Dağılımı, 2017

Grafik 10: Muğla Kentinde Nüfusun Geniş Yaş Aralıklı Gruplara Göre Dağılımı, 2017

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'na göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülkenin ‘yaşlı’, %10’un üzerinde olması ise ‘çok yaşlı’ olduğu anlamına gelmektedir.⁸⁰ Buna göre Muğla kentindeki nüfus yaşlı nüfus yapısına sahip değildir. Bilakis bir üniversite kenti olan bölge genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir.

Grafik 11: Muğla Kenti Nüfusunun 0-14, 15-64, 65+ Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, 2017

Faal 15-64 yaş grubundaki her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu 0-14 ile 65 ve üzeri yaş gurubundaki kişi sayısını ifade eden yaş bağımlılık oranının ilçedeki durumuna baktığımızda 2000’de %34,21 iken, 2012 yılında %31,5’lere gerilediğini görmekteyiz. Bu oran 2012 Türkiye yaş bağımlılık oranı olan %47,2’nin altındadır. Çalışma çağındaki (15-64) her 100 kişi için 65+ yaş grubundaki kişi sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı yıldan yıla düşüş göstermiştir. 2000 yılında %10,2 olan yaşlı bağımlılık oranı, 2012’ye gelindiğinde %9,6 olmuştur. Bununla birlikte çalışma çağındaki her 100 kişi için 0-14 yaş grubundaki kişi sayısını ifade eden genç bağımlılık oranı da düşüş göstererek 2000 yılında %24,0, 2009 yılında %21,0, 2012 yılında da %21,9’lara gerilemiştir (Tablo 7).

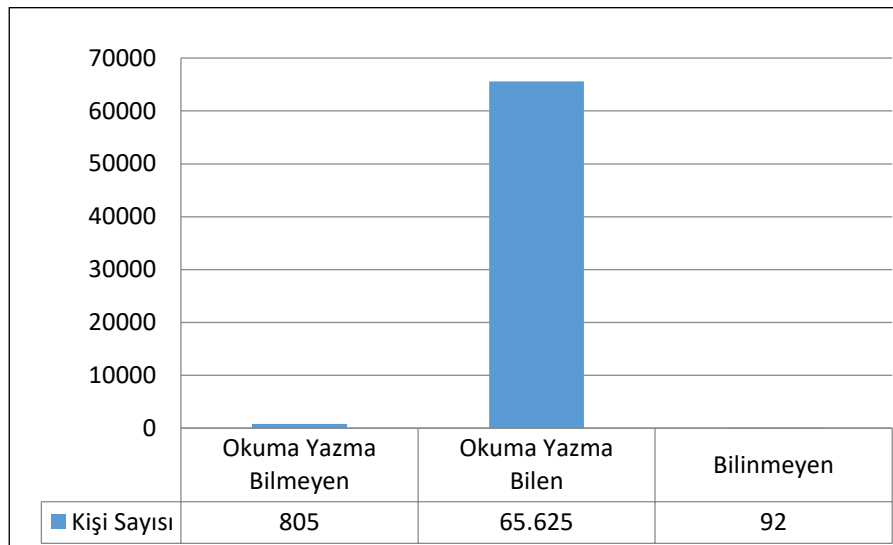
⁸⁰ Çiğdem Ünal, “Sındırgı İlçesinde Azalan Nüfus ile Sosyoekonomik Değişimlerin Analizi”, Ferhat Arslan vd. (ed.), **Güncel Araştırmalar Işığında Sındırgı Bildiriler Kitabı**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2018, s. 181.

Tablo 7: Muğla Kentinde Bağımlı Nüfus Yapısındaki Değişimler

Yıllar	Yaş Bağımlılık Oranı (%)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)	Genç Bağımlılık Oranı (%)
2000	34,2	10,2	24,0
2008	32,,1	9,2	22,9
2009	29,5	8,5	21,0
2010	32,2	9,5	22,7
2011	31,5	9,4	22,1
2012	31,5	9,6	9,6

2.2.1.3. Nüfusun Sosyo-ekonomik Özellikleri

TUİK 2016 verilerine göre Muğla kentinde yaşayan 6 yaş ve üzeri 66.522 kişinin %98,7'sini okuma yazma bilenler oluştururken, %1,2'sini okuma yazma bilmeyen, %0,1'ini ise bilinmeyenler oluşturmaktadır. Buna göre ilçede okur-yazarlık oranı aynı yıl %96,5 olan Türkiye okuryazarlık ortalamasının %2,2 üzerindedir (Grafik 12).

Grafik 12: Muğla Kentinin 6 Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Durumu, 2016

Kentte 6 yaş ve üzeri 66.522 kişinin eğitim düzeyi incelendiğinde %31,2 ile lise veya dengi mezunlarının en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Bunu %24,6 ile yüksekokul veya fakülte mezunları, %18,8 ile ilkokul mezunları, % 7,7 ile ilköğretim mezunları, %7,5 ile ortaokul ve dengi mezunları takip etmektedir. Lisansüstü eğitim yapanların (Yüksek Lisans ve Doktora) oranıysa %3,0 olup, toplamda 2.049 kişidir (Tablo 8).

Tablo 8: Muğla Kentinin 6 Yaş ve Üzeri Eğitim Düzeyi

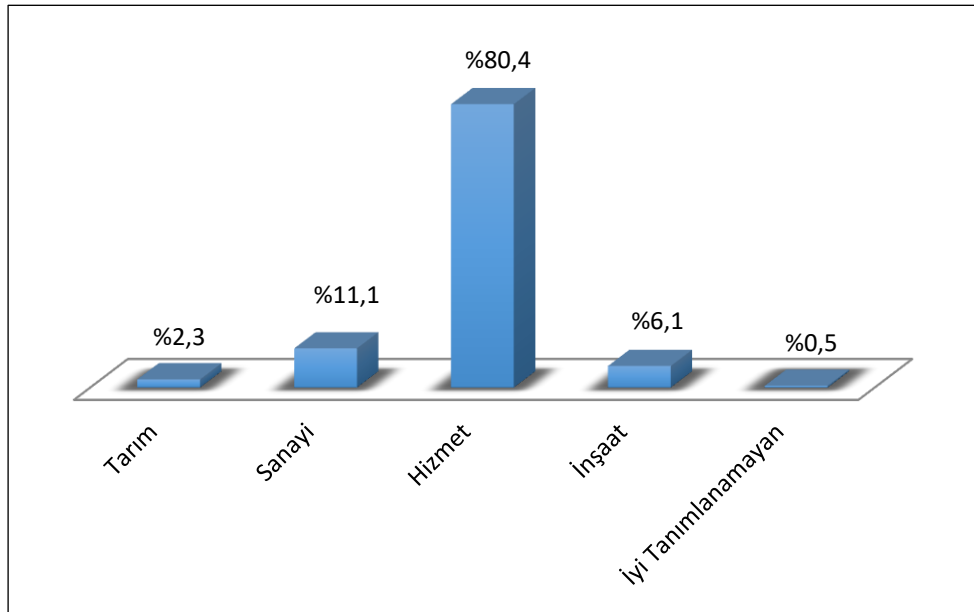
Eğitim Düzeyi	İlkokul mezunu	İlköğretim mezunu	Ortaokul veya dengi mezunu	Lise veya dengi mezunu	Yüksekokul veya fakülte mezunu	Lisansüstü Mezunu
Toplam	12.536	5.139	4.960	20.707	16.361	2.049

TUİK'in Muğla'nın ekonomik niteliklerine ilişkin detaylandırılmış en son çalışması 2000 yılına dayanmaktadır. Buna göre ilçede 12 ve daha yukarı yaştaki 36.749 nüfusun %37,9'u istihdam edilmektedir. Geri kalan nüfusun %57,1'ini işgücünde olmayan nüfus, %5'ini ise işsiz nüfus oluşturmaktadır. İstihdam edilen nüfusun %75,7'sini erkek nüfus oluştururken, %24,3'ünü de kadın nüfus oluşturmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9: 12 ve Daha Yukarı Yaş Muğla Kenti İşgücü Durumu (2000)

Cinsiyet	İşgücü istihdam	İşsiz	İşgücünde olmayan
Erkek	10.545	1.027	7.737
Kadın	3.376	807	13.257
Toplam	13.921	1.834	20.994

İşgücünde olan 13.921 faal nüfusun baskın çoğunluğu hizmet sektöründe çalışmaktadır. Kent işgücü nüfusunun 11.190'ını, diğer bir ifade ile yaklaşık %80,4'ünü hizmet sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır (Grafik 13). Ulaşım açısından geçiş noktasında bulunan kent, Muğla ilinin idari merkezi olarak en önemli kamu kurum ve kuruluşları ile Muğla Sıtkı Koçman Üniversite'sini sınırları içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle Muğla kenti yoğun bir memur nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfusun alışveriş, yeme içme, ulaşım ve haberleşme gibi ihtiyaçları yine hizmetler sektörü tarafından karşılanmaktadır.

Grafik 13: Muğla Kentinde Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 2000

Kentte ekonomik faaliyetlerine göre istihdam edilen nüfusun ikinci sırada çalıştığı iş kolu sanayi sektörüdür. Nüfusun yaklaşık %11.2'si sanayiye dayalı iş kollarında çalışmaktadır. Bunu yerli halkın yanı sıra, kente dışarıdan gelen öğrenci ve memur nüfusuyla her geçen gün artan konut ihtiyacının karşılanması için yapılan faaliyetlerle gelişme göstermiş inşaat sektörü takip etmektedir. Bu sektörün kentte istihdam oranı %6,1'dir. Bir diğer ekonomik sektör olan tarımın kentteki istihdam oranı ise %2.3'tür.

Muğla kentinde, sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak hane halkı büyüklüğü yıllar içerisinde küçülmüştür. 1985 yılında kentte ikamet eden 31.279 kişinin ETF (Ev Halkı Tespit Fişi) verilerine göre hane halkı sayısı 7.767’dir. Buna göre kentte ikamet eden kişi sayısının, hane halkı sayısına bölünmesi ile tespit edilen hane halkı büyüklüğü de 4 kişidir. 2000 yılına gelindiğinde ise bir hanedeki ortalama aile büyüklüğü 3,9, 2012 yılında 3,3, 2017 yılında ise 3,2’ye düşmüştür. Bu değer aynı yıl, 3,4 olan Türkiye ortalamasının altındadır (Tablo 10).

Tablo 10: Muğla Kentinin Yıllara Göre Hane Halkı Değişimi

Yıllar	Hane Halkı Sayısı	Hane Halkı Büyüklüğü
1985	7.767	4,0
1990	9.003	3,9
2000	12.435	3,5
2012	19.693	3,3
2017	23.281	3,2

2.2.2.Ekonomi

Muğla kenti, topografyasındaki olumsuz koşullar ve yatırım olanaklarının kısıtlılığı dolayısıyla uzun süre kısmen içe kapanık bir ekonomik yaşam sürmüştür. Ancak 1960’lardan sonra ulaşım sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler ve sermaye birikiminin yansıması olarak şehir dışarıya açılmaya başlamıştır. Bu yıllardan sonra artı ürünün ve birikimin artması sonucu ortaya çıkan sermaye fazlası, zanaatkar üretimine, pazarlara, taşınmaz mallara, sanayi yatırımlarına ve eğitim alanına kaydırılarak ekonomik gelişimin önü açılmıştır.

Bugün kentinin ekonomik kimliğini belirleyen en önemli sektör hizmet sektörüdür. Kentin sahip olduğu idari ve eğitim fonksiyonu bu sektörün baskın olmasını sağlamıştır. Ulaşım açısından geçiş noktasında bulunan kent, idari merkez olması nedeniyle önemli kamu kurum ve kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır. 1992 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Kampüsünün kurulması ile kent tam anlamıyla bir ‘‘memur şehri’’ durumuna gelmiştir. Muğla kentinin en önemli ekonomik damarlarından biri olan üniversite, 13 fakültesi, 4 enstitüsü, 6 yüksekokulu, 13 meslek yüksekokulu, 18 araştırma ve uygulama merkezi, 208.000 metrekaare kapalı alan üzerine 30.000’den fazla öğrencisi, 1000’i aşan öğretim elamanı ve 800’e yaklaşan idari personeliyle hizmet vermektedir.⁸¹ Ayrıca Tıp Fakültesi’nin varlığı, kenti aynı zamanda medikal sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyel haline getirmiştir.⁸²

Ticaret, öteden beri kent eşrafının temel ekonomik faaliyetlerinden biri olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar kentin ticari merkezi, Ulu Camii ile Kurşunlu Camii arasında kuzey güney eksenini boyunca yer alan Arasta ve çevresindeki hanlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise kentin doğu-batı eksenini boyunca Konakaltı ve Saburhane dolaylarında yeni bir ticari merkez daha ortaya çıkmıştır. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra ise Cumhuriyet meydanını kesen caddeler ve aksları boyunca yeni bir merkezi iş alanı ortaya çıkmıştır.⁸³

Kent sanayisinin odak merkezi 1992 yılında faaliyete geçirilen Küçük Sanayi Sitesi’dir. Burada 2018 yılı itibarıyla 100.000 m² alanda kurulu 360 işyerinde yaklaşık 1000 kişi çalışmaktadır. Diğer bir sanayi kuruluşu da Hamursuz Tepe’nin eteklerinde Muğla-Karabağlar yolu üzerinde kurulmuş olan Muğla Kireç Fabrikası’dır. Bunun dışında Düğerek Mahalle’sinde kum-çakıl ocakları bulunmaktadır.⁸⁴

⁸¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, <http://ects.mu.edu.tr/tr/msku-hakkinda-92>, (erişim 03.03.2018).

⁸² Emine Semra Kutluay, Muğla İli 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Hükümleri, Muğla Büyükşehir Belediyesi, 2016, s. 6.

⁸³ Kurtuluş, a.g.e., s. 89-90.

⁸⁴ İbrahim Güner, ‘‘Muğla ve Çevresindeki Yerleşmelerin Gelişmelerini Etkileyen Coğrafi Faktörler’’, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı 4, Bahar 2001.

Muğla ovası ve devamı niteliğinde olan Karabağlar yaylasında tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Kentin güneyinde yer alan Muğla ovasının, Emirbeyazıt ve Muslihittin Mahallerinde kalan yaklaşık 490 ha. büyüklüğündeki alan tarımsal amaçlı kullanılmaktadır.⁸⁵ Bu sahada tahıl ağırlıklı kuru tarım yapılmaktadır. Karabağlar'da ise hemen hemen her türlü meyve ve sebzenin ekimi yapılır. Bunun yanı sıra tütün de ekimi yapılan önemli ürünlerden biridir. Bu tarım topraklarından elde edilen ürünlerin bir bölümü sahipleri tarafından tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılırken, bir kısmı da kentte kurulan pazar alanlarında satılmaktadır.

2.2.3. Ulaşım

Muğla kentinde ulaşım sistemleri, kent ve hinterlandının fiziki ve beşeri coğrafya özellikleriyle etkileşimli bir gelişme göstermiştir. Şehrin etrafının dağlarla çevrili ve arızalı bir yapıya sahip olması, kara ulaşımındaki gelişmelerin bölgeye ulaşmasını geciktirmiştir. Bu sebepten diğer yerleşmelerle olan ticaretini 1900'lü yıllara kadar hayvan taşımacılığının ön planda olduğu kervan yolları ve merkezi olduğu Menteşe Sancağının (Muğla) kıyı yerleşmelerindeki limanlar vasıtasıyla denizyolu ile sağlamıştır.

19. yüzyılda Menteşe Sancağını, Büyük Menderes Ovası'nın en önemli ticaret ve yönetim merkezi olan Aydın şehrine bağlayan ana ulaşım hattı Ula, Menteşe, Yatağan ve Gökbel'den geçen Muğla-Aydın kervan yolu idi. Bu engebeli ve uzun bir yol olduğundan kervanlar bu yolu 4 ile 5 günde kat etmekteydiler.⁸⁶ Bu ana kervan yolu dışında Menteşe'yi çevre yerleşim birimlere bağlayan üç kervan yolu daha vardı. Bunlar Muğla-Milas-Söke-İzmir yolu, Muğla-Marmaris yolu ve Muğla-Tavas yolu idi.⁸⁷

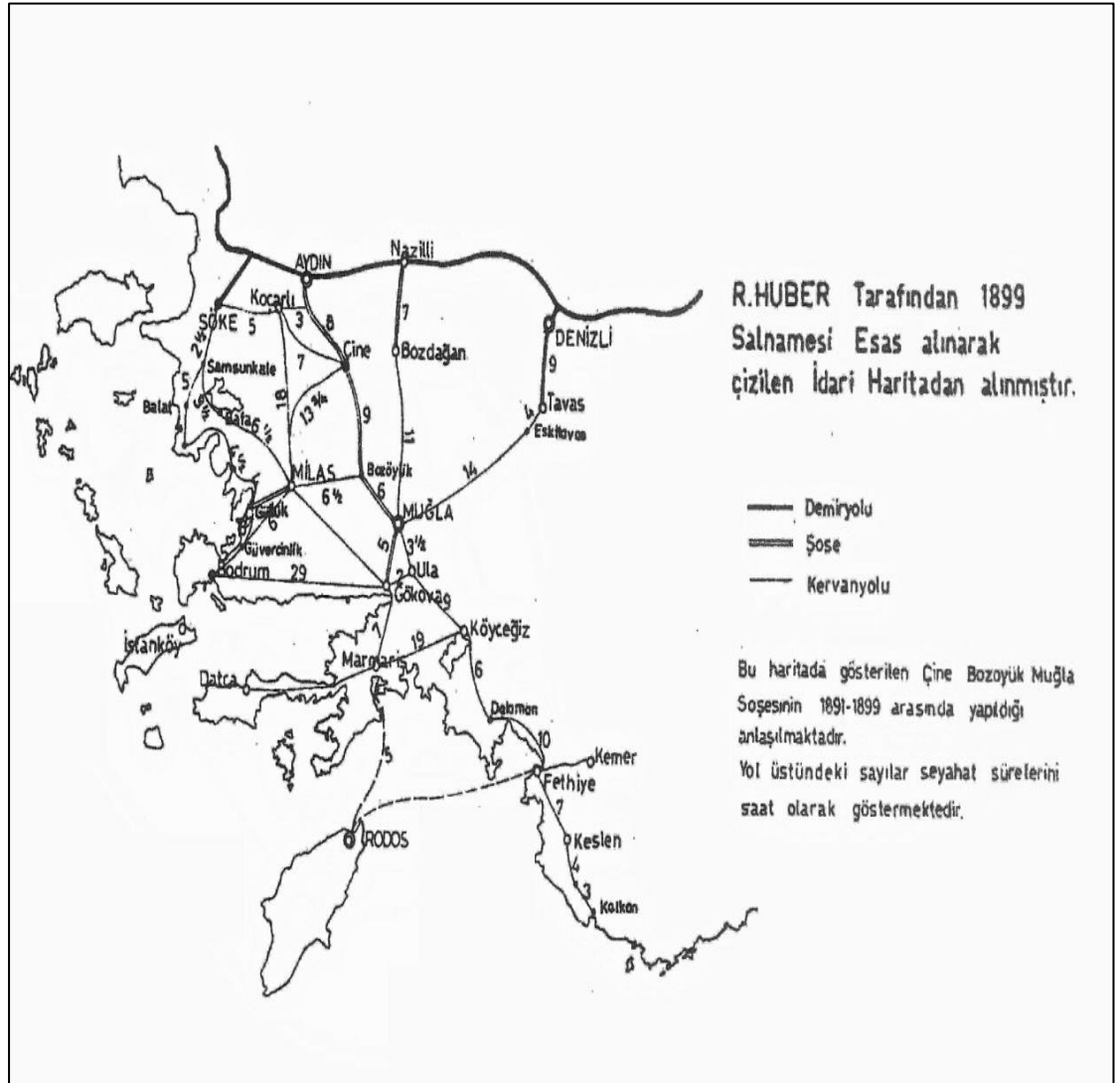
---

⁸⁵ Yörür ve diğerleri, Türkiye'de Özel Proje Alanı (ÖPA) Olarak Belirlenen Tarım Alanları İçin Koruma Temelli **Planlama Dergisi**, 28 (1), 2018, s. 26.

⁸⁶ Aktüre, a.g.e., s. 67.

⁸⁷ Bayram Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, s. 45-46.

1866 yılında Menteşe Sancağı, demiryolu ulaşım sistemlerinin dışında kalmasına karşın Anadolu’da kullanıma açılan ilk demiryolu ağı olan Aydın-İzmir demiryolunun sağladığı gelişmelerden istifade etmiştir. Demiryolları ile deve kervanlarının birbirine bağlanması sonucu, bölgenin dış ekonomik ilişkilerinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır⁸⁸ (Şekil 14).

Şekil 14: 1899 Yılında Muğla Kenti ve Çevresindeki Kervanyolu, Şose ve Demiryolu Güzergahı

Kaynak: Tekeli, a.g.e., s. 117

⁸⁸ Aktüre, a.g.e., s. 71.

Denizyolu ulaşımı, hayvan sırtında yapılan kara ulaşımına kıyasla daha ucuz ve konforlu bir alternatif oluşturmaktaydı. Bu dönemde Menteşe Sancağının limanı işlevini Gökova (Gökabâd) görüyordu. Bölgenin etki alanındaki yerleşmeler dış ekonomik ilişkilerini Gökova limanından Rodos'a kurulan bağlantı kanalıyla gerçekleştiriyordu.⁸⁹ Bununla beraber Marmaris, Fethiye ve Milas gibi kıyı yerleşim alanları Muğla'nın dış pazarlarla bağlantısını sağlayan diğer önemli limanlardı.⁹⁰

1892 tarihli Aydın Vilayet Salnamelerinden anlaşıldığı üzere Menteşe Sancağında bu tarihlerde henüz araba ile taşımacılık yapılmıyorsa da, arabanın sürülebileceği yolların yapımına başlanmıştır. Salname kayıtlarına göre söz konusu dönemde Milas-Güllük (Küllük) arasında 25 km'yi, Gökova-Muğla arasında 30 km'yi bulan yol inşa edilmiştir. Bu yolların büyük kısmı toprak olmakla beraber, önemli bir kısmı da şose karakterindedir.⁹¹

Muğla ulaşımında arabanın kullanımı Hasan Fehmi Paşa'nın girişimleriyle başlatılan Aydın-Muğla şosesinin 1900'ler civarında tamamlanmasından sonra mümkün olmuştur. Böylece bölgede ilk kez hayvan gücü ile hareket eden arabalarla yolcu ve emtia taşınması yapılmıştır. Muğlalıların ilk kez motorlu taşıtlarla tanışması ise 1925'li yılları bulmuştur. Cumhuriyet'in ilk on yılında daha ziyade tesviye edilmiş yollarda bir artış olurken, 1933'ten sonra şose yolların yapımına ağırlık verilmiştir. 1948 yılına kadar geçen son on beş yıllık süre zarfında şose yollar 150 km'den 310 km'ye çıkarılmıştır.⁹²

1950 yılında Demokrat Parti Hükümeti'nin başa gelmesinden sonra Türkiye genelinde olduğu gibi Muğla'da da yol yapım çalışmalarında büyük bir hamle gözlenmiştir. 1952 yılında Muğla-Yatağan, Muğla-Marmaris, Muğla-Kale ve Muğla-Ula-Köyceğiz yolları için devletten ödenek sağlanarak, yapım çalışmalarına başlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1962-1967) kapsamında Muğla'yı Aydın'a bağlayan Çine-Muğla ve Denizli'ye bağlayan Muğla-Kale-Tavas yolları ile turistik yörelere bağlayan Muğla-Marmaris-Knidos ve Muğla-Fethiye-Köyceğiz

---

⁸⁹ Tekeli, a.g.e., s. 115.

⁹⁰ Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, s. 46.

⁹¹ Tekeli, a.g.e., s. 116.

⁹² Tekeli, a.g.e., s. 120-121.

yollarının yapımına başlanmıştır.⁹³ Bu plan çerçevesinde yapılan Muğla-Aydın ve Muğla Antalya yolları 1970 yılında tamamlanıp halkın hizmetine açılmıştır.⁹⁴ 1980’li yıllarda Muğla’da devlet yollarının toplam uzunluğu 626 km iken, il yollarının toplam uzunluğu ise 373 km’ye ulaşmıştır. Bu tarihten sonra turizmdeki gelişmelere de bağlı olarak ulaşım olanakları çeşitlenmiştir. 1982 yılında Dalaman havalimanı, 1997 yılında Milas-Bodrum havalimanı hizmete açılmıştır. Yine bu zaman aralığında Muğla-Denizli yolu güzergahının genişletilmesi de ulaşımında kolaylık sağlamıştır.

Günümüzde Muğla kentine karayolu ile doğrudan ulaşılabilceği gibi, ildeki diğer yerleşmelerde yer alan denizyolu veya havayolundan karayoluna aktarma yapma koşuluyla da ulaşılabilir. Kent, gerek Türkiye’nin Aydın (105 km), İzmir (226 km), Denizli, (229 km), Antalya (521 km) gibi, gerekse Muğla ilinin Ula (13 km), Marmaris (60 km), Bodrum (108 km), Fethiye (139 km), Datça (129 km) gibi başlıca turizm destinasyonlarına karayolu ile günübirlik gidiş-dönüş mesafesindedir (Tablo 11).

Tablo 11: Muğla Kentinin İl ve İlçe Merkezlerine Olan Uzaklığı (km)

İl merkezlerine Uzaklık (km)	İlçe Merkezlerine Uzaklık (km)
Muğla-Ankara 706	Muğla-Bodrum 108
Muğla-Antalya 521	Muğla-Datça 129
Muğla-Aydın 105	Muğla-Fethiye 139
Muğla-Denizli 229	Muğla-Köyceğiz 60
Muğla-Burdur 412	Muğla-Marmaris 60
Muğla-İstanbul 829	Muğla-Milas 61
Muğla-İzmir 226	Muğla-Ula 13
	Muğla-Yatağan 29

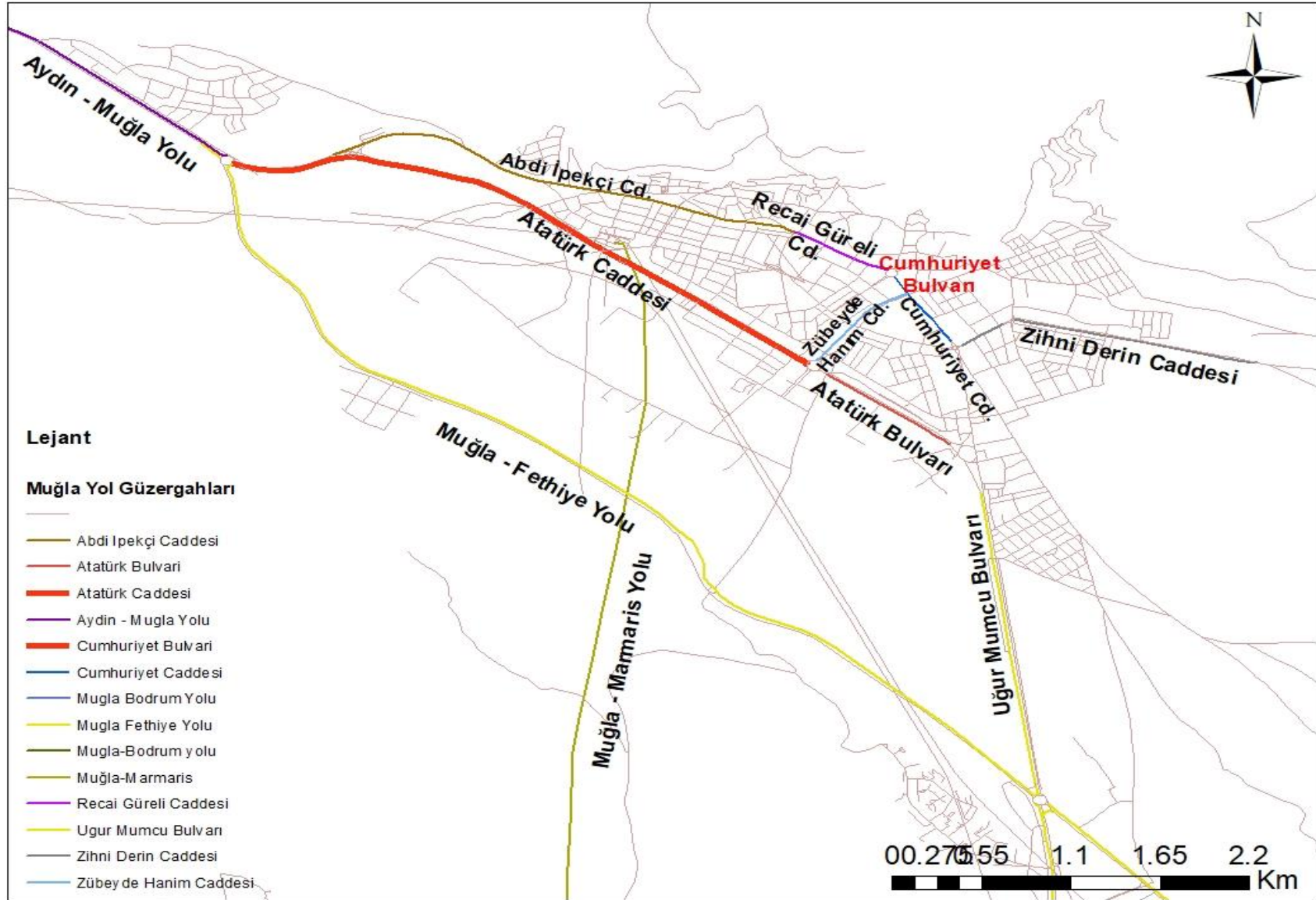
⁹³ Osmay, a.g.e., s. 190.

⁹⁴ Bayram Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)*, s. 52.

Kentin ana ulaşım güzergahlarını Aydın-Muğla-Marmaris ve Muğla-Denizli yolları oluşturmaktadır. Bunlardan Aydın-Muğla-Marmaris güzergahı aynı zamanda kentin diğer ilçelerle ve bir turizm şehri de olan Antalya ile ulaşım bağlantısını sağladığından önemlidir.⁹⁵ Aydın-Muğla yolu, kentin batı girişinde güneyde Muğla-Fethiye yolu, kuzeyde Atatürk ve Abdi İpekçi caddelerine ayrılmaktadır. Cumhuriyet meydanından doğu batı yönünde kenti ikiye ayıran Recai Güreli ve Cumhuriyet Caddeleri kent içi ulaşımı sağlayan akslardandır. Cumhuriyet caddesini takiben güneydoğuda Aylin Karaca kavşağına kadar giden yol, doğuda Düğerek'e uzanan Zihni Derin Caddesine, güneyde ise Kötekli, Marmaris, Fethiye ve Bodrum'a bağlanan Uğur Mumcu Bulvarına açılmaktadır. Atatürk Stadyumunun batısında yer alan Zübeyde Hanım Caddesi, güneyde Milli Egemenlik Meydanından itibaren Atatürk Caddesine bağlanmaktadır. TCK yollarına da bağlantısı bulunan Atatürk Caddesi, bir gelişim sahası olmakla beraber aynı zamanda kentin güneyde yer alan Muğla Ovasına yayılmasını önlemede sınır kabul edilmektedir (Şekil 15).

---

⁹⁵ İ İbrahim Güner, "Muğla ve Çevresindeki Yerleşmelerin Gelişmelerini Etkileyen Coğrafi Faktörler", **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı 4, Bahar 2001.

Şekil 15: Muğla Kenti Ulaşım Haritası

2.2.4. Turizm

Muğla ili, hidrografik, jeomorfolojik ve iklimik özelliklerin bir araya gelerek oluşturduğu deniz-kumsal-güneş üçlüsünün ön planda olduğu deniz turizminde gelişmiştir.⁹⁶ Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biri olan il, aynı zamanda kültür turizmi, eko turizm, sağlık turizmi, gastronomi turizmi, kongre ve toplantı turizmi gibi alternatif turizm olanakları bakımından da gelişmiştir. Büyüklü küçüklü 131 koyun yer aldığı ilde, 73 Mavi Bayraklı plaj bulunmaktadır.⁹⁷ Bunun yanı sıra 110 adet antik kent, 2 adet milli park, 3 adet tabiat parkı bulunan ilin toplam yüzölçümünün %26'sı ÖÇK alanı, %14'ü de SİT alanı kapsamındadır. İlde toplamda 843 tane sit alanı bulunmaktadır⁹⁸ (Tablo 12). 1480 km ile Türkiye'nin en uzun kıyı şeridine sahip olan il, Antalya ve İstanbul'un ardından ülkenin en yoğun turist çeken üçüncü destinasyonudur.

Tablo 12: Muğla İli Sit Alanları

Sit Alanları	
Arkeolojik Sit Alanı	799
Kentsel Sit Alanı	12
Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	4
Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı	1
Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	2
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	5
Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	14
Kentsel ve Doğal Sit Alanı	4
Doğal ve Tarihi Sit Alanı	1
Kentsel-Doğal-Arkeolojik Sit Alanı	1
Toplam	843

Kaynak: Muğla İl Kültür Turizm Turizm Müdürlüğü

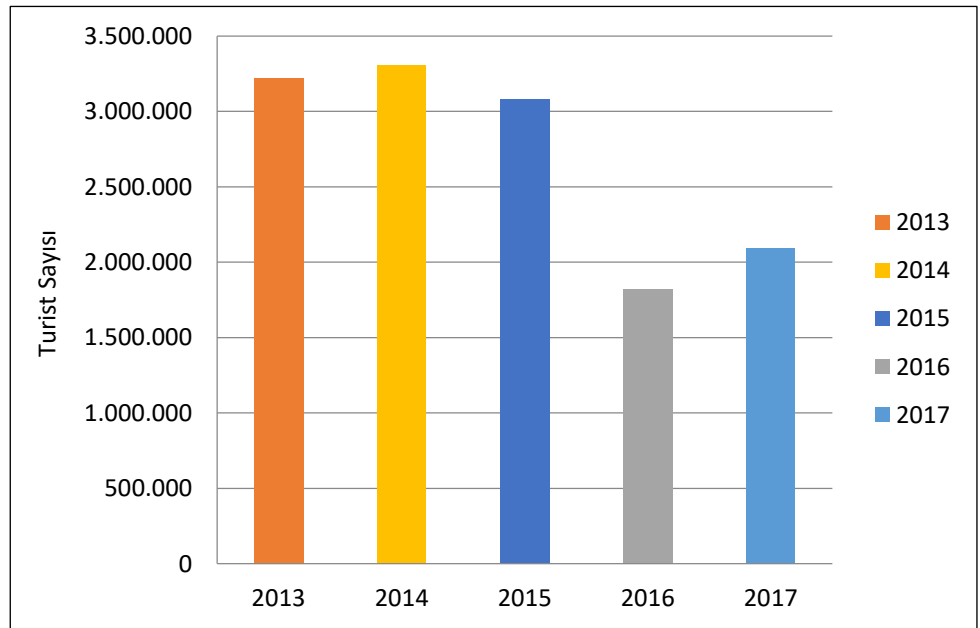
⁹⁶ Nevzat Gümüş, "Menteşe Yöresi'nde Doğal Turizm Potansiyeli", Recep Efe (ed.), **Coğrafya'da Yeni Yaklaşımlar Prof. Prof. H. C. Dr. İbrahim Atalay'ın 45. Meslek Yılına Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2015, s. 261.

⁹⁷ Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA), **Güney Ege Bölgesi Turizm Stratejisi Belgesi**, Ekim 2002, s. 64.

⁹⁸ Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Müzeler ve Ören Yerleri Sit Alanları", <http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,159015/sit-alanlari.htm> (erişim 11.05.2018)

Turizm ve konaklama kapasitesi bakımından Muğla İli, Antalya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. İl genelinde Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli 62.478 adet oda, 134.551 yatak kapasiteli 505 adet konaklama tesisi, 6.904 adet yat kapasiteli 27 adet marina işletmesi, 6.241 yolcu kapasiteli 538 adet yat işletmesi bulunmaktadır.⁹⁹

2017 yılında Muğla iline deniz ve hava hudut kapılarından giriş yapan turist sayısı 1.902.736'sı yabancı, 186.767'si yerli turist olmak üzere toplamda 2 milyon 89 bin 503 kişidir. Bu 2016 yılında gelen turist sayısının %14,63 üzerinde bir değer olmakla beraber, geçmiş yıllar düşünüldüğünde gelen turist sayısının ortalamanın altında kaldığı anlaşılmaktadır¹⁰⁰ (Grafik 14).

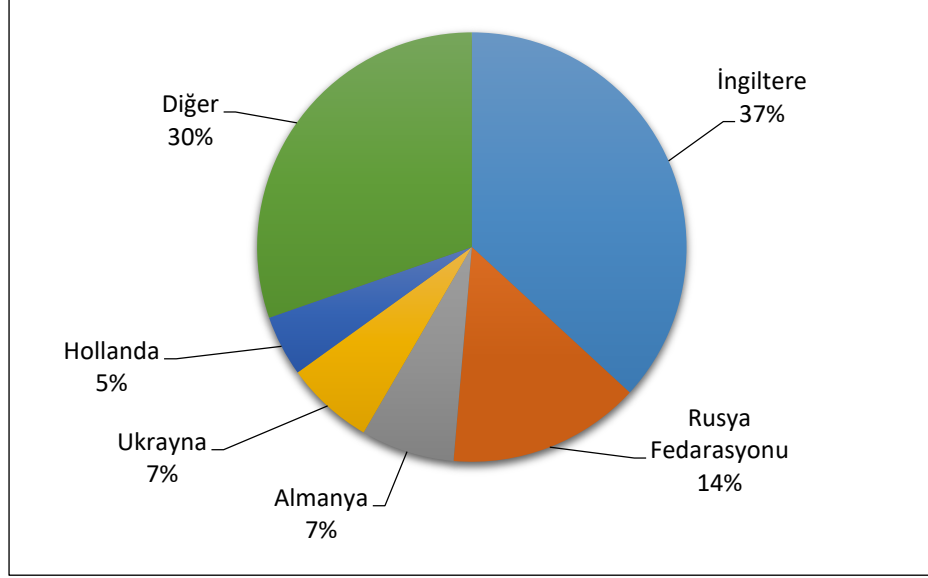
Grafik 14: Muğla İline Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı (2013-2017)

Turistlerin en yoğun olarak ili ziyaret ettikleri zaman Mayıs-Ekim dönemini içeren aylar olmakla beraber, Muğla'ya dört mevsim de turist gelmektedir. 2017 yılı istatistiklerine göre; Muğla'ya giriş yapan yabancı turistlerin milliyetlerine göre

⁹⁹ Mehmet Sert, **Muğla Ş Yatırım Olanakları**, GEKA, 2017, s. 13.

¹⁰⁰ Muğla Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Turizm istatistikleri", <http://www.muglakulturturizm.gov.tr/Eklenti/56494,ilimiz-gumruk-kapilarindan-giris-yapan-yabanci-turistle-.pdf?0> (erişim 11.05.2018).

sınıflandırmasında en yüksek orana sahip olan ilk beş ülke sırasıyla İngiltere (%37), Rusya (%14), Almanya (%7), Ukrayna (%7) ve Hollanda (%5) (Grafik 15).

Grafik 15: Muğla İli Hudut Kapılarından İle Giriş Yapan İlk Beş Ülke

Muğla ili, Türkiye'nin en önemli turizm destinasyonlarından biri olmasına karşın merkezi olduğu kent, geleneksel kıyı turizminin gölgesinde kalarak ildeki turist hareketliliğinden yeterince yararlanamamıştır. Kent daha ziyade Muğla'nın kıyı yerleşmelerine erişimde bir geçiş bölgesi olarak görülmektedir. Muğla kentinin, doğal, kültürel ve tarihi kaynak envanteri açısından Muğla'nın kıyı yerleşmeleri kadar zengin olmadığı bir gerçektir. Ancak kent, eski Muğla'nın tarihi ticaret merkezi olan arastası, özgün sivil mimari yapıları, bölge kaynaklı çok sayıda arkeolojik eserle beraber Özlüce Köyü Kaklıcatepe kazılarında ortaya çıkarılan hayvan ve bitki fosillerinin sergilendiği Muğla Müzesi, geleneksel kahveleriyle de ünlü Karabağlar Yaylası, büryan kebabı, döş dolması, çökertme vb. yemeklerin yer aldığı yöresel mutfağı, bölge folklorunun izlerini taşıyan halk oyunları ve türküleri, geleneksel kültürün yaşatılması ve tanıtılmasına önemli katkılar sunan festivalleri gibi çok sayıda gelişim potansiyeli bulunan turizm olanaklarına sahiptir.

Muğla kentinde bulunan işletme ve yatırım belgeli tesis sayısı toplamda 15 tanedir. Bunların 7 tanesi konaklama tesisi, 5 tanesi özel tesis, 3 tanesi seyahat acentesidir.

Konaklama tesisleri toplamda 363 oda, 778 yatak kapasitelidir (Tablo 13). Tesisler ağırlıklı olarak kent merkezinin güneyinde ve güneydoğusunda konumlanmıştır. Kentin iç dinamikleri ve kıyı yerleşmelerdeki turizm hareketliliği yer seçiminde etkili olmuştur.

Tablo 13: Muğla Kenti Turizm İşletme ve Yatırım Belgeli Tesis Sayıları, 2017

Turizm Bakanlığı Belgeli Tesis Türü	Turizm İşletme Belgeli Tesisler			Turizm Yatırım Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Konaklama Tesisleri	5	262	516	2	101	262
Özel Tesisler	3	-	-	2	-	-
Seyahat Acenteleri	3	-	-	-	-	-

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR TURİZMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kültür turizmi, ziyaretçilerin başka bir bölge ya da topluma ilişkin kültürel bilgi edinmek ve deneyim kazanmak amacı ile sürekli ikamet ettikleri yerden başka bir yere seyahat etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu turizm türünde arkeolojik sit alanları, müzeler, dini, tarihi ve mimari yapılar gibi somut çekiciliklerin yanı sıra, somut olmayan gelenek-görenekler, halk inançları, geleneksel oyunlar, yemekler, festivaller gibi unsurlar da yer almaktadır. Burada turistleri, başka kültürleri ziyaret etmeye teşvik eden temel motivasyon kaynağı merak duygusudur.¹⁰¹ Kültürel varlıklarını ve doğal kaynaklarını koruyan ve gerekli miras bilincine erişmiş destinasyonlar turistler tarafından daha fazla merak uyandırmakta ve talep edilmektedir.¹⁰²

Kültürler arası temasın sağlanmasında önemli katkıları olan kültür turizmine olan ilgi her yıl yaklaşık %15’lik bir artış göstermektedir.¹⁰³ Dünya Turizm Örgütü’ne göre 2016 yılında yaşanan uluslararası turizm hareketliliğinin %40’ı kültür turizmi odaklıdır.¹⁰⁴ Günümüz turist profilinin önemli bir bölümü, hangi ana amaç için gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin ziyaret ettikleri destinasyonun kültürüne ait birtakım öğeleri de görmek istemektedirler. Bundan dolayı tur şirketlerinin ekseriyeti tur güzergahlarına kültür rotalarını da eklemektedirler.¹⁰⁵

---

¹⁰¹Cheryl Hargrove, “Cultural Tourism: Attracting Visitors and Their Spending”, **National Cultural Districts Exchange**, 2014, s. 16.

¹⁰² Ceylan Alkan, “Doğal ve Kültürel Varlıklara Dayalı Turistik Ürün Çeşitlendirmesi ve Sürdürülebilirliği Literatür Çalışması”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3 Sayı: 19, Aralık 2015, s. 222.

¹⁰³ Rami Isaac, **Understanding the Behaviour of Cultural Tourists**, NHV International Higher Education Breda, 2008, s. 26.

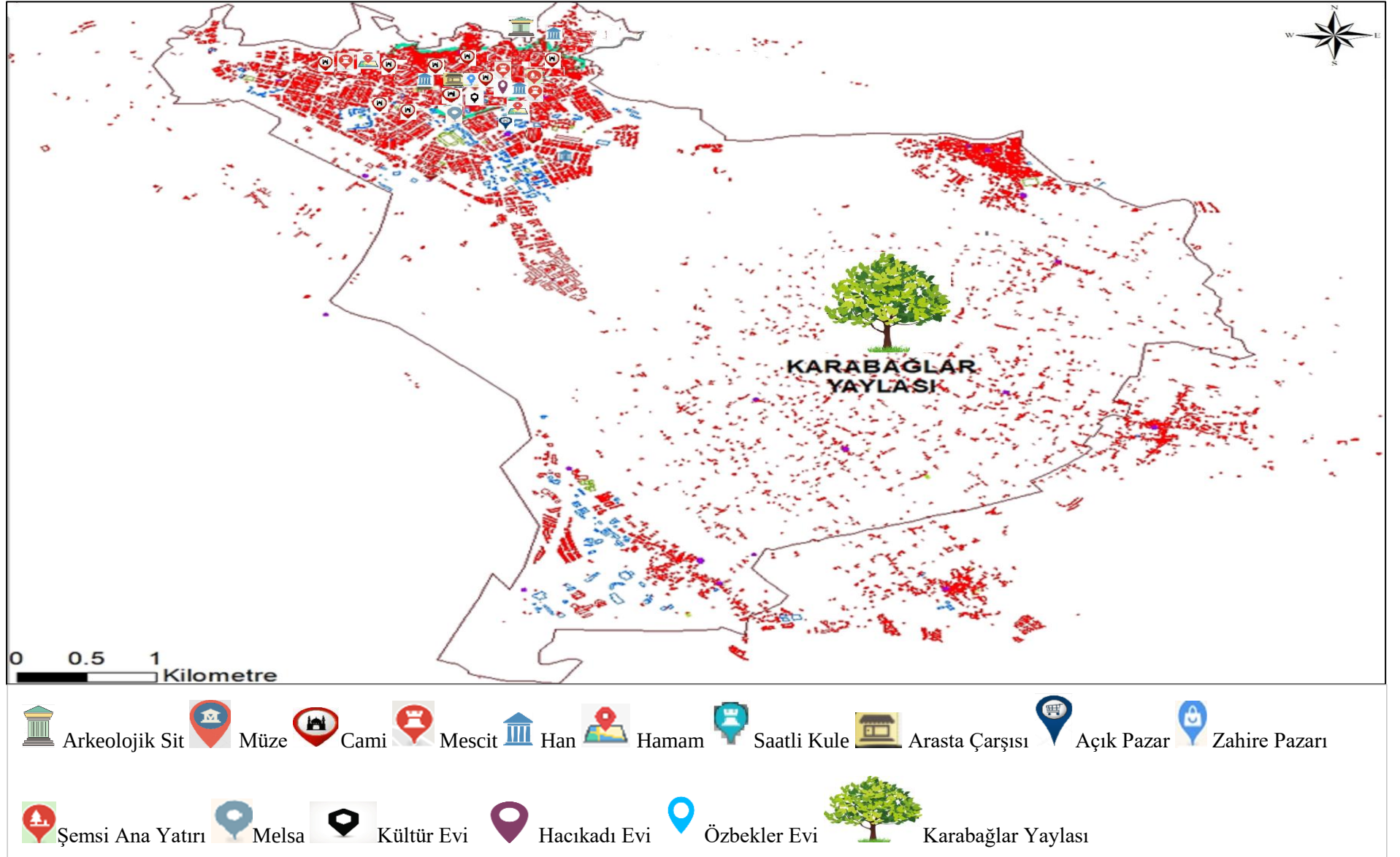
¹⁰⁴ Andres Artal-Tur, “Culture and Cultures in Tourism”, **Anatolia An International Journal of Tourism and Hospitality Research**, Vol. 29, No: 2, 2018, s. 179.

¹⁰⁵ Howard L. Hugges, “Redefining Cultural Tourism”, **Annals of Tourism Research**, Volume 23, Issue 3, July 1996, s. 707–709.

Muğla kenti, Türkiye'nin en yoğun turist çeken yerlerine yakın mesafede bulunmasına karşın bu turizm hareketliliğinden yeterince faydalanamamaktadır. Kent, Muğla ilinin Bodrum, Fethiye, Marmaris, Köyceğiz, Dalaman ve Türkiye'nin Antalya, İzmir, Aydın, Denizli gibi turistik destinasyonlarına gününbirlik gidiş dönüş mesafesindedir.

Genellikle çevre yerleşmelere ulaşımında bir geçiş bölgesi olarak görülen Muğla kentinin, kültürel kaynakları ve turistik tesis olanakları değerlendirildiğinde mevcut potansiyelinin altında kaldığı anlaşılmaktadır. Asırlar boyunca birçok uygarlığı ev sahipliği yapan kent, ilk yerleşim alanı olan Mobolla ören yeri, sivil mimarlık örneği 400'e yakın tescilli yapısı, Menteşe Beyliği ya da Osmanlı Devleti dönemlerine tarihlenen camileri, mescitleri, hanları, hamamları, çarşıları, civar yerleşmelerde yapılan kazı çalışmaları ve buluntulardan elde edilen çok sayıda antik eserin sergilendiği müzesi, geleneksel kahveleriyle de ünlü Karabağlar yaylası, el sanatları, yöresel ürünlerin satışa sunulduğu açık pazarı, geleneksel mutfağı, festivalleri, halk müziği ve geleneksel oyunları ile dikkat çekici bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir (Şekil 16).

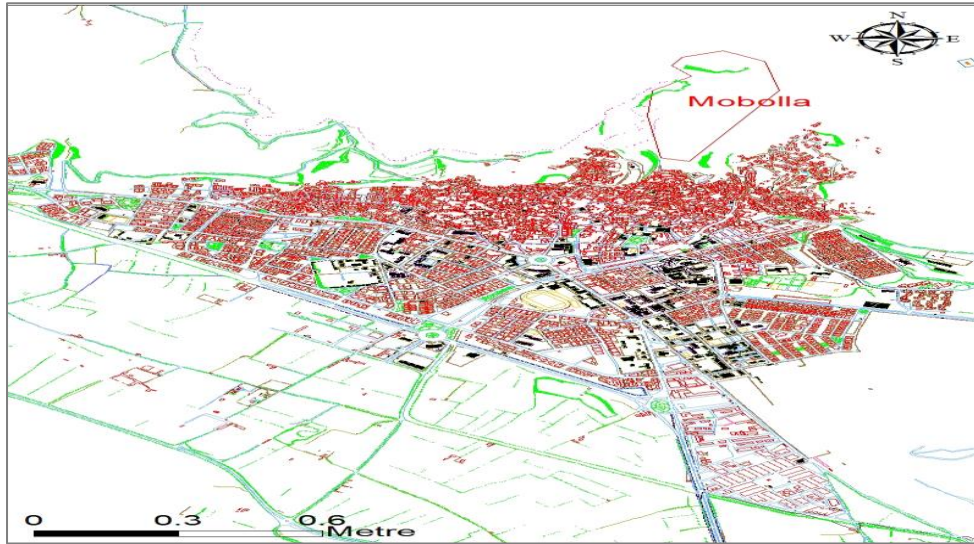
Korumacılık bilincinin ve faaliyetlerinin gelişmesi kentte kültürel miras varlıklarının bozulmadan günümüze kadar gelebilmesine olanak sağlamıştır. Tarihi ve kültürel birikimini gelecek nesillere aktarmak ve kültür turizminde adından söz ettirmek isteyen kentin, tarihi merkezi alanı ve Karabağlar Yaylası 1977 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Belediye, valilik ve çeşitli kuruluşların katkıları ile kentte birçok proje geliştirilmiş ve tarihi doku içerisinde kalan bazı yapılar ve sokaklar restorasyon ya da düzenleme çalışmaları yapılarak turizme kazandırılmıştır. Bu çalışmaların bir ürünü olarak idari merkez ve üniversite şehri olarak ön plana çıkan kentte, son dönemlerde kısmen de olsa bir kültürel turizm hareketliliğinden söz etmemiz mümkündür. Kente, yerli ve yabancı turistler genellikle organik ve yöresel ürünlerin satıldığı açık pazarın kurulduğu Perşembe günleri gelmektedir. Kültürel turizm amacıyla gelen ziyaretçilerin birçoğu bir gün içerisinde şehir turunu tamamlayarak kentten ayrılmaktadır.

Şekil 16: Muğla Kenti Kültür Turizmi Envanteri

3.1. Mobolla Antik Kenti

Mobolla, antik çağda kuzeyde Menderes nehri ile güneyde Dalaman Çayı'na kadar uzanan Karya (Karia) bölgesinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Muğla ovasının kuzey kenarında konumlanan Asar Dağı'nın (Hisar) tepe kısmı antik kentin kuruluş yeridir (Şekil 17). Tepenin bir masayı andıran genişliği, yerel halk arasında Asar Dağı'nın Masa Dağı olarak tabir edilmesine neden olmuştur. Bu saha arızalı yapısı ve litolojik özellikleriyle savunmaya ve doğal afetlerden korunmaya son derece elverişlidir. Buna karşın ulaşım olanaklarının kısıtlı olması antik dönemde kentin gelişimini sınırlandırmıştır (Foto 13).

Şekil 17: Mobolla Antik Kenti'nin Konumu

Bazı kaynaklarda Muğla kelimesinin kökeni olarak da gösterilen antik kent Mobolla'nın adı muhtelif kaynaklarda farklı zikredilmiştir. Örneğin Muğla bölgesinde yer alan Helenistik döneme ait bir kitabede kentin adı "Mogola" şeklinde yazılırken,¹⁰⁶ M. Ö. 189-140 tarihleri arasında Rodoslular tarafından yazıldığı düşünülen iki kitabede kentin adı bu kez "Movola" diye karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁷ İmparator Konstantinos Porphyrogennetos'un XIV 34'te Roma İmparatorluğundaki Thema'lar örgütünü anlatan yapıtında ise kentin adı Mogola diye

¹⁰⁶ Uykucu, a.g.e., s. 46-47.

¹⁰⁷ Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları, 2011, s. 22.

ifade edilmiştir.¹⁰⁸ 1889 Aydın Vilayet Salnamesi'nde de kentin adı "Mobella" olarak kayıt edilmiştir.¹⁰⁹ Real Encycalopedia'da ise kentin adı günümüzdeki kullanımı ile örtüşen biçimde "Mobolla" olarak geçmektedir.¹¹⁰

Foto 3: Mobolla Kalesi'nin Kent Merkezinden Görünümü

Bugüne kadar kazı çalışmasının yapılmadığı Mobolla Antik Kentine ait bulgular yapılan yüzey araştırmalarına dayanmaktadır. Bu araştırmalara göre kentin geçmişi yaklaşık 2 bin 600 yıl öncesine gitmektedir. Menteşe kentinin yaslandığı dağın tepesinde konumlanan Mobolla Kalesine ait kalıntılar, kalede yerleşme tarihinin Klasik Çağlardan Bizans Dönemine kadar uzandığını göstermektedir. Kalenin güneyindeki yamaçlarda yerleşik kaya mezarlarının ise Hellenistik ve Roma Çağlarına ait olduğu tahmin edilmektedir.¹¹¹

İlkçağlara ait herhangi bir kalıntının bulunmadığı antik kentin kuzey ve kuzeydoğu yamaçlarında iri bloklardan ve kaba dikdörtgen taşlardan oluşturulmuş surlar bulunmaktadır. Surların takribi 500 metre kuzeybatısındaki nispeten az eğimli arazide harçla örülmüş duvarlara sahip Ortaçağ kalesi ya da sarayı olması muhtemel

¹⁰⁸ Bilge Umar, **Karia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1999, s. 306.

¹⁰⁹ Bayram Akça, **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, s. 6.

¹¹⁰ Uykucu, a.g.e., s. 46-47.

¹¹¹ Diler, a.g.e., s. 24.

buluntular söz konusudur.¹¹² Yine surların kuzeybatı ön kesiminde yer yer su ihtiyacının karşılandığı tahmin edilen sarnıçlara rastlanılmıştır (Foto 4).

Foto 4: Sur Duvarları ve Sarnıç Kuyu

Yerleşme yapılarının ve nekropol alanlarının ağırlıklı olarak kentin yaslandığı tepenin güney ve güneybatı yamaçlarında dağılış gösterdiği tespit edilmiştir. Mezarlar ana kayaya oyulmuş olup, genellikle tek kişiliktir. Kaya oygu mezarlarının dış cephesinde veya yakın çevresinde ölü kültüne yönelik nişler ve platformlar yer almaktadır (Foto 5).

Foto 5: Kaya Oygu Mezarları

¹¹² Adnan Diler, Bodrum Yarımadası, “Leleg Yerleşimleri, Pedasa, Mylasa, Damlıboğaz (Hydai), Kereai (Sedir Adası), Kissebükü (Anastasioupolis) ve Mobolla Kalesi Yüzey Araştırmaları 2004-2005”, 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Çanakkale: Ayrıbasım, 2006, s. 492.

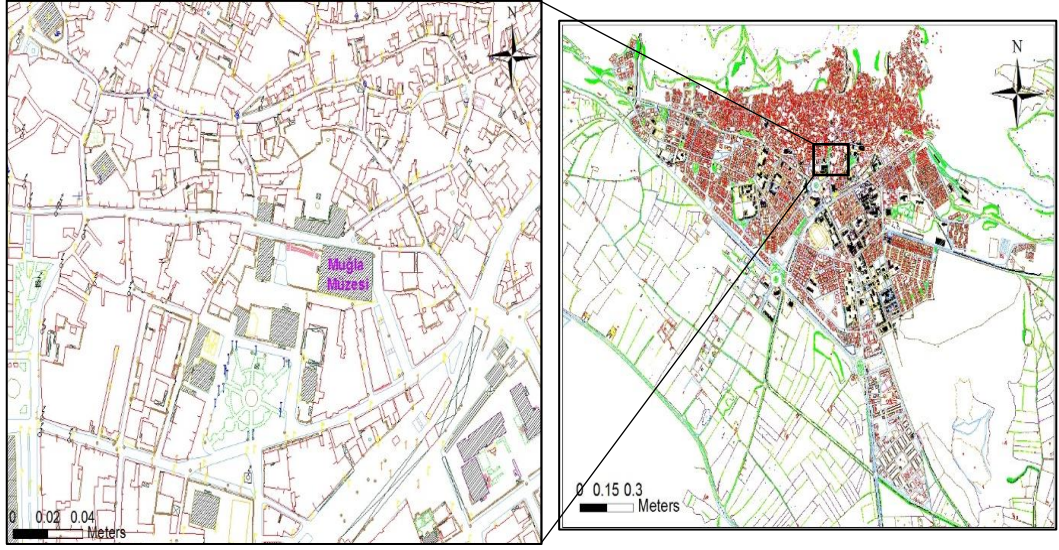
Muğla Belediyesi, antik kenti turizme kazandırmak için 2011 yılında ‘‘Asar Dağı, Mobolla Ören Yeri Yol Projesi’’ni hayata geçirmiştir. Hisar sokakta yer alan su deposunun bulunduğu mevkiden başlayan ve tepede Ortaçağ kalesine ait kalıntıların görüldüğü yere kadar devam eden yaklaşık 1 km’lik patika yolda proje dahilinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 2012 yılında tamamlanan proje kapsamında ören yerinin girişine bilgilendirme levhası, güzergâh boyunca eski demiryollarında kullanılan 250 ahşap travers basamak, 2 adet seyir terası, hayvanlar için düşünülmüş su kapları yapılmış ve antik kentteki tarihi taş duvarlar zarar verilmeden onarılmıştır (Foto 6). Böylece arkeolojik sit alanı ile kentsel sit alanı birleştirilerek önemli bir kültür rotası oluşturulmuştur.

Foto 6: Mobolla Ören Yeri Düzenlemeleri

3. 2. Muğla Müzesi

Muğla Müze Müdürlüğü, Müştakbey Mahallesi eski cezaevi binasında 1994 yılından bu yana hizmet vermektedir (Şekil 18). Dikdörtgen plan üzerine oturtulan müze binası iki katlı olup, açık avluya sahiptir. Müze eserleri, avlu bahçesi ve zemin kattaki odalarda teşhir edilmektedir. Binada eserlerin sergilendiği odalar dışında depo, kütüphane ve ofis olarak kullanılan odalar da bulunmaktadır.

Şekil 18: Muğla Müzesi'nin Konumu

Müze binasında ilk olarak 1994 yılında Doğa bölümü ziyarete açılmış, bunu 1995 yılında Etnografya salonu, 1997 yılında Arkeoloji salonu ve 2007 yılında da Gladyatör salonu izlemiştir. Bu dört ayrı seksiyon ve avluda bugün toplamda 9974 eser sergilenmektedir¹¹³ (Foto 7).

Foto 7: Muğla Müzesi

¹¹³ “Muğla Müze Müdürlüğü”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44130/mugla-muze-mudurlugu.html>, (erişim: 25.05.2017).

2012 yılında 3.763 kişinin ziyaret ettiği Muğla Müzesi'ni, 2015 yılında 5826 kişi, 2016 yılında 5990 kişi, 2017 yılında ise 6879 kişi ziyaret etmiştir. Müzeyi 2017 yılında ziyaret edenlerin %92'si yerli ziyaretiler olup, %8'i yabancı uyruklu turistlerden oluşmaktadır (Tablo 14).

Tablo 14: Muğla Müzesi Ziyaretçi Sayısı (2015-2017)

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
2015	5355	471	5826
2016	5779	211	5990
2017	6324	555	6879

3.2.1. Doğa Tarihi Salonu

Bu bölümde Özlüce Köyü'nün yaklaşık 1 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Kaklıca Tepe yakınlarındaki 3 fosil yatağından çıkarılan hayvan ve bitki fosillerinin bir kısmı sergilenmektedir (Foto 8). 1993 yılında yerli halk tarafından bulunan fosillerin yetkililere iletilmesi akabinde dönemin Muğla Valisi Lale Aytaman'ın talimatı ile kazı çalışması başlatılmıştır. Böylelikle Turolian dönemine ait canlı fosilleri gün yüzüne çıkarılmıştır.

Turolian, günümüzden yaklaşık 9-5 milyon yıl önce İspanya'dan Doğu Asya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşamış ve yok olmuş canlıların doğal yaşam ortamlarıdır. Bu zaman aralığında ve lokasyonda yaşamış canlılara ait fosil

buluntuları ilk kez İspanya'nın Teruel Havzası'nda tespit edildiği için bu dönem Turolian olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁴

Jeolojik zaman çizelgesinde Geç Miyosenin ikinci yarısına tekabül eden Turolian döneminin Kaklıca Tepe kazılarında ortaya çıkarılıp müzede sergilenen hayvan fosilleri arasında zürafagiller, gergedangiller, boynuzgiller, hortumlu memeliler, domuzgiller, atgiller ve etçiller yer almaktadır.

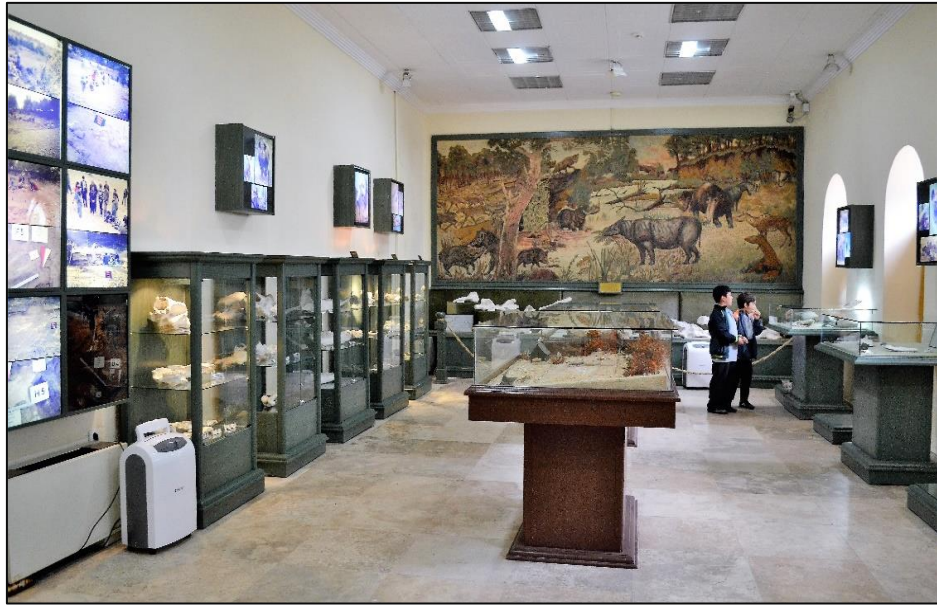

Foto 8: Doğa Tarihi Salonu

3.2.2. Etnografya Salonu

Muğla'nın çeşitli yörelerinden satın alma ya da hibe yoluyla derlenmiş etnografik eserlerin sergilendiği bölümdür. Bu bölümde Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar yöre halkının sosyal yaşamına ışık tutan geleneksel kıyafetler, folklorundan kesitler, aksesuarlar, araç-gereçler, maden sanatı eserleri, dokumacılık ve marangozlukla ilgili araçlar yer almaktadır (Foto 9).

¹¹⁴ Esengül Yıldız Öztekin, "Muğla Müzesi", **Marmaris Günlük**, Yıl: 5, Sayı: 5, 2014, s. 104.

Foto 9: Etnografya Salonu

3.2.3. Arkeoloji Salonu

Arkeolojik eserlerin sergilendiği bu bölümde Muğla Müze Müdürlüğü'nün sorumluluğunda kalan sahalarda yapılan kurtarma kazıları ve operasyonlarda ele geçirilen buluntular yer almaktadır (Foto 10). Muğla ilinin Menteşe, Kavaklıdere, Yatağan ve Ula ilçelerinden derlenen eserler arasında en dikkat çekici olanlar Stratonikeia ve Lagina Antik Kentleri kazılarında çıkarılanlardır. Eserlerin önemli bir bölümü Hellenistik ve Roma Dönemine aittir.

Foto 10: Arkeoloji Salonu

Sergilenen buluntular arasında gündelik yaşamda kullanılan çanak çömlekler, s s takıları, kandiller, urneler, amphoralar, pişmiş toprak figürinler, gazyağı lambaları, bronz ok uçları, fal taşları, oyuncaklar, sikkeler ve mühürler gibi bir takım arkeolojik eserler yer almaktadır.

3.2.4. Gladyatör Salonu

Bu salonda Yatağan İlçesi Eskihişar Köyü’nde yer alan Stratonikeia antik kentindeki kömür havzalarında 2000 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda tesadüfen bulunan 7 adet gladyatör steli (mezar taş) sergilenmektedir. Gladyat rl k, Roma döneminde ilk başlarda ölen kişiye onurlandırmak amacıyla amfitiyatrolarda sergilenen dövüş oyunlarından ibaretken, zaman içerisinde bir eğence ve politik g  gösterisine dönüşmüştür. Genellikle köleler, savaş esirleri ve kürek mahk mlarının gladyatör olarak seçildiği bu dövüşler, İ. S. 404 yılında yasaklanmıştır. Gladyatör salonunda betimlenen mezar stelleri eğence amaçlı düzenlenen d v şlerde ölmüş gladyat rlere aittir (Foto 11).

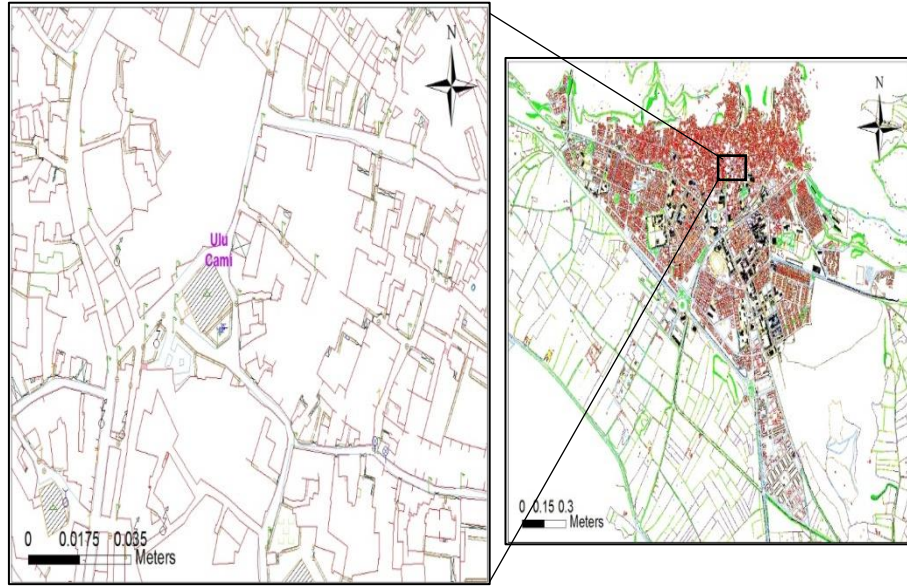

Foto 11: Gladyatör Salonu

3.3. Camiler

3.3.1.Ulu Camii

Camikebir Mahallesiindeki Fabrika Sokakta yer alan eser Menteşe'nin en eski camisidir (Şekil 19). Geçmişte İbrahim Bey, Emin Küçük, Elvan Bey veya Yeni Camii olarak da tesmiye edilmişliği vardır.¹¹⁵ Menteşeoğulları Emiri İbrahim Bey tarafından 1344 yılında yaptırılmıştır. Bu süreç zarfından muhtelif nedenlerle hasar gören camii 1838 yılında Muğlalı Abtızade Bey, 1881 yılında Hacı Nazire Kadın, 1948 yılında Seyfi ve Bahattin İstanbullu adlı şahıslar tarafından restore edilmiştir.

Şekil 19: Ulu Camii'nin Konumu

Ulu Camii, dikdörtgene yakın karevari formlu bir harim, harimi kuzey ve batıdan saran son cemaat yeri ve son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde konumlanan minareden müteşekkildir. Yapı ana malzemesi olarak kaba yonu taş kullanılmış olup, üzeri kiremitle kaplanan kırma çatıyla örtülmüştür. Eğimli araziye konumlanan yapı, güney cephesinden yamuk olduğu izlenimi vermektedir¹¹⁶ (Foto 12).

¹¹⁵ Tekeli, a.g.e., s. 246.

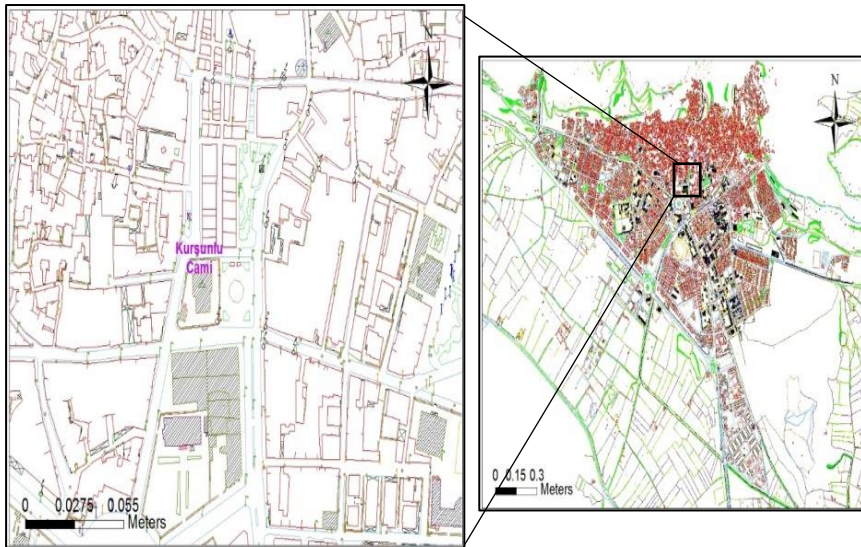
¹¹⁶ Şakir Çakmak, **Muğla Cami ve Mescitleri**, Muğla: Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, s. 19-20.

Foto 12: Ulu Camii

3.3.2.Kurşunlu Camii

Şeyh Mahallesi'ndeki Faruk Aksoy Sokakta yer alan Kurşunlu Camii, kentin merkez camilerindendir (Şekil 20). Çeşitli belge ve kaynaklardan yola çıkılarak 15. yy. sonu ya da 16. yy. başlarında Menteşe Beyi Şeyh Şücaeddin tarafından yaptırıldığı tahmin edilen eserin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

Şekil 20: Kurşunlu Camii'nin Konumu

İlk yapıldığı dönemlerde otuz odalı medresesi olan caminin 1853 yılında Müderris Mehmet Efendi tarafından kubbe kurşunlarının değiştirilmesi sonrasında ‘‘Kurşunlu Camii’’ ismini aldığı düşünülmektedir. 1900 yılında Şerif Efendi tarafından son cemaat yeri eklenmiştir. Minaresi de aynı yıllarda Hacı İsmail tarafından yaptırılmıştır.¹¹⁷

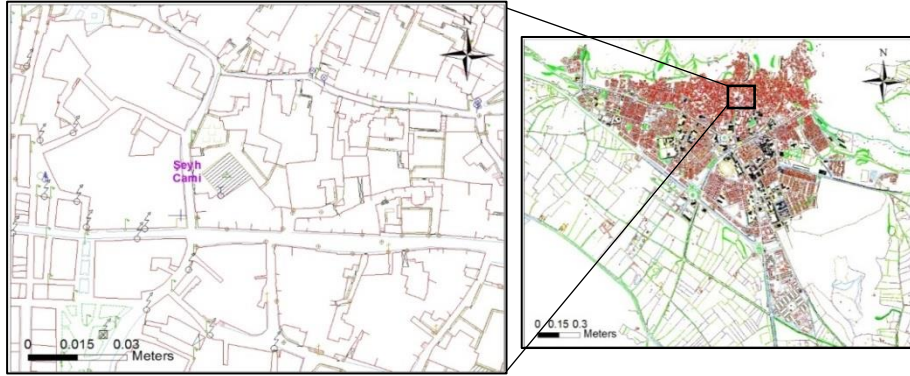
Foto 13: Kurşunlu Camii

Eser, kubbeyle örtülü kara planlı bir harim, harimin kuzeyindeki son cemaat yeri ve kuzeybatı köşesinde yer alan bir minareden oluşmaktadır. Yapının ana malzemesi kaba oyu ve moloz taş olup, duvarları sıvalıdır. Sekizgen bir kasnak üzerine oturtulan kubbesi kurşunla kaplıdır (Foto 13).

3.3.3.Şeyh Camii

Şeyh Bedrettin Mahallesindeki Şeyh Cami Sokak'ta yer alan eser 1565 yılında inşa edilmiştir (Şekil 22). 16. yüzyıl ortalarına kadar Kadı Mahallesi Mescidi adı ile anılmıştır. İlk yapıldığı dönem Şeyh Bedrettin tarafından minaresiz olarak inşa edilen yapıya, 1806 yılında Ayşe Hatun adındaki bir hayırsever tarafından minare eklettirilmiştir.

¹¹⁷ Muğla Valiliği, **Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla**, Muğla, 2003, s. 109.

Şekil 22: Şeyh Camii'nin Konumu

Eser, İlk kapsamlı onarımını 1830-1833'lü yıllarda Menteşe müsellimi olan Tavaslı Osman Ağa'nın hanımı Ümmü Gülsüm Hatun'un çabaları neticesinde görmüştür. Osman Ağa camiye büyük bir vakıf bırakmıştır. Yapının son kapsamlı onarımı ise 1896-1897 yıllarında Şerif ve Ragıp Efendiler tarafından gerçekleştirilmiştir.¹¹⁸

Foto 14: Şeyh Camii

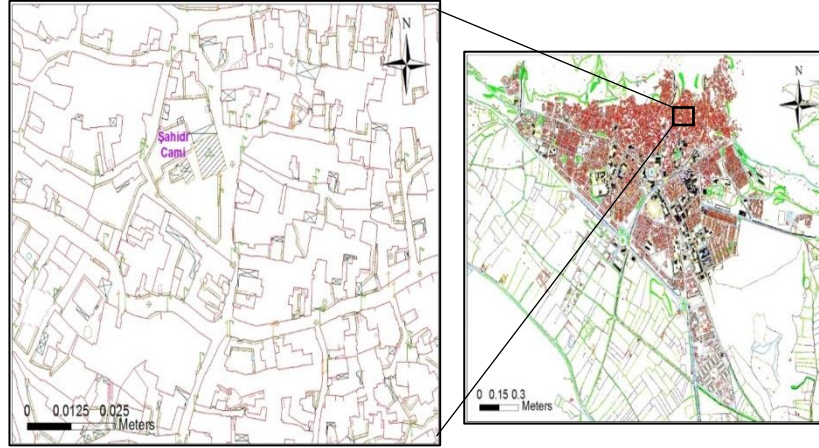
Eser, dikdörtgen formda bir harim, harimi kuzey ve batıdan kuşatan son cemaat yeri ve güneybatısında yer alan minareden müteşekkildir. Duvarlarla çevrili bir avlu içerisinde yer alan yapının batısında, 1865-1966 yılları arasında Mustafa Fehmi tarafından inşa ettirilen beşik tonozla örtülü, dikdörtgen planlı bir kütüphane

¹¹⁸ Muğla Valiliği, **Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla**, Muğla, 2003, s. 109.

bulunmaktadır. Yapının ana malzemesi kaba oyu ve moloz taşlarla inşa edilmiş olup, sıvalıdır. Üzeri kırma çatıyla örtölüp, kiremitle kaplanmıştır (Foto 14).¹¹⁹

3.3.4.Şahidi Camii

Camikebir Mahallesiindeki Şahidi sokakta yer alan cami adını 1470-1550 yılları arasında yaşamış Mevlevi Şeyhi Şahidi İbrahim Dededen almıştır (Şekil 23). Söz konusu eser, 1390 yılında Mevlevi postnişi Seyit Kemalettin tarafından yaptırılan Mevlevi mescidinin yıkıntıları üzerine 1848 yılında Hacı Osman Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Şahidi Camii 1869 yılında Hacı Osman Ağa'nın oğlu Hacı Mehmed Ağa, 1911 yılında da Mevlevi şeyhi Şeyh Cemal tarafından yapılan müdahalelerle bugünkü şeklini almıştır.

Şekil 23: Şahidi Camii'nin Konumu

Eser, düz ahşap tavanla örtülü uzunlamasına dikdörtgen planlı bir harim, harimin kuzeyinde yer alan son cemaat yeri ve kuzeybatısında konumlanan minareden oluşmaktadır. Ana malzeme olarak kaba oyu ve moloz taşın kullanıldığı yapının üzerine kiremitle kaplanmış kırma çatı örtülmüştür. Avlusunda çok sayıda mezardan oluşan bir hazire ve esere adını veren Şeyh Şahidi'nin türbesi bulunmaktadır¹²⁰ (Foto 15).

¹¹⁹ Çakmak, a.g.e., s. 47.

¹²⁰ Çakmak, a.g.e., s. 64.

Foto 15: Şahidi Camii ve Şahidi Türbesi

3.3.5. Pazar Camii

Balıbey Mahallesiindeki Pazar Cami Sokakta yer alan eserin kesin inşa tarihi bilinmemektedir (Şekil 24). Yapıda yer alan kitabeden eserin 1842 yılında Batıkzade Hacı Ahmet Ağa Efendi tarafından onarıldığı anlaşılmaktadır. Muğlalılar yapının kurucusu olarak da Batıkzade Hacı Efendi'yi göstermektedir. Ancak Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Pazar Cami'sinin adının geçiyor olması bu ihtimali zayıflatmaktadır. Minare girişinin üzerindeki kitabeden de yapının minaresinin 1866 yılında Köseoğlu Hacı Yanık Mehmed tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.¹²¹ Yapıda 2009 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde restorasyon çalışmaları yürütülmüştür.

Şekil 24: Pazar Camii'nin Konumu

¹²¹ Çakmak, a.g.e., s. 82.

Yapı malzemesi olarak kaba yonu taşın kullanıldığı eser, düz ahşap tavanlı olup, kiremit örtülü kırma çatıyla kaplanmıştır. Pazar Camisi kareye yakın dikdörtgen planlı bir harim, harimin kuzeyindeki son cemaat yeri ve doğu cephesinin kuzey yönünde yer alan minareden oluşmaktadır¹²² (Foto 16).

Foto 16: Pazar Camii

3.3.6.Sekibaşı Camii

Muslihittin Mahallesi'nin Sekibaşı Caddesi'nde yer alan Sekibaşı Camisi'nin yapım tarihi ve banisi bilinmemektedir (Şekil 25). Ancak yapının 1870'li yıllarda Kabasakal Mehmet Ağa tarafından onarıldığı düşünülmektedir. Yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan minarenin üzerindeki kitabeden anlaşıldığı üzere de, caminin minaresi 1982'li yıllarda Süslü Hacı Bekir Hafız adlı bir şahıs tarafından inşa ettirilmiştir.

Şekil 25: Sekibaşı Camii'nin Konumu

¹²² Çakmak, a.g.e., s. 75.

Sekibaşı Cami'sinin yapı malzemesi kaba yonu taş olup, duvarlar sıvalı ve badanalıdır. Düz ahşap tavanlı yapının üzeri kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Eser, dikdörtgen formda bir harim ve harimin kuzeyindeki son cemaat yeri ile kuzeydoğu köşesindeki minareden oluşmaktadır (Foto 17). Herhangi bir süsleme unsurunun bulunmadığı eserde son cemaat yeri ve minare yapının ilk inşaatından değildir.¹²³

Foto 17: Sekibaşı Camii

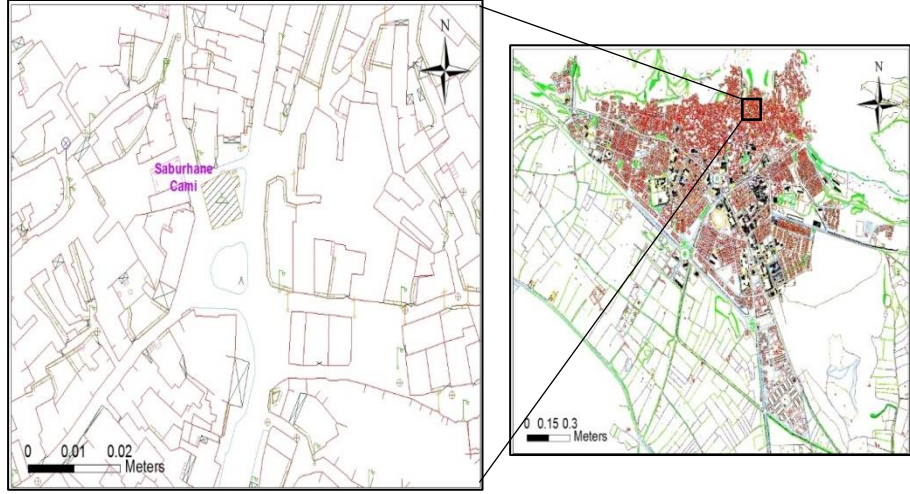
3.3.7.Saburhane Camii

Orta Mahalle'deki Saburhane Sokak'ta yer alan eser, 1848 yılında Hacı Osman Ağa tarafından altı odalı bir medrese ile birlikte inşa ettirilmiştir (Şekil 26). Eserin medresesi günümüze ulaşmış değildir. Caminin giriş kapısında 1949 yılında Gülayişe Gazezoğlu adlı bir hayırsever tarafından tamir ve ihya edildiği yazmaktadır.

Yer yer ahşap ve alçı süslemelere rastlanan eser, dikdörtgen planlı bir harim ve doğu cephesinden kuzey tarafına yerleştirilmiş bir minareden oluşmaktadır. Yapı malzemesi olarak moloz taş kullanılmıştır. Düz ahşap tavanla örtülü eserin üzeri, kiremit örtülü kırma çatı ile kaplanmıştır¹²⁴ (Foto 18).

¹²³ Çakmak, a.g.e., s. 91.

¹²⁴ Çakmak, a.g.e., s. 96.

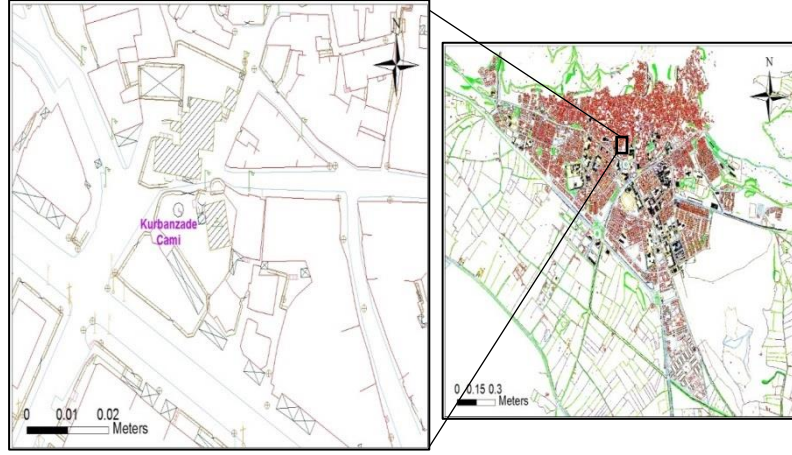
Şekil 26: Saburhane Camii'nin Konumu

Foto 18: Saburhane Camii

3.3.8.Kurbanzade Camii

Emirbayazıt Mahallesi'nin Turgutreis Caddesi'nde yer alan eserin kuruluş tarihinin 1875'li yıllardan öncesine dayandığı tahmin edilmektedir (Şekil 27). Yapı inşası, caminin haziresinde mezarı bulunan ve bir süre caminin imamlığını da yapmış olan Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Şekil 27: Kurbanzade Camii'nin Konumu

Eser, dikdörtgen planlı bir harim, kuzeyinde yer alan son cemaat yeri ve kuzeybatı köşesinde bulunan bir minareden oluşmaktadır. İnşa malzemesi kaba yonu taş olan yapının üzeri, kiremit örtülü kırma çatıyla kaplamıştır (Foto 19).

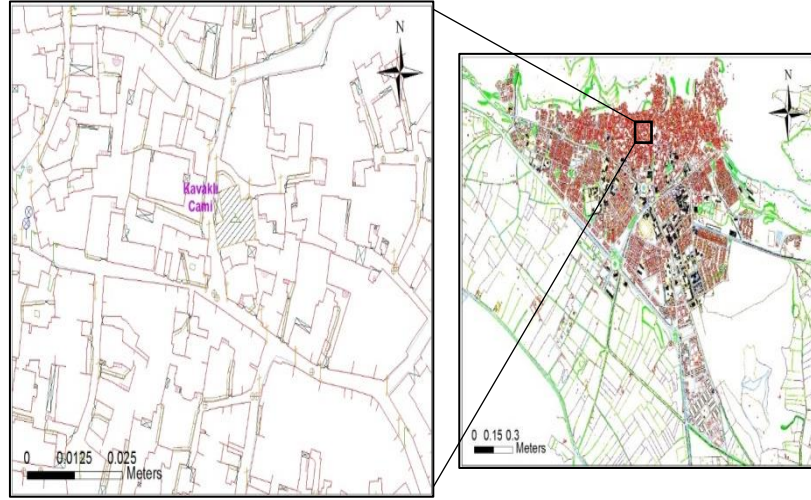

Foto 19: Kurbanzade Camii

3.3.9.Kavaklı Camii

Balıbey Mahallesi Kavaklı Sokak'ta yer alan yapının inşa kitabesi bulunmamaktadır (Şekil 28). Yapının girişinde yer alan onarım kitabesinde Bali Ahmed Efendi tarafından yaptırıldığı belirtilen caminin 1896 yılında Süleyman Efendi ve Mustafa Efendi adlı kişilerce onarıldığı yazılmaktadır. İnşa malzemesi kabaoyu taş olan yapı, kare planlı bir harim, batısındaki son cemaat yeri ve son cemaat yerinin güneybatı köşesindeki ahşap minareden oluşmaktadır¹²⁵ (Foto 20).

¹²⁵ Çakmak, a.g.e., s. 83.

Şekil 28: Kavaklı Camii'nin Konumu

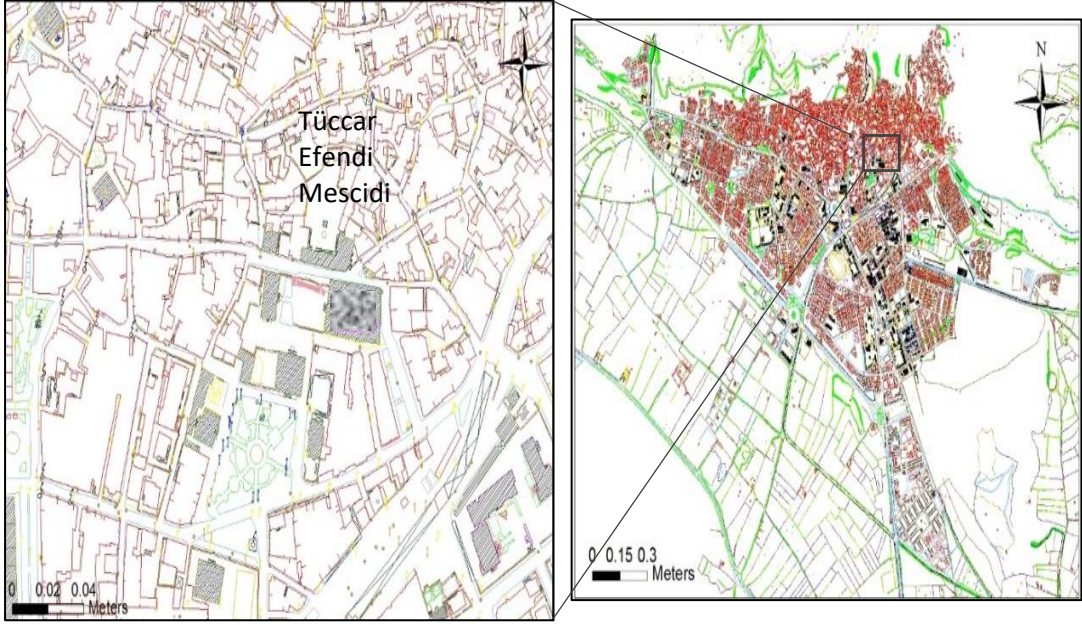
Foto 20: Kavaklı Camii

3.4. Mescitler

3.4.1. Tüccar Hoca Mescidi

Müştabkbey Mahallesi Mescit Sokakta yer alan mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Eğimli bir arazi üzerine moloz taşlarla inşa edilmiş olan yapı, bodrum kat üzerine oturtulan enine dikdörtgen planlı bir harimden ibarettir (Şekil 29). Düz ahşap tavanlı yapının üzeri, kırma çatı ve kiremitle kaplanmıştır (Foto 21). İnşa kitabesi bulunmayan yapının 19. y.y. sonu ile 20. y.y. başlarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir.¹²⁶

¹²⁶ Çakmak, a.g.e., s. 110

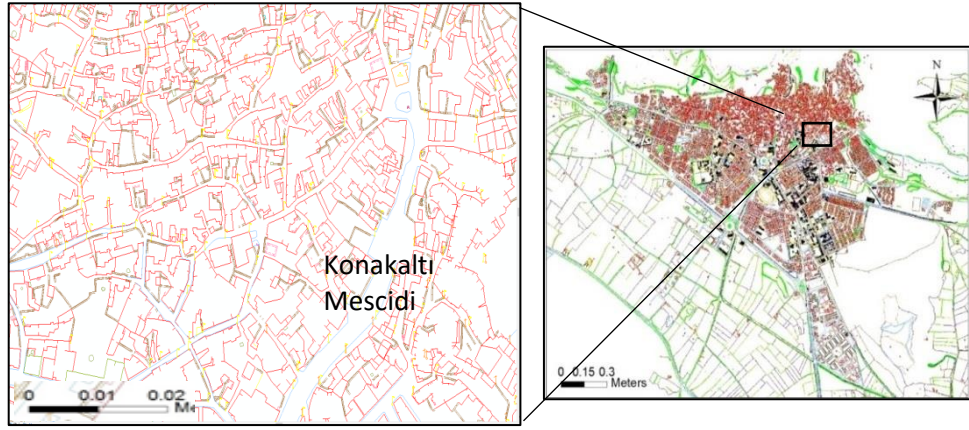
Şekil 29: Tüccar Hoca Mescidi Konumu

Foto 21: Tüccar Efendi Mescidi
Kaynak: Çakmak, a.g.e., s. 111.

3.4.2. Konakaltı Mescidi

Müştabbey Mahallesi Konakaltı Sokakta yer alan eser, Aziz Ağa'nın kahyası Apti Ağa tarafından 1829 yılında mescit olarak kurulmuştur (Şekil 30). 1863 yılında Zorbaz Hacı Mehmet Ağa bu mescidi yıktırıp, yerine minaresiz Konakaltı Cami'sini yaptırmıştır. Fevkani olarak tasarlanmış yapı, dükkan olarak kullanılan zemin kat ve ibadethane olarak kullanılan dikdörtgen formlu üst kattan oluşmaktadır. Zemin kat, kaba yonu taş yığma duvar tekniğinde, üst kat ise ahşap bağdadi sistemde inşa edilmiştir¹²⁷ (Foto 22).

Şekil 30: Konakaltı Mescidi Konumu

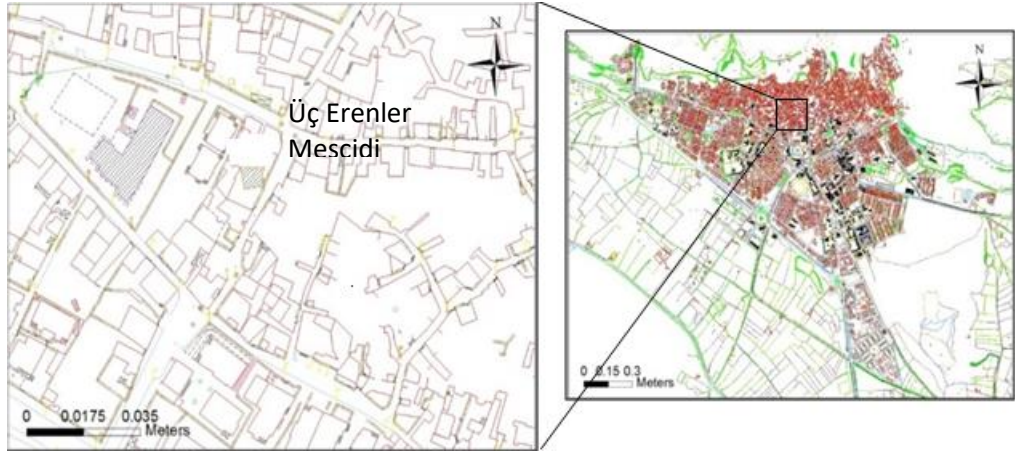
Foto 22: Konakaltı Mescidi

Kaynak: Çakmak, .a.g.e., s. 118.

¹²⁷ Çakmak, a.g.e., s. 117.

3.4.3. Üç Erenler Mescidi

Emirbeyazıt Mahallesi Üçler Sokakta yer alan yapı, 2004 yılında Muğla Belediyesi'nin yeşil alan çalışmaları sırasında bulunmuştur. 800 yıllık geçmişi olduğu tespit edilen yapı ismini, Bayramiye Tarika'ından "üç erenler" olarak bilinen Salih, Ömer ve Mehmet adlı kişilerden almaktadır. Muğla Belediyesinin katkıları ile yapılan kazı çalışmalarında alanda mescidin yanı sıra türbe, abdesthane ve oturma odalarına ait kalıntılar bulunmuştur.¹²⁸ Yapı restore edilmeyi beklemektedir.

Şekil 31: Üç Erenler Mescidi Konumu

Foto 23: Üç Erenler Mescidi

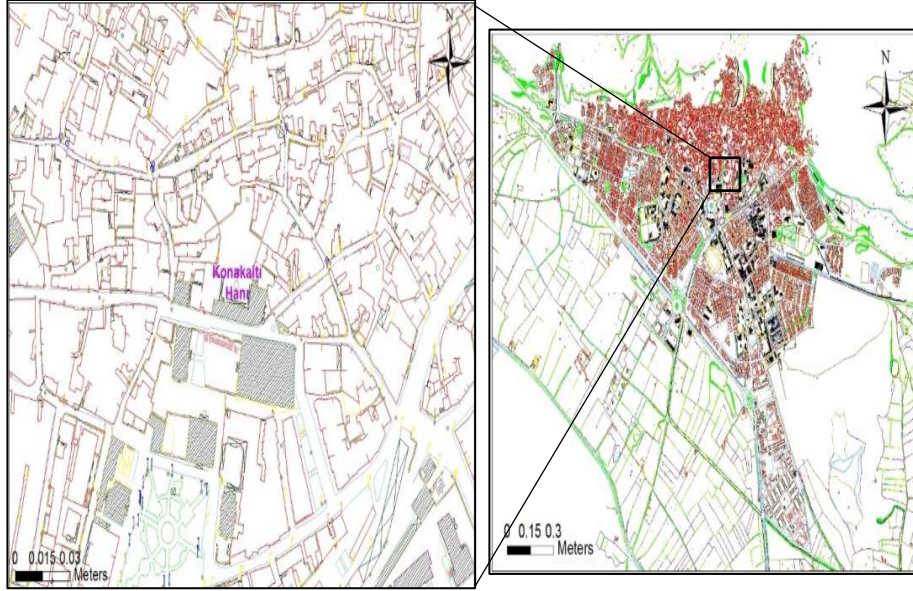
Kaynak: Çakmak, a.g.e., s. 124

¹²⁸ Hürriyet, Muğla'da 800 Yıllık Kayıp Mescit Bulundu, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mugla-da-800-yillik-kayip-mescit-bulundu-38598002> (erişim 02.03.2018).

3.5. Hanlar

3.5.1.Konakaltı Hanı

Müştabbey Mahallesi'nin Orgeneral Mustafa Muğlalı Caddesi'nde bulunan ve Hacılar Hanı olarak da bilinen yapının inşa tarihi 1850'lere dayanmaktadır. (Şekil 32) İki katlı ve geniş avlulu olan yapı, ahşap ağırlıklı bağdadi sistemde inşa edilmiştir.

Şekil 32: Konakaltı Hanı'nın Konumu

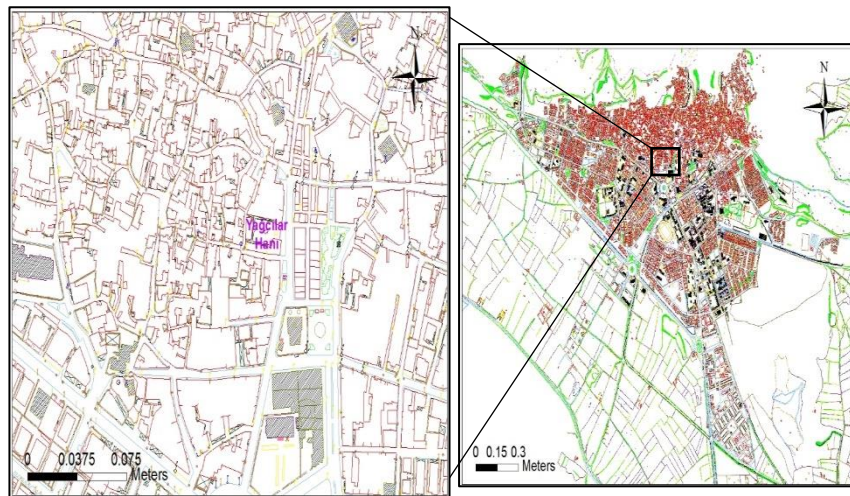
Geçmişte yapının zemin katı dükkan, hayvan barınağı ve ambar olarak kullanılırken, üst katı şehre gelen tüccarların ve mevsimlik işçilerin konaklayabileceği odalar olarak kullanılmıştır. Muğla Belediye desteğiyle mimar Nail Çakırhan gözetiminde restore ettirilen eser kültür merkezi olarak sosyal ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır (Foto 24).

Foto 24: Konakaltı Hanı

3.5.2.Yağcılar Hanı

Emirbeyazıt Mahallesi'nin Kurşunlu Caddesi'nde yer alan Yağcılar Hanı'nın tarihi 1493'lü yıllara kadar dayandırılmaktadır (Şekil 33). Geçmişte kentin yağ ticaret merkezi olan iki katlı yapının beden duvarları kagir taştan olup, bağdadi ve ahşap karkas sistem hâkimdir. Yapı, 1990 senesinde mülk sahipleri tarafından restore edilmiştir. Günümüzde Yağcılar hanı, hem ticaret mekanı olarak, hem de geniş avlusunda insanların bir şeyler içebildiği bir rekreasyon alanı olarak hizmet vermektedir (Foto 25).

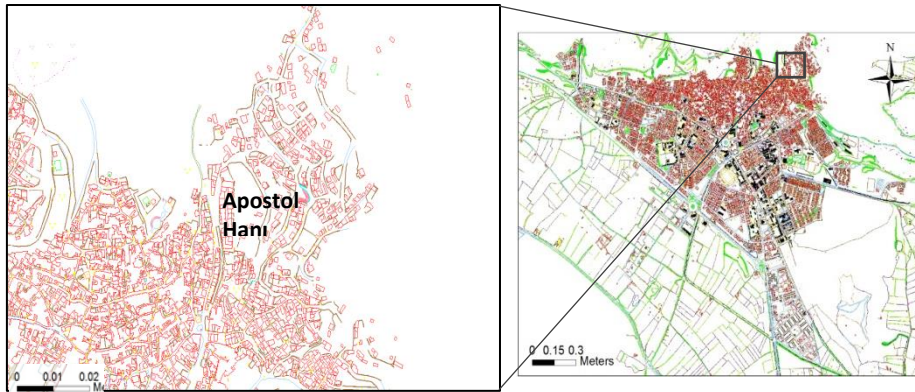
Şekil 33: Yağcılar Hanı'nın Konumu

Foto 25: Yağcılar Hanı

3.5.3. Apostol Hanı

Saburhane Mahallesi'nde (Şekil 34) yer alan eserin inşaa tarihinin 1850-1870'li yıllara dayandığı tahmin edilmektedir. Rum ustalar tarafından işletilen tek han olma özelliği taşıyan iki katlı yapının çevre duvarları yığma taş, iç duvarları ise ahşap karkas sistemdedir. Mübadele öncesine kadar yapının alt katı Rum Apostol tarafından meyhane olarak işletilirken, üst katı ise konaklama amaçlı kullanılmaktaydı. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra 1927 yılından 1954 yılına kadar ilkokul olarak hizmet veren han, 1999 yılında meydana gelen yangınla kullanılamaz duruma gelmiştir. Can ve mal güvenliği açısından tehlike arz ettiği gerekçesiyle 2006 yılında yıkılan han, 2012 yılında kamulaştırılmıştır.

Şekil 34: Apostol Hanı'nın Konumu

2013 yılında Muğla Belediye tarihi hanın yeniden canlandırılması için restorasyon çalışmalarına başlatmıştır. 2014 yılında çalışmaları tamamlanan han, Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından Zabıta Daire Başkanlığı olarak kullanılmaktadır (Foto 26).

Foto 26: Apostol Hanı

3.6. Hamamlar

3.6.1. Sekibaşı Hamamı

Emirbeyazıt Mahallesi'nin Sekibaşı Caddesi'nde yer alan Sekibaşı Hamamı, Menteşe kentsel sitinde geçmişten günümüze ulaşmayı başarabilmiş en erken tarihli yapı olma özelliği taşımaktadır (Şekil 35). Yapının inşa tarihi 15. yüzyıl olup, ahşap tavanlı soyunma bölümünün 19. yüzyıl sonlarındaki bir onarım sırasında yapıya eklendiği tahmin edilmektedir. Kuruluşundan itibaren çeşitli şahıslar tarafından işletilen hamam, 1974 yılında kanalizasyon ve su sorunu nedeniyle kapatılmıştır. 1977 yılına kadar atıl durumunu sürdürmüştür. 2006 yılında işletmecisi tarafından Muğla Belediyesine hibe edilen hamam restore edilerek 2010 yılında kültürel amaçlı hizmete açılmıştır (Foto 27).

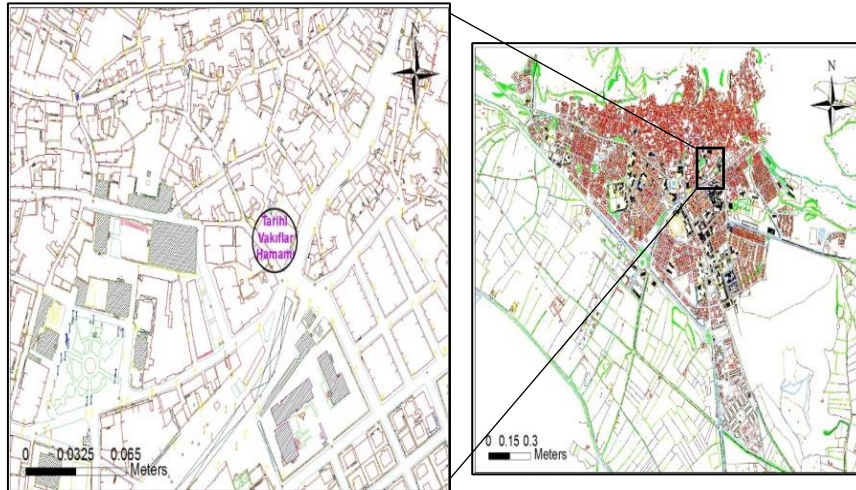
Şekil 35: Sekibaşı Hamamı'nın Konumu

Foto 27: Sekibaşı Hamamı

3.6.2.Vakıflar Hamamı

Şeyh Mahallesi General Mustafa Muğlalı Caddesi'nde yer alır. Elvanbey Hamamı olarak da bilinmektedir (Şekil 36). 1344 yılında Menteşeoğulları Emiri İbrahim Bey tarafından yaptırılan Ulu Camii'nin temizlik, onarım gibi masraflarının karşılanması için kurulmuş vakıf hamamıdır. O dönemde devrin anlayışı ve geleneği gereği camiler için vakıflar kurulması olağandır.¹²⁹ Kuruluşundan bu yana çeşitli dönemlerde onarımı yapılan hamam en son tadilatını 1990 yılında geçirmiştir (Foto 28).

Şekil 36: Vakıflar Hamamı'nın Konumu

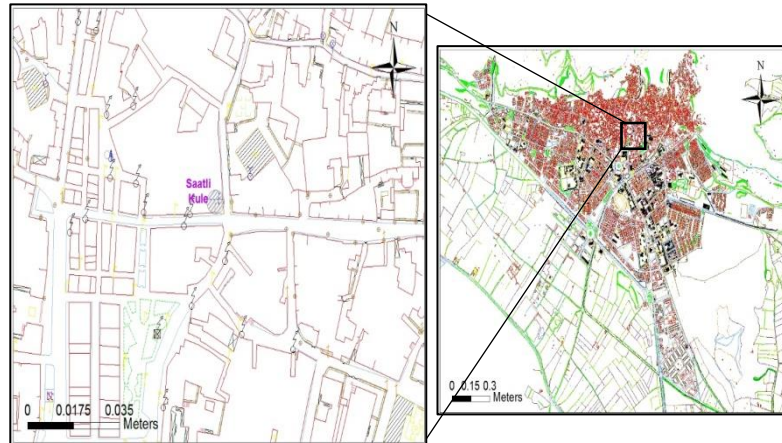
¹²⁹ Elvanbey Hamamı, <http://www.elvanbeyhamami.com/>, (erişim 05.06.2017).

Foto 28: Vakıflar Hamamı

3.7.Saatli Kule

Balıbey Mahallesi'ndeki Ulu Cami Sokak ile Mustafa Muğlalı Caddesi'nin kesiştiği sokağın başında yer alır (Şekil 37). Anadolu'daki saat kulelerinin birçoğu II. Abdülhamid'in 1901 yılında yayınladığı fermanından sonra yaygınlaşmıştır. Muğla'daki Saatli Kule ise bu dönemden epey önce 1885 yılında dönemin Belediye Başkanı Hacı Süleyman Efendi tarafından eşi Pembe Hatun adına Rum yapı ustası Filvarus'a yaptırılmıştır.¹³⁰ Yapı malzemesi olarak kesme taş ve tuğlanın kullanıldığı beş katlı yapı, aşağıdan yukarıya doğru daralan kare bir plana sahiptir (Foto 29).

Şekil 37: Saatli Kule'nin Konumu

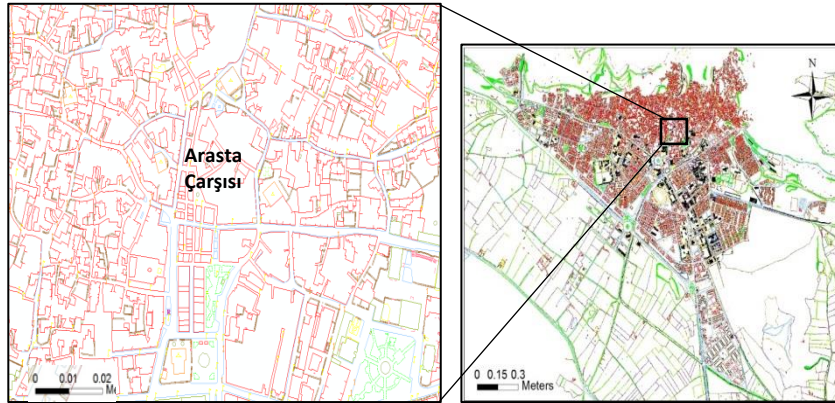
¹³⁰ Salih Yılmaz ve Bayram Akça, "Yaşayan Bir Tarih: Muğla Saat Kulesi", **Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Safranbolu, 2011, s. 320.

Foto 29: Saatli Kule

3.8. Arasta Çarşısı

Muğla kentsel sitinin ayrılmaz bir parçası olan Arasta çarşısı, eski kervan yolu güzergahı üzerindeki kuzey-güney ve doğu-batı akslarının kesiştiği mevkide yer almaktadır (Şekil 38). Geçmişte Muğla'nın en önemli ticaret merkezi konumunda bulunan Arasta'da çeşitli mesleklerin loncaları vardı ve "Demiciler Arastası", "Bakırcılar Arastası", "Ayakkabıcılar Arastası" gibi toplu olarak bulundukları yerlere adlarını verirdi. Arasta'nın çevresinde yer alan hanlar ve kuzeyinde yer alan tabakhane de ticari merkezin devamı niteliğindedir.¹³¹ Ancak Cumhuriyetten sonra kentsel ve nüfus dokusundaki değişimlere koşut olarak Arasta zaman içerisinde dinamizmini kaybetmiş, geleneksel iş kolları unutulmaya yüz tutmuştur.

Şekil 38: Arasta Çarşısı'nın Konumu

¹³¹ Ekinci, a.g.e., s. 60.

Arasta'da, ticari faaliyetlerin tekrardan hareketlenmesi, geleneksel iş kollarının canlandırılması ve çevre yerleşmelere ziyarete gelen turistlerin alternatif turizm kapsamında kente çekilmesi hedefiyle 2000'li yıllardan bu yana Muğla Büyükşehir Belediyesi (Muğla Belediyesi) ve Muğla Valiliği birtakım çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda Arasta çarşısında yer alan toplamda 244 iş yerinde ve bu aks üzerindeki ulaşımı sağlayan yollarda koruma çalışmaları yapılmıştır. Restorasyon çalışmaları sonucunda yenilenen iş yerlerinin yerel işletmeciler tarafından kiralanmaya başlamasıyla Arasta'da ticari hayat yeniden canlanmaya başlamıştır. (Foto 30).

Foto 30: Arasta Çarşısı

3.9. Zahir Pazarı

Balıbey Mahallesi, Tabakhane Caddesinde yer almaktadır (Şekil 39). Günümüzün Zahir pazarı, 19. y.y.'da Hacı Osman Ağa tarafından Pazar Camii'nin karşısına 13 odalı iki katlı bir medrese olarak inşa edilmiştir. Kayıkzade Medresesi olarak anılan söz konusu medrese ve avlusu 1913-1914 yıllarında Muğla İl Özel İdaresine devredilmiş olup, 1920-24 yılları arasında fenni derslerin de verildiği Mederese'tül Müştak Medresesi adı altında faaliyet göstermiştir. 1937 yılında söz konusu medrese avlusunun kullanım fonksiyonu değişikliğe uğrayarak buğday, arpa yulaf, mısır gibi tarım ürünlerinin satıldığı tahıl pazarına dönüştürülmüştür. Bu nedenle ticari

ürünlerin yer aldığı pazara “depolanmış tahıl” anlamına gelen Zahiré adı verilmiştir.

Şekil 39: Zahiré Pazarı'nın Konumu

1973 yılına kadar tahıl pazarı olarak varlığını sürdüren Zahiré Pazarı, Muğla Belediyesi tarafından “Zahiré Pazarı Canlandırma Projesi” kapsamında yürütülen restorasyon çalışmaları sonrası 2011 yılında geleneksel mimariye uygun olarak günümüzdeki işlevine kavuşmuştur (Foto 31).

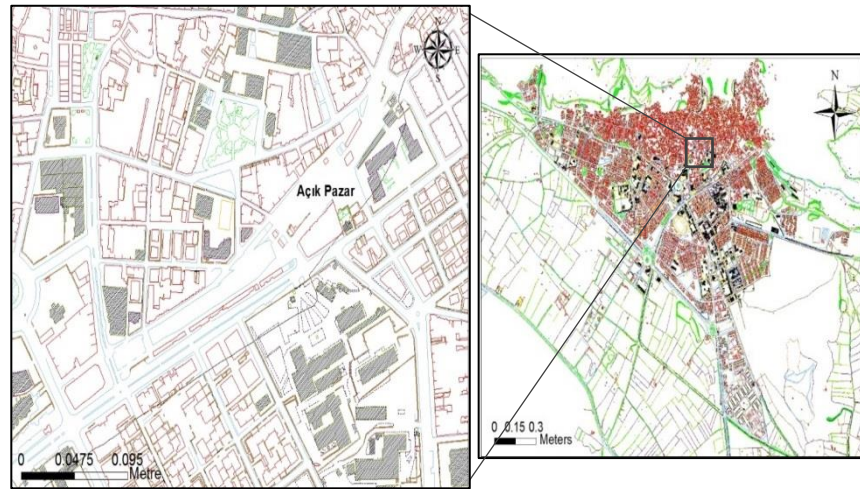

Foto 31: Zahiré Pazarı

Zahire Pazarı günümüzde 14 işyeri, 1 çay ocağı ve 1 tuvaletin yer aldığı yaklaşık 288 m²'lik bir alan içinde hizmet vermektedir. Kentin sosyal ve ekonomik yaşamına canlılık getiren pazarda, ev hanımlarının el işi dokumaları, yöresel ürünler ve doğal bitkilerin satıldığı dükkanların yanı sıra, bahçesinde ziyaretçilerin dinlenebileceği özel şahıs tarafından işletilen bir kafeterya da yer almaktadır. Zahire Pazarı, turistlerin kentte en çok ilgi gösterdiği yerlerden biridir.

3.10. Açık Pazar

Açık Pazar, Şeyh Mahallesi Pazaryeri sokakta her haftanın perşembe günü kurulmaktadır (Şekil 40). Cumhuriyetin ilk yıllarında bu Pazar yine Perşembe günü Kurşunlu Cami ile bugünkü Atatürk Heykeli arasındaki cadde üzerinde kurulmuştur. Yaklaşık büyüklüğü 4.55 m² olan Açık Pazar, şehrin geleneksel dokusu ile bütünleşmiş işlek bir mevkide konumlanmıştır. Civar yerleşimlerden getirilen organik gıdalar ağırlıklı olmak üzere pazarda, el işi dokumalar, iğne oyları ve halılar gibi yöresel ürünlere de rastlamak mümkündür (Foto 32). Yalnızca yerel halkın değil, yabancı turistlerin de açık pazara ilgisi vardır. Bundan dolayı tur şirketleri, çevre destinasyonlara gelen turistlere Açık Pazar'ın kurulduğu Perşembe günleri kenti gezdirmektedir.

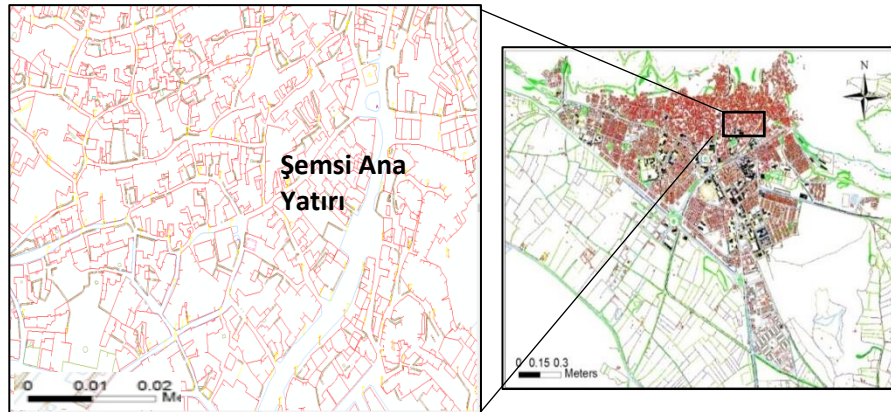
Şekil 40: Açık Pazar'ın Konumu

Foto 32: Açık Pazar

3.11. Şemsi Ana Yatırı

Şemsi Ana Yatırı, Müştakbey Mahallesi Konakaltı Sokakta yer almaktadır (Şekil 41). Muğla'nın içme suyu kaynağını bulan kişi olarak kabul edilmektedir. Rivayete göre yörük olan Şemsi Ana, günün birinde Muğla çevresindeki dağlarda keçilerini otlatırken keçilerinden birinin sakalının ıslak olduğunu görmüştür. Birkaç gün daha aynı durumla karşılaşan Şemsi Ana, bunun üzerine keçisini takip ederek suyun kaynağı olan Karamuğla deresini bulmuştur. Bu olay sonrasında Şemsi Ana yerli halk tarafından ermiş olarak kabul edilerek hürmet edilen bir kişi olmuştur (Foto 33).

Şekil 41: Şemsi Ana Yatırı'nın Konumu

Foto 33: Şemsi Ana Yatırı

3.12. Muğla Evleri

Geleneksel Muğla evleri Asar Dağı'nın güneyinde, Basmacı ve Karamuğla dereleri arasında dağınık olarak yayılış göstermektedir. Evlerin dağılışı gösterdiği bu alan Hacırüstem, Orta, Müştakbey, Şeyh, Camikebir, Balıbey ve Kiramettin mahallelerinin tamamı ile Karamehmet ve Muslihittin mahallerinin bir kısmını kapsamaktadır.¹³²

Tarihsel süreç içerisinde Muğla evleri mekânsal, işlevsel ve teknik özellikler bağlamında birtakım değişimlere uğramasına rağmen Türk sivil mimarisinde kendine özgün bir yer edinmeyi başarmıştır. Bugün Türk evi ve Rum evi olmak üzere başlıca iki alt gruba ayrılan Muğla evlerinin tipolojisinde, çarpıcı iç, cephe ve çevre düzenlemeleri, hayat olarak adlandırılan beyaz kireç badanalı yüksek taş avlu

¹³² Hayriye Oya Saf ve diğerleri, Muğla'da Naci Karaosmanoğlu Evi'nin Tanıtılması ve Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi, **Muğla Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, 2013, s. 466.

duvarları, evin önü olarak adlandırılan açık-kapalı sofalar, yapıyı yağmurdan korumaya yarayan geniş ahşap saçaklar, sokaktan evlere geçişi sağlayan ahşap kuzulu kapılar ve alaturka kiremitli çatılarda yükselen bacalar ön plana çıkmaktadır (Foto 34).

Muğla'nın ilk evlerini Türkler tarafından yapılan "toprak damlı" evler oluşturmaktadır. Bazı batı kaynaklı gravürlerden yola çıkılarak ilk evlerin aslında ahşap kaplama duvarlı konak tipi evler olduğu ileri sürülse de şimdiye kadar bunu kanıtlar nitelikte somut bir delile ulaşılmış değildir.¹³³ Önceleri tek katlı ve tek odalı olan toprak damlı evlerin çoğu zamanla iki katlı ve birden çok odalı olarak genişletilmiştir. Günümüzde tahribata uğramamış tek bir örneğinin dahi bulunmadığı bu toprak damlı evlerde Muğlalılar kışın yaşar, yazın ise Hamursuz Dağı güneyinde yer alan Karabağlar yaylasındaki "tahta damlı" evlere geçerlerdi. Temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olan yerli halkın 18. yy sonlarına doğru ticaretle uğramaya başlamaları ve 19. yy başlarında Konakaltı ve Saburhane dolaylarına yerleşen Rum tüccarlarla olan karşılıklı etkileşimleri sonucu geleneksel dokuda dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemden itibaren Rum yapı ustalarının teknik bilgi gerektiren kırmızı "kiremit damlı" evleri yerel halk arasında da yaygınlaşmaya başlamış, mevcut toprak ve tahta damlı evlerin üzerine alaturka kiremit çatı oturtulmuştur.

Doğal ve sosya-kültürel çevre koşulları Muğla evlerinin ve kent dokusunun biçimlenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Kentin ilk nüveleri Asar Dağı yamaçlarındaki kale içi ile başlamış, sonraları güney yönüne doğru uzanarak kale dışına çıkmıştır. Topografyanın olanak verdiği ölçüde kentsel yayılım sırttan eteklere doğru gerçekleşmiştir. Yerleşmeler eş yükselti eğrileriyle uyum içinde uzandığından bazı evler giriş aldığı sokaktan tek katlı bir görünüm sergilemiştir.

---

¹³³ Ertuğrul Aladağ, "Muğla'nın Geleneksel Evleri ve Bacası", **Muğla Kitabı (Arkeoloji-Tarih-Coğrafya, Ağız Özellikler, Halk Kültürü)**, Ali Abbas Çınar (der.), Muğla Valiliği, Muğla, 2004, s. 379.

Foto 34: Muğla Evlerinin Genel Görünüşü

Kentsel siti oluşturan organik dokunun ayrılmaz bir parçası olan sokaklar da Muğla evleri gibi topografyaya uygun ve eşyükseltilere paralel istikametlerde uzanmıştır. Böylece birçok yerde birbirlerine yatay olarak bağlanan kıvrımlı sokaklar ortaya çıkmıştır (Foto 35). Sokakların başlıca karakteristiklerinden biri de dar ve çıkmaz yollardan meydana gelmeleridir. Bu yerleşim dokusunun oluşumunda arsa sahibi kardeşlerin ev yapmak için toprakları aralarında bölmeleri ile parçalanan mülkiyetin çıkmaz ve dar sokakları ortaya çıkarması etkili olmuştur. Yaklaşık 1,5 metre ile 3 metre arasında genişliğe sahip olan Muğla kentsel sitinin dar sokakları, günümüzün araç trafiğine uygun olmamakla beraber, döneminin insan ve hayvan taşımacılığında engel teşkil etmemiştir. Yük arabalarının daha kolay hareket edebilmesi için sokakların köşelerindeki kaldırımlar yuvarlaklaştırılmıştır.¹³⁴ Evlerin sokak köşelerine denk gelen sivri duvarları da sokak geçişlerinde kolaylık sağlaması için yaklaşık %45 derecelik açıyla pahlanmıştır.

¹³⁴ A. Nedim Atilla ve Nezih Öztüre, **Mobolla: Karia'dan Cumhuriyet'e Muğla**, Kültür Yayınları, İzmir, 2005, s. 53

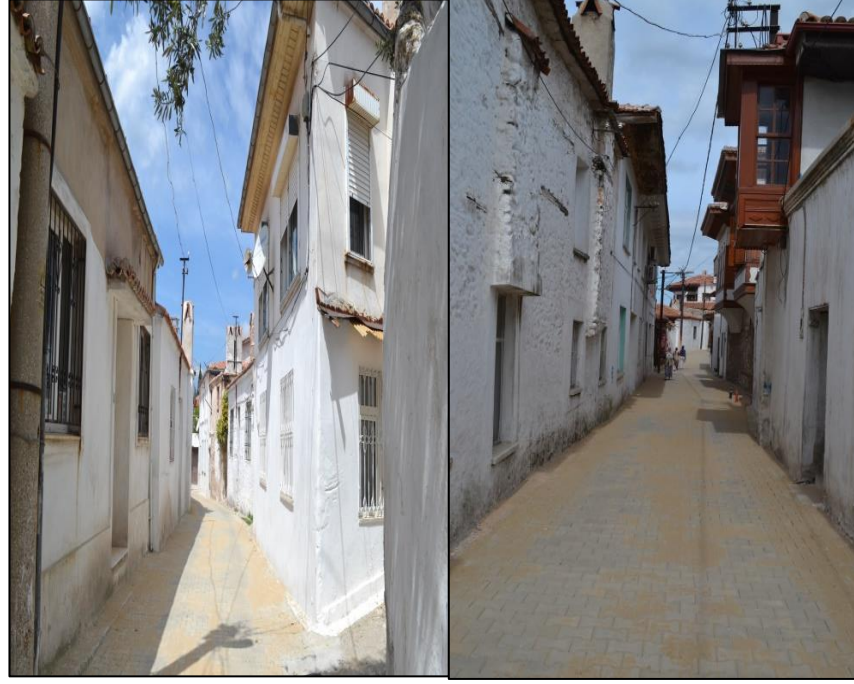

Foto 35: Muğla Sokakları

Bölgede hüküm süren, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak karakterize edilen Akdeniz iklim tipine uygun olarak evler güneşten en makul yararlanılacak şekilde tasarlanmıştır. Yaz mevsiminin sıcak, kış mevsiminin soğuk hava sirkülasyonunu dengeleyecek nitelikte evler güney bakılı yamaçlarda konumlandırılmıştır. Evlerin içi ile sokak arasında adeta yarı kamusal alan işlevi gören etrafı duvarlarla çevrili yüksek avlular da sıcaklık konforunu sağlayacak özellikte yapılmıştır. Yerleşim sahasının etrafının dağlarla çevrili oluşundan kaynaklanan kış mevsimindeki sert havayı hafifletmek için ise hemen her odaya ocaklık yapılmıştır. Alaturka kiremit çatı örtüleri, alaturka kiremit bacalar ve geniş saçaklar da yapının yağmurdan korunmasına katkı sunmuştur.

1982 yılında yapılan bir yarışmada şehrin simgesi olarak seçilen ve Menteşe Belediyesi'nin logosu olarak kullanılan "Muğla Bacası"ndan hususi söz etmek gerekir. Muğla evlerine münhasır cephe öğeleri arasında yer alan söz konusu bacaların oluşumunda yukarıda da değinildiği gibi iklim başlıca rol oynamıştır. Halk arasında "Deli Memet" olarak tabir edilen poyrazla karışık yağmurdan korunma ihtiyacı bacanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Rum yapı ustalarının manastır tonozu

şeklinde tasarladığı, 28 alaturka (oluklu) kiremitten oluşan Muğla Bacalarının dört taraftan açık olması, her türlü olası ters rüzgara karşı baca tıkanmalarını ve soba tütmelemlerini önlemektedir (Foto 36).

Foto 36: Muğla Bacası

Muğla evleri, ortalama bir ailenin temel gereksinimlerine cevap verebilecek düzeyde ve yaşam kalıplarına uyum gösterebilecek formda düzenlenmiştir. Hem Türk evleri, hem de Rum evlerinde ailelerin oturma, uyuma, yeme-içme, yıkanma, tuvalet ve ısınma gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılayabileceği oda ya da bölümlere yer verilmiştir. Ev sahibi ailelerin gelir durumundaki farklılıklara göre sayısı ve ebatları değişen oda ya da bölümler gibi yapının parsel alanı da yer yer değişiklik göstermiştir. Ancak ortalama bir Muğla evinin zemin ve üst kat toplam metrekare alanı 120 m² olup, bahçe toplam alanı 69 m²'dir. Müştemilat alanı ise yaklaşık 10 m²'yi bulmaktadır.¹³⁵ Anadolu'nun bazı yerlerinde görülen haremlik-selamlık ayrımı Muğla evlerinde hiçbir zaman geçerli olmamasına rağmen Türk ve Rum ustalar tarafından yapılan evlerin plan tipinde her iki toplumun inancını mimariye yansıtan taraflar da yok değildir. Müslüman-Türk ailelerinin oturduğu iki katlı, dış çeper ve duvarları taş, içi

¹³⁵ Ertuğrul Aladağ, **Muğla Evi: Muğla'daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma**, Hamle Matbaacılık, Muğla, 1991, s. 48.

ahşap-bağdadi sistemde olan evler inancın bir yansıması olarak mütevazı görünümü olan içe/avluya dönük bir plana sahipken, mübadeleye kadar Hristiyan-Rum ailelerince kullanılan yine iki katlı, kesme taştan yapılmış evler daha haşmetli görünümde olup dışa/sokağa dönüktür.

Sokaklardan avluya ya da bahçeye geçiş ‘‘Kuzulu Kapı’’ olarak tabir edilen kapılar ile sağlanmaktadır. Genişlikleri 60-100 cm arasında değişen, yükseklikleri ortalama 2.30 m olan iki kanatlı, kiremit örtülü ve ahşap çatkı çatılı kapılara kuzulu kapı denilmektedir. Üzerleri taş kemerlerle geçilen kuzulu kapılara da rastlamak mümkündür. Kapı kanatlarından girişe göre sağ tarafta kalanının içinden ‘‘kuzu’’ denilen ikinci küçük bir kapı açılmaktadır (Foto 37). Bunların ortalama yüksekliği ise 1.70 m’dir. Genellikle hayvan ve yüklü eşya geçişlerinde kapının iki kanadı da açılırken, insan geçişlerinde ‘‘kuzu’’ adı verilen kapı kullanılmaktadır.¹³⁶

Foto 37: Kuzulu Kapı

---

¹³⁶ Ekinci, a.g.e., s. 56.

3.12.1.Türk Evi

Mahremiyet olgusunun yoğun olarak hissedildiği Türk evlerinin ekseriyeti iki katlı, yüksek avlulu ve bahçelidir. Yaklaşık iki metre yüksekliğindeki taş avlular neticesinde sokak ile ev arasındaki doğrudan bağlantı sekteye uğratarak Müslüman-Türk ailelerinin özel hayatları muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Yine aynı inancın sosyal yaşamda tezahürü olarak evlerin sokaklara bakan cepheleri ve zemin katları istisnalar hariç penceresiz yapılırken, avluya bakan cepheler ile üst katlarda manzara ve güneş hâkimiyetini dengelemek için pencereler inşa edilmiştir.

Türk evlerinde etrafında odaların bulunduğu bir sofa ve buradan ikinci kata ulaşmaya yarayan ahşap bir merdiven vardır. Altı depo olarak kullanılan merdivenin sofa içindeki konumu genelde ortadan veya yandan olup, sofanın açık veya kapalı olma durumu da değişiklik göstermektedir. Sofanın açık olduğu evlerde Lineer, L tipi, Çokgen ve Dörtgen Formlu açık sofalı plan tipleri hâkim olurken, sofanın kapalı olduğu evlerde Lineer, Çokgen ve Dörtgen Formlu kapalı sofalı plan tipleri görülür. Lineer Açık Sofalı evlerde sofaya yönelen iki oda varken, L Tipi Açık Sofalı evlerde L biçimindeki sofanın bir koluna yönelen üç oda ve katları birbirine bağlayan bir merdiven, Çokgen Formlu Açık Sofalı evlerde her katta sekizgen şeklindeki sofaya açılan çok sayıda oda ve sofanın tam karşısında merdiven, Dörtgen Formlu Açık Sofalı evlerde iki oda ve sofanın tam karşısında merdiven bulunmaktadır. Lineer Kapalı Sofalı evlerde ise sofaya açılan iki oda ve iki odanın ortası veya sofanın bir kenarında konumlanan merdiven, Çokgen Formlu Kapalı Sofalı evlerde sekizgen şekilli kapalı sofaya açılan odalar ve sofanın karşısında merdiven, Dörtgen Formlu Kapalı Sofalı evlerde de dörtgen şekilli sofaya açılan odalar ve sofanın karşısında merdiven yer almaktadır.¹³⁷

Zemin katta yer alan sofa ve odalar ailelerin günlük yaşamlarında en fazla vakit geçirdiği yerlerdir. Sokakla arasındaki irtifa farkı nedeniyle zemin katlar yan ve arka

---

¹³⁷ Gözde Değer, **Muğla Kent Merkezi Geleneksel Kent Dokusunun Araştırılması: Muğla – Merkez, Ula ve Yeşilyurt Evlerinin Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 68-69.

cepheden toprak ve kayalara gömülü bir görünüm sergiler. Zemin kattaki odalardan birinin yan duvarında ‘‘açık ocak’’ bulunur. Ocağın yer aldığı duvarın karşısında çamaşırların yerleştirildiği ‘‘bohçalık’’ olarak adlandırılan bir dolap yer almaktadır. Bu dolabın hemen bitişiğinde de yatak, yorgan ve battaniyelerin konulduğu ahşap ‘‘yükçük’’ bulunmaktadır. Yüklüğün altında yer alan ‘‘çırılık’’ o gün için yakılacak odun ve çıraların yerleştirildiği dolaptır. Yüklüğün sonlanıp diğer duvarla birleştiği köşede ise beden temizliğinin gerçekleştirildiği ‘‘gusülhane’’ bulunmaktadır. Bugün evlerin bazılarında gusülhaneler avluya ya da başka bölümlere eklenen banyolarla işlevlerini yitirmiştir.¹³⁸ Evin avlusunda banyonun yanı sıra tuvalet, ahır, kümes, çamaşır yıkama ve kış hazırlıkları için kullanılan ve ‘‘salındırma’’ olarak adlandırılan açık mekan bulunmaktadır.¹³⁹

3.12.2.Rum Evi

Rum evlerini, Türk evlerinden ayıran temel unsurlar ticaret ve zanaatla uğraşan Rumların ekonomik düzeyleri ve Hristiyan inancına dayalı yaşam anlayışlarıyla şekillenmiştir. Kesme taşlarla yapılmış olan Rum evleri, Türklerin aksine refah seviyelerini yansıtır şekilde daha gösterişli bir görünüme sahiptir. Cephelerde dekoratif taş dokusu, kat silmesi, saçak silmesi, köşe plastırı, üçgen alınlıklı veya giriş detayları dikkat çekmektedir.¹⁴⁰ Müslümanların ‘‘aile mahremiyetini koruma’’ güdüsüyle sokağı gören cephesi avlulu inşa edilen Türk evlerinden farklı olarak bu evlerin ön girişinde avlu yoktur. Evler sokakla bütünleşmiş olarak inşa edilmiştir. Doğrudan sokağı gören çok sayıda pencerenin olduğu evlerde giriş kapısı, etrafında odaların bulunduğu geniş bir iç koridora açılmaktadır.

Üst katlara holün ortasından geçen taş merdiven ile çıkılan Rum evlerinde, ikinci katta etrafında odaların olduğu bir salon bulunmaktadır. Zemin kat plan düzeninin birebir tekrar edildiği bu katta, taşıyıcı taş duvarlar üst üste geldiğinden oda büyüklükleri de aynılığını korumaktadır. Yine zemin katta olduğu gibi odalardan

¹³⁸ Turgut Dereli, **Bizim Yaşadığımız Muğla**, Akare Matbaacılık, İzmir, 2008, s. 22-23.

¹³⁹ Yıldız Aksoy ve Ayşen Akpınar, ‘‘Muğla Evleri’’, **İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 8, 2011, s. 133.

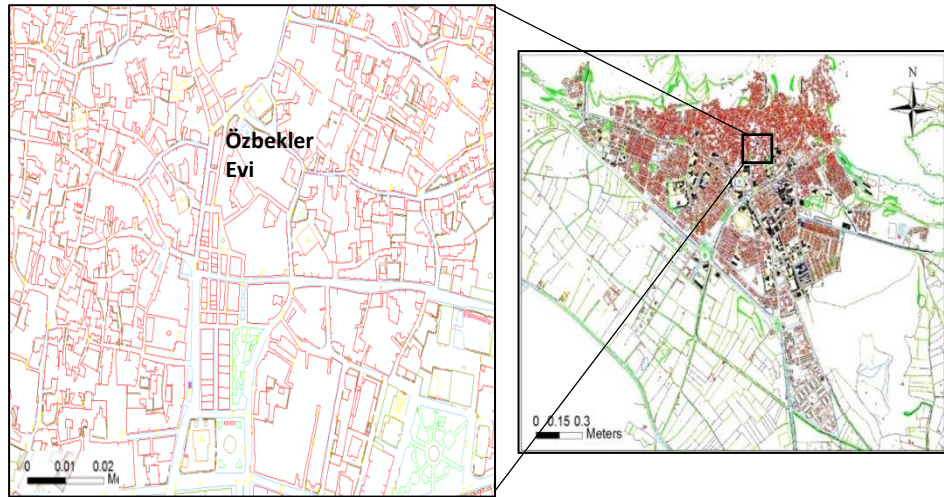
¹⁴⁰ Değer, a.g.e., s. 104.

sokağa ve bahçeye açılan pencereler vardır. Bu katlarda zemin katlardan farklı olarak yaklaşık 1 metre eninde sokağa çıkıntı yapan ahşap konstrüksiyonlu cumbalar bulunmaktadır.

Türk evlerinden farklı olarak Rum evlerinde, sulu hacimler doğrudan evin içine yapılmıştır. Mekânlar ise günümüz kullanım biçimleriyle benzerlik içerisinde ve ihtiyaçları karşılayacak büyüklükte “oturma odası”, “yatak odası”, “mutfak”, “hol”, “banyo” ve “tuvalet” olarak birbirlerinden kesin hatlarla ayrılmıştır.¹⁴¹

3.13. Özbekler Evi

Camikebir Mahallesi Şeyh Cami Sokakta yer almaktadır (Şekil 42). 1987 yılında Muğla Mimarlar Odası tarafından en iyi korunan ev ödülünü alan yapının inşaa tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, 230 yıla varan bir geçmişinin olduğu tahmin edilmektedir. Başlarda toprak damlı bir ev iken, sonradan geçirdiği tadilatlarla ahşap bağdadi sistemin hakim olduğu kiremit çatılı bir eve dönüşmüştür. Açık sofalı olan evin kış evi, yaz evi, ev altları, sahanlık bölümleri bulunmaktadır (Foto 38). Muğla Belediyesi tarafından 1999 yılında kamulaştırılan yapı restore edilerek 2005 yılında hizmete açılmıştır.

Şekil 42: Özbekler Evi'nin Konumu

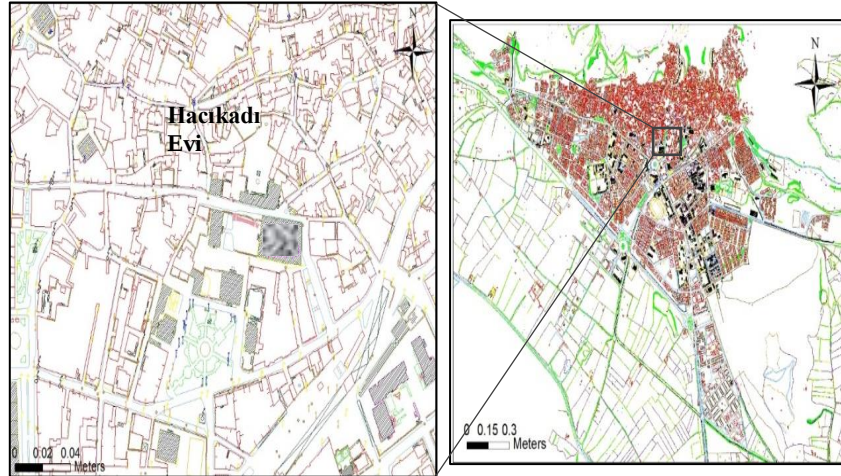
¹⁴¹ Ekinci, a.g.e., s. 63.

Foto 38: Özbekler Evi

3.14. Hacıkadı Evi

Şeyh Mahallesi Mustafa Muğlalı Caddesi üzerinde yer almaktadır (Şekil 43). Evin inşa tarihinin 1875-1880 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Muğla'nın ilk belediye başkanı Hacı Kadızade Süleyman ve eşi Pembe hatun tarafından yaptırılmıştır. 2004 yılında Muğla Valiliği tarafından restore edilen yapı, 2005 yılında Yörük Obaları Derneği'ne tahsis edilmek üzere faaliyete açılmıştır. Yörük kültürüne ait çok sayıda eşyanın sergilendiği müze evde, zaman zaman kültürel etkinlikler de düzenlenmektedir. Ayrıca ziyaretçilerinin bahçesinde dinlenmesine olanak veren bir kafeteryası da vardır (Foto 39).

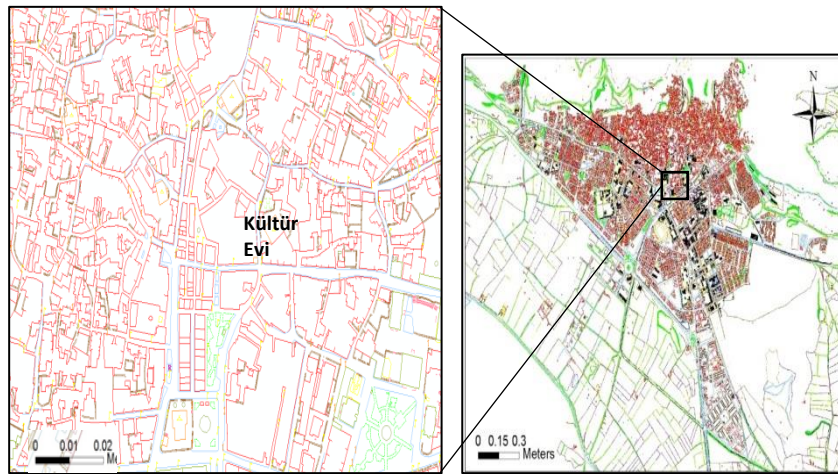
Şekil 43: Hacıkadı Evi'nin Konumu

Foto 39: Hacıkadı Evi

3.15. Kültür Evi

Şeyh Mahallesi İsmet İnönü Caddesi üzerinde yer alan Kültür Evi'nin (Şerefliiler Evi) inşa tarihi 1800'li yıllara dayanmaktadır (Şekil 44). Yapı uzun yıllar Şerefliiler ailesinin mülkiyeti altında dönem dönem sağlık ocağı, askerlik şubesi gibi farklı fonksiyonlarda kullanılmıştır. Yapı iki katlı bir bina, müştemilat ve bugün esas fonksiyonunu yitirmiş bir hamamdan oluşmaktadır. Karnıyarık planlı inşa edilen yapının malzemesi taş, kerpiç ve yer yer ağaçtır.

Şekil 44: Kültür Evi'nin Konumu

Mülkiyet, uzun yıllar bakımsız kaldıktan sonra 1999 yılında Muğla Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır. Çeşitli onarımlardan geçen yapı 2003 yılında turizme kazandırılmıştır. Günümüzde yöresel kıyafetlerin ve eşyaların sergilendiği bir müze ev ve bahçesinde ziyaretçilerin dinlenebildiği kafeteryadan oluşmaktadır (Foto 40).

Foto 40: Kültür Evi

Kültür Evi, hizmet verdiği yıldan bu yana turistlerin en çok ilgi gösterdiği mekanların başında gelmektedir. 2015 yılının ilk sekiz aylık döneminde kültür evini yerli ve yabancı toplamda 135 bin kişi ziyaret etmiştir.¹⁴²

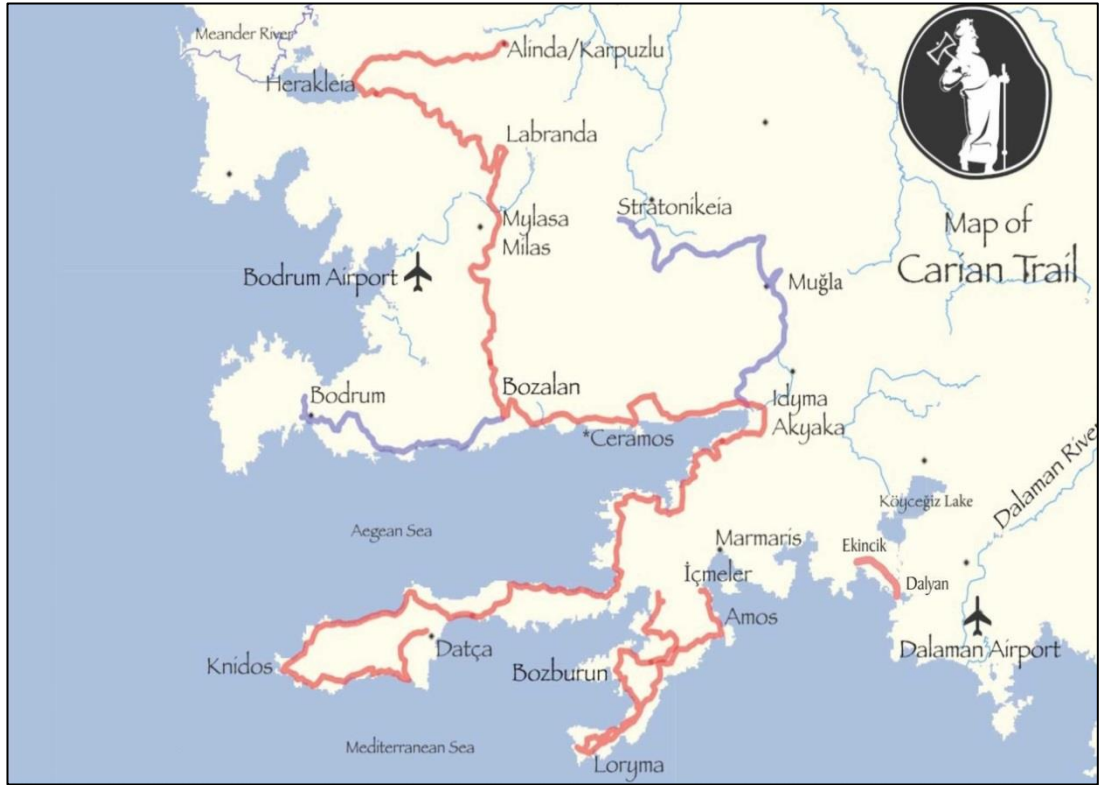
¹⁴² Menteşe Belediyesi, “Kültür Evine Ziyaretçi Akını”, <http://www.mentese.bel.tr/kultur-evine-ziyaretci-akini/> (erişim 12.03.2018).

3.16. Karia Yolu

Türkiye'nin en uzun yürüyüş rotası olan Karia yolu, adını Güneybatı Anadolu'da yaşamış antik Karia uygarlığından almaktadır. Yolun önemli bir bölümü Muğla ilinden geçmekte olup, bir kısmı da Aydın ilinden geçmektedir (Şekil 45). Muğla Ticaret ve Sanayi Odası'nın turizmi tüm yıla yayma hedefiyle 2013 yılı başlarında açılışını yaptığı tarihi ve kültürel rota, antik çağda insanların ticaret ve geçiş güzergahı olarak kullandıkları patika yollardan oluşmaktadır. Toplam uzunluğu 820 km olan yol boyunca turistlerin ve gezginlerin yönlerini daha kolay bulabilmeleri için 220 yönlendirme levhası yerleştirilmiş ve 33 bin de işaretleme yapılmıştır. Bozburun Yarımadası, Datça Yarımadası, Gökova Körfezi, Muğla ve çevresi, İç Karia ve Dalyan olmak üzere 6 bölümden oluşan yol üzerinde çok sayıda antik kent, koy, yerleşim alanı, yeşillik alan, pansiyon ve kamp alanı bulunmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15: Karia Yolu Bölümleri

BOZBURUN YARIMADASI	Turunç, Amos, Bayır, Taşlıca, Bozukale, Söğüt, Bozburun, Selimiye, Turgut, Orhaniye, Hisarönü
DATÇA YARIMADASI	Eski Datça, Hızırşah, Mesudiye, Palamutkübü, Knidos, Karaköy, Kızlan, Emecik, Balıkaşiran, Bördübet, Karacasöğüt, Çamlı, Gökçe, Akçağınar
GÖKOVA KÖRFEZİ	Akyaka, Turnalı, Sarnıç, Akbük, Alatepe, Ören, Türkevleri, Bozalan, Gökbel, Hurma, Kisebükü, Çiftlik, Bodrum, Pedasa
MUĞLA VE ÇEVRESİ	Akyaka, Kuyucak, Thera, Karabağlar, Muğla, Değirmenderre, Mobolla, Soğukdere, Bayır, Belen Kahvesi, Bozuyük, Stratonikeia
İÇ KARIA	Bozalan, Fesleğen, Karacahisar, Bahçe, Peçin, Milas, Kırcağız, Labranda, Çomakdağ, Kayabükü, Bafa Gölü, Bağarcık, Tekeler, Karpuzlu, Alinda
DALYAN	Kaunos antik kenti ve Ekincik Koyu

Şekil 45: Karia Yolu Güzergahı

Kaynak: www.kariayolu.info

Toplam uzunluğu 108.5 km olan Muğla ve çevresini kapsayan bölüm, Gökova Körfezinin Akyaka ile buluştuğu noktadan başlayarak kervan yolunu takiben ilerler. İç kesimlere doğru tarlalardan, ormanlık yamaçlardan ve Thera antik kentinden geçen rota, kahveleriyle ünlü Karabağlar yaylasına sapar. Buradan da manzarasıyla ziyaretçilerini etkileyen Değirmendere Kanyonu'na yönelir. Daha sonra Muğla kentinin ilk kuruluş yeri olan Mobolla Antik kentine geçer ve sonrasında beyaz badanalı eski Muğla evleri eşliğinde yürüyüş devam eder. Rota kuzeye doğru ilerleyerek sırasıyla Soğuk Dereyi, Bayır'ı, Belen Kahvesi'ni ve Bozüyük'ü arkasında bırakır ve Yatağan ilçesinin batısında yer alan Stratonikeia antik kentinde son bulur.¹⁴³

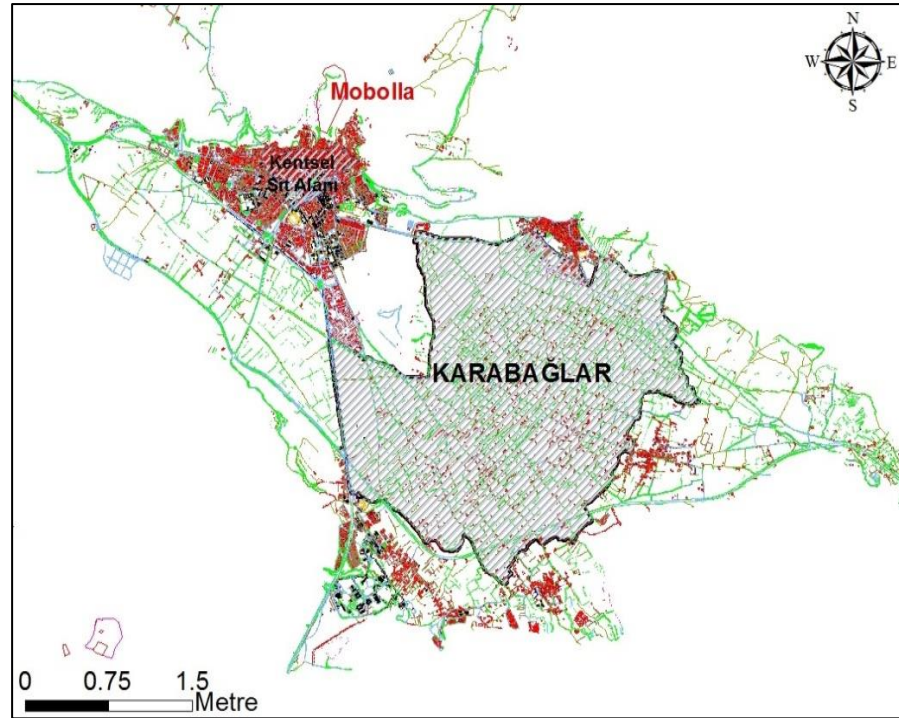
Karia Yolu açıldığı günden bu yana Türkiye'den ve dünyanın birçok ülkesinden yoğun ilgi görmektedir. İlk yıl 100 bine yakın ziyaretçinin geldiği tahmin

¹⁴³ Karia Yolu, <http://kariayolu.com/index.php/bolumler/mugla-ve-cevresi>, (erişim 13.04.2018).

edilmektedir. Kültürel rotayı 2017 yılında ziyaret edenlerin sayının ise yaklaşık 200 bin kişi olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁴ Bu ziyaretçilerin ne kadarının Karia yolunun güzergahında bulunan Muğla kentine gidip gitmediğini tespit etmek mümkün olmamıştır.

3.17. Karabağlar Yaylası

Karabağlar Yaylası özgün evleri, irim ve kesik adı verilen peyzaj elamanları, kahveleri, yemekleri ve yayla etkinlikleriyle önemli bir kültürel turizm kaynağıdır. Kentsel ve III. Derecede Doğal Sit Alanı olan yayla, asırlar boyunca Menteşe kentsel yaşamının ayrılmaz bir uzantısı olmuştur. Yaklaşık 12 kilometre karelik bir alana yayılan Karabağlar, tarım ve hayvancılığa elverişli olması nedeniyle kent halkının yazları göç yeri olarak kullanılmıştır (Şekil 46).

Şekil 46: Karabağlar Kentsel ve III. Derece Doğal Sit Alanı

¹⁴⁴ NTV, '“Türkiye’nin en uzun antik yürüyüş rotası: Karia Yolu”’, <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/turkiyenin-en-uzun-antik-yuruyus-rotasi-karia-yolu,-eLKo25Mq06Yj5CcV3H5Lw> (erişim 13.04.2018).

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinden yola çıkarak kentten yaylaya göçün en az 17. yüzyıllarda başladığını ve o dönemde her yıl sekiz ay süreyle gerçekleştiğini söyleyebiliriz. 20. yüzyılın başlarında Muğla halkının yaklaşık %95'inin¹⁴⁵ bir miktar toprağının olduğu yaylada, kent halkı göç ettiği süre boyunca hem günlük ihtiyaçlarını karşılıyor hem de kışa hazırlık yapıyordu. Bugün göç süresinin altı-yedi aya düştüğünü¹⁴⁶ ve geçmişe kıyasla kent halkının gösterdiği talepte bir ölçüde azalma olduğunu biliyoruz. Ancak hiçbir zaman kent ile yayla arasındaki derin bağların kopmadığını, Karabağların her daim önemli olageldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin tek çukur yaylası olma özelliğine sahip Karabağlar, yalnızca ekonomik boyutuyla değil, özgün doğal, sosyal ve kültürel dokusuyla da Muğlalıların olduğu kadar tüm ülkenin de önemli değerlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir.

Karabağlar yaylasındaki 2-3 dönümlük parsellerden oluşan, içinde kuyu ve ev de barındıran tarlalara “yurt” denilmektedir (Foto 41). Genellikle mülkiyet sahibinin adıyla anılan 3800'e yakın yurttan 40 tanesi Kültür Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1994 tarihli 2863 ve 3386 sayılı kanunu uyarınca korunması gerekli kültür varlıkları listesine alınmıştır.

Foto 41: Karabağlar Yaylası Yurtlarından Bir Görünüm

¹⁴⁵ Aktüre, a.g.e., s. 94.

¹⁴⁶ Erman Şahin, “Karabağlar ve Karabağlar’a Yapılan Eski Göçler”, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006, s. 261.

Bu yurtlardaki evler, Menteşe Kentsel Sit Alanındaki sivil mimarlık örneği yapıların devamı niteliğindedir. Taşıyıcı sistemleri ahşap karkas ve yığma taşlardan oluşan evlerin çoğunluğu iki katlı olup sokağa kapalı, bahçeye açık yapılardır. Evlerin çatı, baca, saçak, korkuluk, merdiven, pencere, cephe süslemeleri ve oda dolapları gibi tamamlayıcı unsurları yöresel karakterler taşımaktadır (Foto 42).

Foto 42: Geleneksel Yayla Evi

Yaylada ulaşımı sağlayan ve yurtları birbirinden ayıran peyzaj elamanlarına ‘İrim ve ‘Kesik’ denir. İrim, genişlikleri yaklaşık 3 metre olan yaya ve araç geçişine imkân tanıyan yurt yollarıdır. Kesikler ise maksimum 1,5-2 metre yüksekliğe sahip hem tarlaları birbirinden, hem de yolları tarlalardan ayıran toprak örtüsü üzerindeki çalı ve ağaç topluluklarıdır (Foto 43). Bunlar dışında yöreye özgü bir diğer isimlendirme ise ‘Kabalık’tır. Bu adlandırma yurt sahiplerinin tarlalarının köşelerine diktikleri, asma ve böğürtlenlerce sarılmış karaağaç, kızılıçık, yabani erik ağacı gibi ağaçları ifade etmede kullanılmaktadır.

Foto 43: Kesik ve İrim

Menteşe toplum yapısının en somut sosyal, kültürel ve ekonomik yansımalarını görebileceğimiz mekânlardan biri de Karabağlardaki kahvelerdir. Yazılı ve sözlü kaynaklar, her biri çınar ağaçları tarafından gölgelenen kahvelerin en eskisinin yapım tarihini 19. yüzyıl olarak işaret etmektedir. Bu yüzyıl aynı zamanda ağalar döneminin başlangıcıdır. Nitekim yaylanın en eski kahvelerinden biri olan Keyfoturağı Kahvesi'nin geçmişte “ağalar yurdu” olarak anılması bu argümanı destekler niteliktedir.¹⁴⁷ Bu kahveler Türkiye genelindeki kahvelerden farklı olarak mescit, bakkal, lokanta, fırın, kasap, demirci, berber, kuyu vb. ek yapıları da içermektedir.¹⁴⁸ Yaylada anıtsal tescilli yapı statüsünde 15 tane kahve bulunmakta olup, bunlardan sadece 2 tanesi faal geri kalanı atıl durumdadır. Bunlar dışında Kötekli ve Düğerek yolu üzerinde bulunan Bağlarbaşı (Topallar) ve Sece Kahveleri de Karabağlar kahveleri arasında değerlendirilen anıtsal tescilli kahvelerdir. Ancak

¹⁴⁷ Mustafa Ertürk ve Emin Atasoy, “Kültürel Coğrafya Bakımından Muğla ve Çevre Polyelerde Yaylacılık”, *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, s. 1285.

¹⁴⁸ Ali Abbas Çınar, *Muğla Karabağlar Yaylası (Tarih, Toplum ve Kültür)*, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2010, s. 130.

söz konusu kahveler yayla sınırlarının içerisinde kalmamaktadır. Yayla sınırları içerisinde yer alan anıtsal tescilli kahvelerin tamamı şunlardır: Tozlu, Ayvalı, Berberler, Keyfoturağı, Polis, Süpüroğlu, Vakıf, Hacı Ahmet, Cihanbeğendi, Bakkalar, Narlı, Kozlu, Kadı, Kır ve Gökkıble. Kahvesi'dir (Şekil 47).

Faaliyette olan kahvelerden biri olan Keyfoturağı Kahvesi'nin inşa tarihi 1871'dir. Özel mülkiyete ait iken 1987 yılında Muğla Belediye tarafından satın alınmış, 2007 yılında restore edilerek hizmete sunulmuştur. Kahve dışında, mescit ve lokantası da bulunan yapının bahçesinde 10 adet anıtsal çınar ağacı ve 2 adet kuyu bulunmaktadır. Taşıyıcı sistemleri ahşap ağırlıklı olan kareye yakın dikdörtgen formu kahve tek katlı olup, alaturka kiremit çatılıdır (Foto 44).

Foto 44: Keyfoturağı Kahvesi

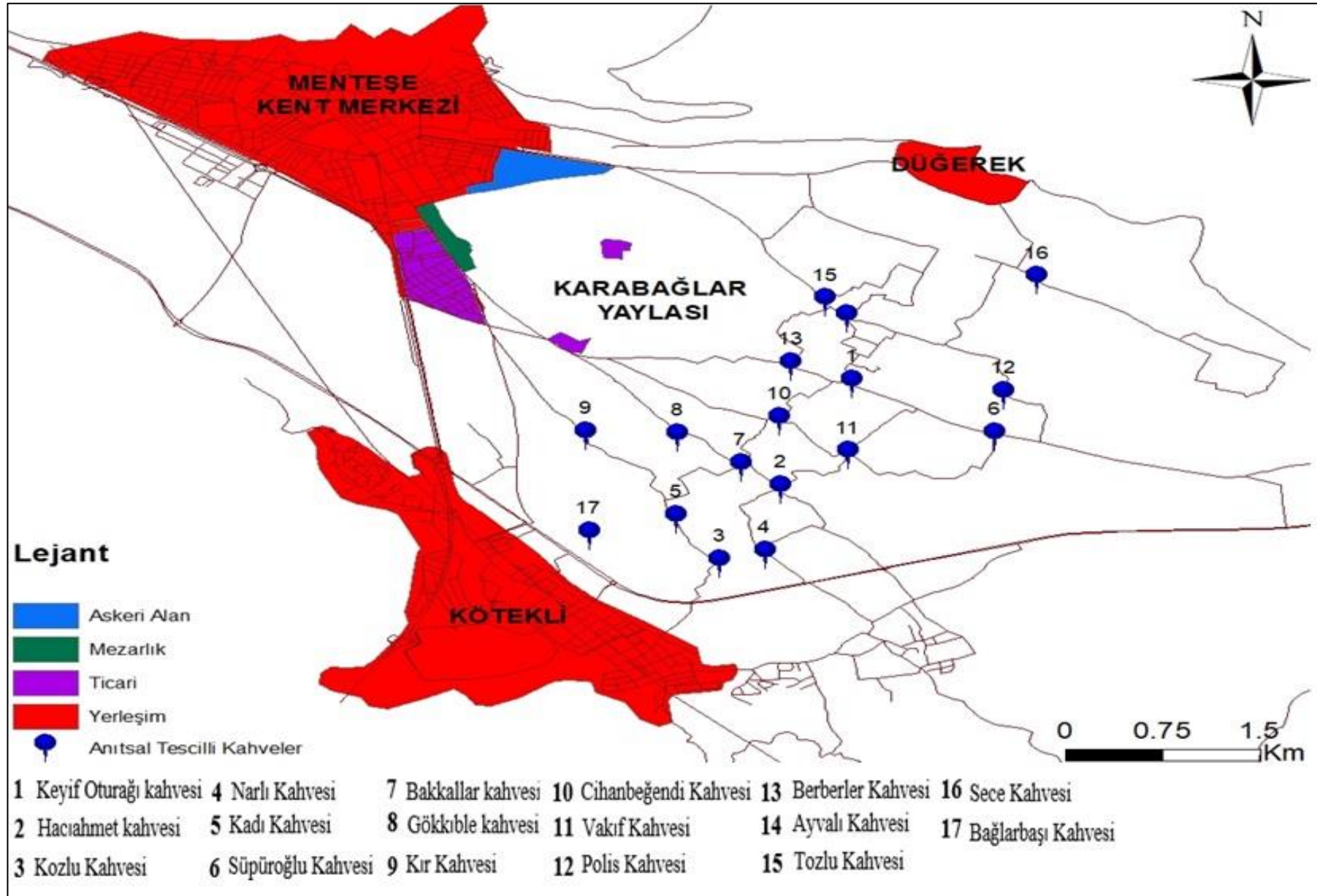
Foto 45: Süpüroğlu Kahvesi ve Tandır Kuyusu

Bir diğer faaliyette olan kahve ise 19. yüzyıl yapılarından olan Süpüroğlu Kahve'sidir. Şahsi mülkiyet olan kahve 2008 yılında restorasyon görmüş ve ek hizmet alanları eklenerek tekrardan faaliyete geçirilmiştir. Tek katlı olup, taş yapılı ve kırma çatılıdır (Foto 45).

Karabağlar'daki ilk turizm işletme belgesine sahip olma özelliği taşıyan kahve, 108 kişilik yemek salonu, 250 kişilik açık yemek alanı, 25 kişilik kahve evi, 100 araçlık açık otoparkı, köy bakkalı ve fırınıyla ziyaretçilere hizmet vermektedir.¹⁴⁹ Yayla kahveleri arasında en geniş meydana sahip olan kahvenin bahçesinde yer alan 6 çınar ağacı anıtsal nitelikte olup, koruma altına alınmıştır. Bunlardan dört tanesinin 500-600 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Bahçede bir de 250-300 yaşında olduğu tahmin edilen akçaağaç bulunmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Çınar, a.g.e., s. 153.

¹⁵⁰ Muğla Büyükşehir Belediyesi, **Hedefimiz Bir Muğla 1 Muğla**, 2017, s. 104.

Şekil 47: Karabağlar Anıtsal Tescilli Kahveler Listesi

Karabağlar yaylasında Muğla halkı yılın 6 ayını geçirirken hem ihtiyaçlarını karşılamakta, hem de kış mevsiminde tüketecekleri besin ve ürünleri hazırlamaktadır. Bu ürünler başında tarhana, erişte, kurutulmuş sebze ve meyveler gelmektedir. Yayla tarhanasının yapımında yaygın olarak kullanılan un yerine, buğday tercih edilmektedir. Kaynaklardan yakın geçmişe kadar yaylada yağlı güreş müsabakalarının yapıldığını ve pehlivanların güç bulmak için tarhana ve üzüm tükettiğini öğrenmekteyiz.¹⁵¹ Yayla mutfağının en önemli yemeği ise oğlak etinden yapılan ve kahvelerdeki kuyularda pişirilen büryan olup, ünü il sınırlarını aşmıştır.

Muğla Belediyesi'nin "Kültür Şenliği", Muğla'nın büyükşehir olmasından sonra Menteşe Belediyesi'nin "Menteşe Kültür ve Sanat Şenliği" adı altında gerçekleştirdiği etkinliklerin bir bölümü de Karabağlar Yaylasında yapılmaktadır. Şenlik kapsamında Karabağlar Geliştirme ve Güzelleştirme Derneği ile ortaklaşa olarak "Kavun Yarışması" düzenlemektedir. Kavunların rengi, kokusu ve tadı jüri üyeleri tarafından bir puanlamaya tabii tutulmakta ve dereceye girenler tarım aletleri ile ödüllendirilmektedir. Büyük bir coşkuyla yapılan yayla şenliklerinde kavun yarışmasının yanı sıra yayla evleri sergisi, halk oyunları gösterisi, türkü dinletileri ve ikramlar da yapılmaktadır.

3.18.Yöresel Yemekler

Ege Bölgesi'nde, Akdeniz İklim koşullarının hüküm sürdüğü bir konumda bulunan Muğla mutfağında sebzeler ve yabani otlar geniş yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra tahıl ürünleri, et yemekleri, süt ürünleri ve meyveler de Muğla mutfağının vazgeçilmezleridir. Yemeklerde zeytinyağı başta olmak üzere, karabiber, kırmızı toz biber, nar ekşisi, koruk suyu, köremen, defne, kekik ve salça gibi tatlandırıcılar yaygın olarak kullanılmaktadır. Genel olarak Muğla mutfağındaki yemekleri; çorbalar, sebze yemekleri, tahıllı yemekler ve hamur işleri, et yemekleri, salatalar, tatlılar, reçeller ve şuruplar olarak sınıflandırmak mümkündür. (Foto 46).

---

¹⁵¹ Menteşe Belediyesi, **Karabağlar Yaylasında Dört Mevsim Turizm Araştırma ve Fizibilite Raporu**, Ekim 2016, s. 31-32.

Çorbalar içerisinde tarhana çorbası meşhur olup, makarna çorbası, arapaşı çorbası ve işkembe çorbası da yaygın olarak yapılmaktadır. Yazın sonlarına doğru pencere önlerinde, damlarda veya avlularda kurutulan tarhanalar kış mevsiminde tüketilmektedir.

Sebze yemeklerinin başında patlıcan gelmektedir. Patlıcan kızartma, salata ve tatlılarda kullanılmaktadır. Bir miktar yağ, soğan, domates, yumurta ve patlıcandan yapılan yumurtalı patlıcan çoğunluk akşam yemeklerinde tercih edilmektedir. Muğla mutfağına özgü yemeklerden biri de ekşili biber kızartmasıdır. Börülce, bamya, bakla, fasulye gibi baklagillerin yemekleri de yaygın olarak yapılmaktadır. Ot kavurması ve kabak dolması da yine yaygındır.

Menteşe Belediye'sinin 2017 yılında ilk kez adına festival düzenlediği çıntar mantarı da önemli bir sebzedir. Çıntar, sonbahar yağmurlarından sonra ormanlık alanda, çam ve meşe gibi ağaçların çevresinde ortaya çıkan yabani mantar çeşitlerinden biridir. Çıntar kavurma, çıntar közleme gibi gelenekselleşmiş kullanımı dışında, çıntar böreği, fırında çıntar, çıntar köftesi gibi sonradan oluşturulan tariflerle de yemeği hazırlanmaktadır.¹⁵²

Tahıllı yemekler ve hamur işleri arasında keşkek, bulgur pilavı, pirinç pilavı, bulgur böreği, pirinçleme dökmesi, katmerli börek, otlu, peynirli, kavurmalı sac böreği ön plandadır. Keşkek, düğün, sünnet, askere uğurlama, şenlik, cenaze ve mevlit gibi günlerde yapılan özel gün yemeği olmakla beraber, esnaf lokantalarında da yapılmaktadır.¹⁵³

Et yemeklerinden büryan (biryan), çiftlik kebabı, et kavurma, ekşili et, ekşili tavuk, ciğer ve döş dolması en sık rastlanan çeşitlerdir. Oğlak veya kuzu etinden yapılan Büryan taş kuyuda pişirilir. Özellikle Karabağlar Yaylasındaki yaklaşık 2-3 metre derinliğindeki kahve kuyularında kapağı kapatılarak pişirilen büryan kebabı ziyaretçilerin ilk tercihlerinden olmaktadır.

---

¹⁵² Bircan Kalaycı Durdu ve Fatma Emel Budakoğlu, **Muğla Mutfağı**, Muğla Valiliği, t.y., s. 78.

¹⁵³ Durdu ve Budakoğlu, a.g.e., s. 46.

Salatalarda semizotu, radika, ebegümeci, devetabanı, gelincik, ebegümeci, papatya sapı gibi otlar yaygın biçimde kullanılır. Ebegümeci salatası, semizotu salatası, patlıcan salatası, börülce salatası ve dallemme salatası, yörede yapılan salatalardan bazılarıdır.

Tatlılar da ise çitirmek helvası, sütlü kabak, zerde, kabak tatlısı, lokma, kalburabastı, pekmez helvası, kadayıf, aşure, baklava, hoşaf, kadayıf, sütlaç, güllaç, üzüm köhtüsü ve cevizli sucuk gibi geleneksel tatlılar tercih edilmektedir.¹⁵⁴

Muğla mutfağında yörede yetişen meyvelerin hemen hemen pek çoğundan reçel ve şurup yapılmaktadır. Portakal reçeli, mandalina reçeli, erik reçeli, elma reçeli, domates reçeli, bergamut reçeli, turunc reçeli, vişne reçeli, ayva reçeli ve vişne şurubu, koruk suyu, pekmez bunlardan bazılarıdır.

Foto 46: Muğla Mutfağından Lezzetler

Kaynak: Muğla Mutfağı Kitabı

¹⁵⁴ Ali Abbas Çınar, ‘‘Muğla ve Çevre Köylerindeki Yemek Kültürünün Halk Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi’’, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006, s. 284.

3.19. El Sanatları

Muğla kentinde geçmiş yıllarda dokumacılık, bakırcılık, demircilik, debbağlık (dericilik) ve semercilik gibi çeşitli el sanatları ticari kazanç sağlamak ve ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılmaktaydı. Bugün bu el sanatlarının bir kısmı canlılığını yitirmiş, bir kısmı da önemini kaybederek ortadan kalkmıştır. Muğla Büyükşehir Belediyesi ve Menteşe Belediye'si gerek kent genelinde gerekse il genelinde yapılmış geleneksel el sanatlarının unutulmasını önlemek ve canlandırmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bunun için geleneksel el sanatlarının verildiği kurs ve atölyeler açmakta, sergiler düzenlemektedir.

Dokumacılık sanatı, uzun yıllar Muğla kentinin yukarı mahallelerindeki ev hanımlarının, ev işlerinden arta kalan zamanlarda uğraştığı bir sanat olmuştur. El tezgâhlarında dokunan çarşaf, yatak örtüsü, giysilik kumaş, peşkir, peçete, sofr a bezi gibi ürünlerin bazısı pazar yerinde tüccarlara satılır, bazısı kooperatiflere verilir, bazısı sahibi tarafından ev içlerinde kullanılırdı.¹⁵⁵ Bugün artık bu mahallelerde yapılmayan dokumacılık, kent merkezine 14 km uzaklıktaki Yeşilyurt ve Bayır mahallerinde (belde) yapılmaktadır. Burada yapılan dokumalar Vakko ve Beymen gibi ünlü firmalar tarafından tercih edilmiştir.¹⁵⁶

Muğla kentinde, 1995 yılında dokumacılığın canlandırılması, yaygınlaştırılması, ziyarete gelen yerli yabancı turistlere tanıtılması ve yöre insanına istihdam sağlaması amacıyla MELSA (Muğla El Sanatları) kuruluşu faaliyete geçmiştir. Muğla İl Özel İdaresi ve Muğla'ya Hizmet Vakfı işbirliğiyle kent merkezinde kurulan MELSA, 2012 yılında Muğla Büyükşehir Belediyesi'ne devrolmuştur. Yöre insanı tarafından dokuma atölyesinde işlenen ürünler, dokuma mağazalarında ilgililerin satışına sunulmaktadır (Foto 47).

---

¹⁵⁵ Dereli, a.g.e., s. 37.

¹⁵⁶ Nursel Balcı, "Muğla El Sanatlarının Kültür Turizmi İçinde Değerlendirilmesi", **Muğla Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, Muğla, Kasım 2013, s. 306.

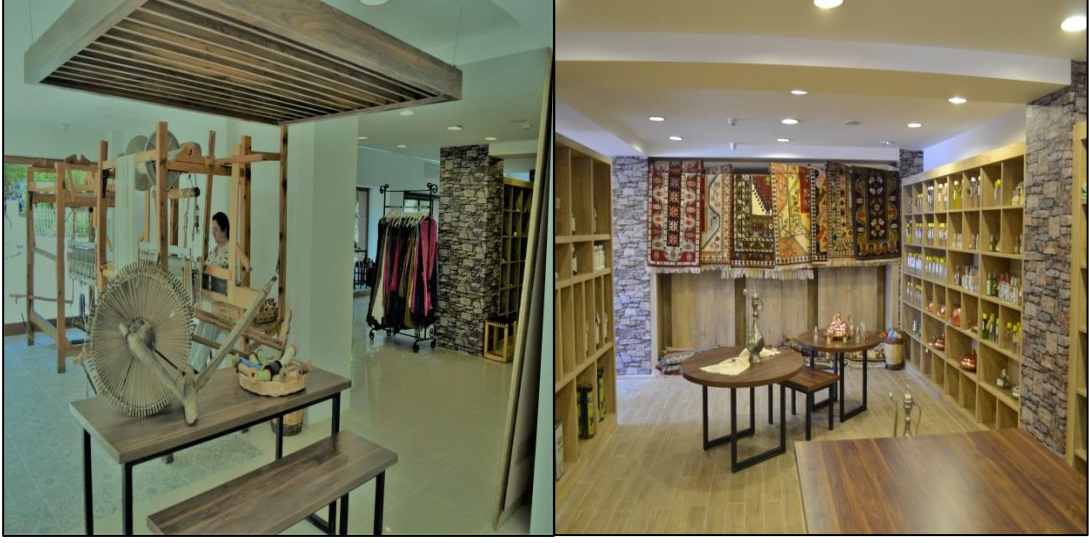

Foto 47: Muğla El Sanatları Atölyesi

Geçmiş yıllarda kenttin Tabakhane olarak adlandırılan mevkiinde debbağlık ve semercilik, Arasta çarşında bakırcılık, kalaycılık ve demircilik yaygın olarak yapılmaktaydı. Ancak zamanla motorlu tabaklığa geçilmesi karşısında modern yöntemlere ayak uydurulamaması sonucu önce debbağlık, sonra semercilik sanatı varlığını yitirmiştir. Bakırcılık, kalaycılık ve demircilik ise Arasta’da yer alan tek tük dükkânda ustaları tarafından sürdürülmeye çalışılmaktadır.

3.20. Halk Müziği ve Geleneksel Oyunlar

Halk müziği eserleri genel olarak insanların doğumlarından ölümlerine kadar aşk, özlem, ayrılık, acı, nefret, savaş, kahramanlık gibi duygularını sözlü ya da sözsüz olarak ifade ettikleri ezgilerdir. Muğla ve çevresi halk müziği bakımından zengin bir repertuara sahiptir. Muğla ilinde Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuarı adına Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken ve Rıza Yetişen tarafından yapılan derleme çalışmaları neticesinde TRT repertuarına 68 sözlü kırık hava, 34 sözsüz kırık hava kazandırılmıştır. Buna Kültür Bakanlığı HAGEM repertuarındaki derlemeler de eklendiğinde il genelindeki halk müziği sayısının 150’lere yakın

olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁷ Muğla kentinin yayıldığı merkez Menteşe ilçesinde ise şimdiye kadar 10 sözlü, 13 sözsüz eser kaydedilmiştir.¹⁵⁸

Muğla türkülerini incelediğimiz zaman hemen hemen hecenin her kalıbın kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber yaygın olarak kullanılanlar il genelinde 7'li, 11'li, 12'li hece ölçüsünden oluşmaktadır.¹⁵⁹ Merkez ilçede ise 9/8'lik hece ölçüsü yaygındır.¹⁶⁰ Halk müziğinin icrası sırasında kullanılan çalgılar davul, zurna, bağlama, cura, kabak kemane ve bozuktur.

Konularına göre Muğla türkülerinin dağılımına baktığımızda ağırlıklı olarak aşk türkülerinin yazıldığı görülmektedir. Bunu yas/ağıt türküleri ve kahramanlık konulu türküler takip etmektedir. Genellikle manilerden yola çıkarak oluşturulan aşk temalı Muğla türkülerine örnek olarak Feraye, Kestaneyi Kavurdum, Kiraz Dalı Eymeli, Köprü'nün Altı Testi, Koca Kavak Yarıldı gibi türküler örnek gösterilebilir. Ağıt türkülerine örnek olarak ise Boş Beşik, Karova Düğünü, Aliverin Sandığımdan Kürkümü, Gemiler Posta Posta örnek verilebilir. Kerimoğlu Zeybeği de kahramanlık temalı Muğla türkülerinden biridir.

Muğla yöresinde zeybek havasının ayrı bir yeri vardır. Yöre zeybeklerini sözlü ve sözsüz olarak sınıflandırabileceğimiz gibi, sadece çalınan zeybek ezgileri, hem çalınıp hem oynan zeybek ezgileri olarak da sınıflandırabiliriz. Zeybek havalarını ritim özelliklerine göre de tasnif etmek mümkündür. 9/2 ve 9/4 ritimli zeybekler çok ağır ve ağır grubunda, 9/8 ritimliler yarı ağır ve kıvrak grubunda, 9/16 ritimliler çok kıvrak grubunda yer almaktadır.¹⁶¹

Muğla zeybekleri temelde “gezinlenme” ve “oyun” olarak adlandırılan iki bölümden oluşmaktadır. Gezinleme, oyunların ısınma bölümüdür. Erkekler ve kadınlar arasında oyun esnasında bir takım farklılıklar vardır. Gezinleme denilen

---

¹⁵⁷ Halil Atılğan, “Muğla Yöresi Halk Müziği ve Özellikleri”, **Muğla Üzerine Makaleler**, Ali Abbas Çınar (haz.), Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2015, s. 59.

¹⁵⁸ Hale Gür, “Muğla Yöresi Halk Müziği Eserleri”, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006, s. 173.

¹⁵⁹

¹⁶⁰ Atılğan, a.g.e., s. 62

¹⁶¹ Mehmet Ali Eren, **Muğla'nın Bazı Sözlü ve Kültür Değerleri ve Halk Oyunları**, Muğla Valiliği Yayını, Muğla, 2001, s. 55.

bölümde erkek kişisi, uzun hava diye tabir edilen oyuna giriş ezgisi ile heybetli bir duruş eşliğinde meydanı dolaşır. Oyun bölümüne geçildiğinde ise kişi nara atarak önce ellerini yere sürer ve sonra kollarını omuz hizasına kaldırarak parmaklarını çıtlattır. Sonrasında dönme, çaprazlama, diz çökme, bacak çelme, eşme, sıçrama, seksek, ileri ve geri gibi figürler kullanarak oyununu sürdürür. Gezinlemenin yapılmadığı kadın oyunlarında ise kollar erkeklerinki gibi omuz hizasına kadar değil, en fazla kulak memesine kadar kaldırılır. Erkeklerden daha hareketli ve yumuşak tavırlar sergileyen kadın oyuncuların figürleri daha kolaydır. Erkeklerdeki gibi karmaşık figürler yerine basit dönme ve hareketler tekrar edilir.¹⁶²

3.21. Festivaller

Muğla kültürünün yaşatılması ve tanıtılması amacıyla uzun yıllardır bölgede gerek belediye, gerekse dernek kuruluşlarının girişimleriyle çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Muğla kenti ve yakın çevresinde gerçekleştirilen kültür şenliklerinin ilki 1984 yılında Muğla Belediyesi'nin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. 2013 yılına kadar zaman zaman sekteye uğrayan etkinlikler bu zaman aralığında yirmi iki kez yapılabilmektedir. 2014 yılında Muğla'nın büyükşehir olmasıyla Menteşe Belediyesi kurulmuş ve şenlik *Menteşe Kültür ve Sanat Şenliği* adını almıştır. Şenlikler, Eylül ayının son haftasında üç gün boyunca düzenlenmektedir. 2017 yılında üçüncüsü gerçekleştirilen şenliklerin önemli bir bölümü kent sınırları içerisinde gerçekleştirilirken, bir bölümü de merkez Menteşe ilçesinin civar yerleşmelerinde yapılmaktadır. Bu şenlikler kapsamında yapılan etkinlikler yıldan yıla bazı farklılıklar göstermekle beraber genel olarak kortej yürüyüşü, baca yakma, halk oyunları, modern dans gösterisi, konserler, resim, fotoğraf, ebru ve yöresel ürünler sergisi, imza günleri, şiir dinletisi, söyleşi, sünnet şöleni, satranç turnuvası, rahvan at yarışları, trap ve skeet atış gösterisi, yayla etkinlikleri ve geleneksel kavun yarışması yapılmaktadır (Foto

---

¹⁶² Mehmet Ali Eren, Muğla Yöresi Halk Oyunları, Giysileri ve Çalgıları, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006, s. 157-158.

Foto 48: Mentese Kültür ve Sanat Şenliği'nden Görüntüler

Kaynak: www.milliyet.com.tr

2007 yılından itibaren Muğla Y r k Obası Derneği ve Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin işbirliğiyle *Uluslararası Muğla Y r k Türkmen Şenliği* düzenlenmektedir. Y r k ve Türkmen kültürünün yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla yılın her mayıs ayı gerçekleştirilen Şenliklerin on birincisi 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Şenlik geleneksel y r k kıyafeti ve  algılar eşliğinde katılımcıların Muğla kenti Deve TaŐı sokağından Cumhuriyet meydanına doğru deve, at, eŐek, koyun ve keçilerle g   yürüyüŐünü canlandırılmasıyla başlamaktadır. Y r k gelenek ve göreneklerini tanıtan esas etkinlikler ise kentin doğusunda Şenlik alanı için tahsis edilen yayla mevkiinde gerçekleştirilmektedir. Burada 2 gün süren ve oldukça renkli görüntülere sahne olan etkinlikler boyunca kurulan çadırlarda y r k kültürü, yemekleri, gelenek görenekleri, folklorik oyunları ve  algıları tanıtılmaktadır.

Muğla kentinde yapılan bir diğer festival *Uluslararası Zurna Festivali*'dir. 2013 yılında ilk olarak ulusal düzeyde yapılan festival, 2014 yılında uluslararası boyuta taşınmıştır. Dünyanın ilk ve tek zurna festivali olma özelliğine sahip festival, yılın Eylül ayında yerli yabancı çok sayıda zurna ustasının katılımlarıyla gerçekleştirilmektedir. Zurna kültürünü gençlere aŐılamak, yöresel değerleri ön plana

çıkarmak ve gelecek nesillere taşımak amacıyla organize edilen festivale katılım yoğun olmaktadır. 2017 yılı Eylül ayında üçüncüsü yapılan festivalin açılışı Muğla'nın Fethiye ilçesinde yapılmıştır. Festivalin ikinci günü Muğla kentinin Şadan Gökovalı Açık hava Tiyatrosu'nda gerçekleştirilirken, üçüncü gün Milas ilçesinde yapılan etkinliklerle festival son bulmuştur.

Kötekli Mahallesinde yapılan *Kötekli Boğa Güreşleri Festivali* bir diğer festivaldir. Kötekli Gençlik Kültür ve Dayanışma Derneğinin katkılarıyla 2016 yılında ilki yapılan festivalin 2017 Eylül ayında ikincisi düzenlenmiştir. Yaklaşık 5 bin kişinin katıldığı festivalin amacı hem geleneksel boğa yarışını sürdürmek, hem de elde edilen gelirler neticesinde ihtiyaç sahibi gençlerin ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirlenmiştir.

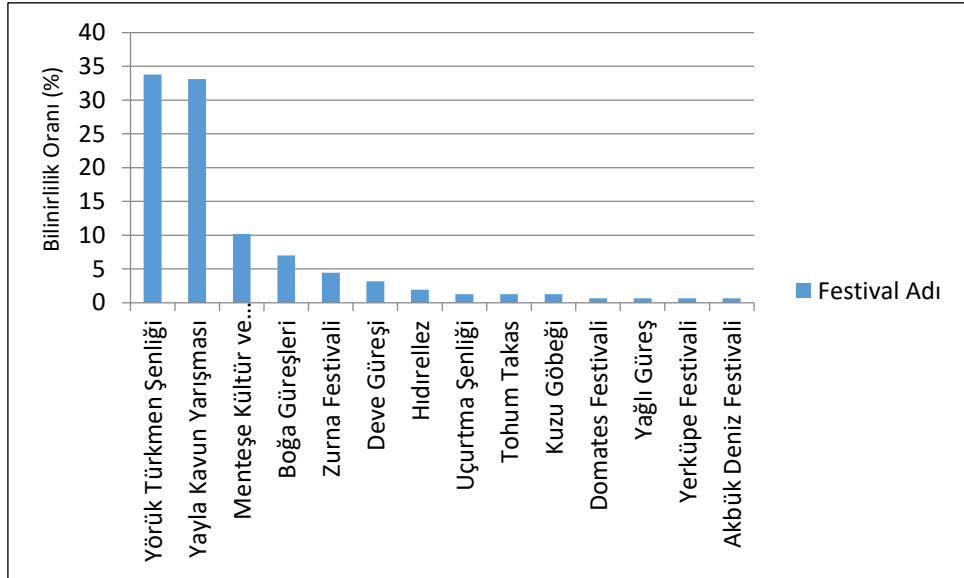
Kent sınırları içerisindeki bir diğer festival *Güvercin Festivali*'dir. Düğerek yolu üzerindeki Gazi Mustafa Atatürk Kültür merkezinde yapılan festivalin 2017 yılı Nisan ayında üçüncüsü yapılmıştır. Menteşe Belediyesi ve Menteşe Güvercin sevenler derneğinin işbirliğinde nesli tükenmekte olan güvercinlere dikkat çekilmesi ve ilçenin tanıtılması amaçlanmıştır. Festivalde, Türkiye'nin 81 ilinden gelen 1000'e yakın güvercin 40 farklı kategoride yarışdırılmıştır. 5'i yurt dışından gelen 34 hakemin puanlaması sonucu dereceye giren güvercin sahiplerine ödül takdim edilmiştir.

2017 yılının Kasım ayında kentte Menteşe Belediyesi tarafından geleneksel hale getirilmesi hedeflenen *Çıntar Festivali*'nin ilki düzenlenmiştir. Muğla yemek kültüründe yeri olan çıntar mantarının tanıtılması ve yerel halka ekonomik gelir sağlaması amacıyla Açık Pazar yerinde gerçekleştirilen festival kapsamında çıntar mantarının nasıl toplandığı, tüketildiği ve faydaları hakkında bilgi verilmiştir. Büyük ilgi gören festivalde katılımcılara közde çıntar ve pide çıntar ikram edilmiştir.

2018 yılının Nisan ayında Menteşe Belediyesi, Yerel Tohum Derneği ve Sınır Tanımayan Şefler Derneği'nin katkılarıyla kentte bir günlüğüne *Ot Şenliği* düzenlemiştir. Gelenekselleşmesi öngörülen festivale birlikte, yörede birçok

kendiliğinden yetişen farklı çeşit ve lezzetteki otların tanıtılması, korunması, kullanımının yaygınlaştırılması ve satışının yapılması hedeflenmiştir. Festivalde her biri şifa kaynağı olan farklı tattaki otlar pişirilmiş ve ot türleri kullanılarak yapılan yemekler yarışdırılmıştır.

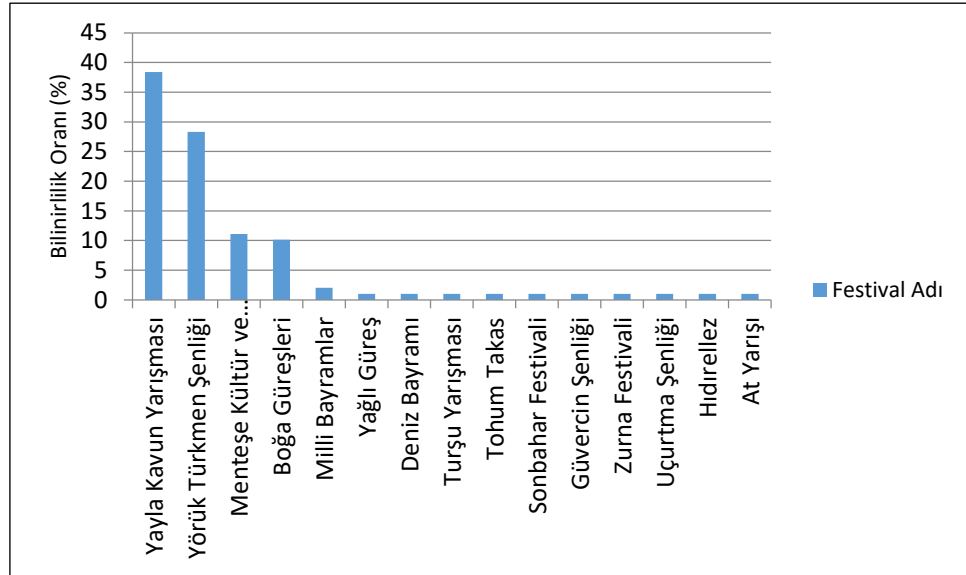
Menteşe Belediyesi 2016 yılında Mentese halkı ve işletmelerine yapmış olduğu anketlerle yörede şenliklerin bilinirlik derecesini ölçmüştür. Anket sonuçlarına göre yöre halkının en çok bildiğı şenlik olarak birinci sırada yaklaşık %33,76 oran ile Uluslararası Muğla Yörük Türkmen Şenliğı işaretlenmiştir. Bunu % 33,12 ile Yayla Kavun Yarışması takip etmektedir. Bu durum esasında kavun yarışmasının, Mentese Kültür ve Sanat Şenliğı'nin Karabağlar ayağını oluşturmaya rağmen halk tarafından ayrı bir şenlik olarak değerlendirildiğı göstermektedir. Mentese Kültür ve Sanat Şenliğı'ni bilinirlik sırası bakımından ilk sıraya koyanların oranı ise %10,19 olmuştur.¹⁶³

Grafik 16: Mentese Halkının Festival Algısı

¹⁶³ Mentese Belediyesi, **Karabağlar Yaylası'nda Dört Mevsim Turizm Araştırma ve Fizibilite Raporu**, 2003, s. 28-29.

İşletme anket sonuçlarına göre ise en çok bilinen şenlikler %38,8 ile Yayla Kavun Yarışması olup, bunu sırasıyla %28,8 ile Uluslararası Yörük Türkmen Şenliği, %11,11 ile Menteşe Kültür ve Sanat Şenliği takip etmektedir.

Grafik 17: Menteşe İşletmelerinin Festival Algısı

SONUÇ

Muğla Kenti'nin yerleşme dokusunun oluşumu ve gelişiminde topografyasının, su kaynaklarının ve Muğla Ovası'nın rolü büyüktür. Bunun yanı sıra kent kimliğinin kazanımında, Osmanlılar Döneminden bu yana kentin yönetim merkezi olma işlevini kesintisiz sürdürmesi, ulaşımında yaşanan gelişmeler, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan nüfus hareketleri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin kurulması ve nispeten de olsa çevre yerleşmelerdeki turizm faaliyetlerinin kentteki kültür turizmini canlandırması etkili olmuştur.

Antik dönemde Karya uygarlığının sınırları içerisinde yer alan Muğla kentinin kuruluş yeri savunmaya elverişli olan Asar Dağı'nın (Hisar) tepe bölümüdür. Bugün yerleşimin olmadığı kale ve çevresine ait kalıntılar koruma altındadır. Kentin yaşayan yerleşim yapısı ve sokak düzeni Menteşe Beyliği, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde antik kentin kurulu olduğu dağın eteklerinden akan Karamuğla ve Basmacı derelerinin iki yakasını takiben ovaya doğru tedricen gerçekleşmiştir.

Menteşe Beyliği Dönemi'nde ticaret yollarına uzak olan Muğla, dini birkaç yapı ve çevresinde inşa edilen konut alanlarından müteşekkil içe dönük bir kent görünümündedir. Bu dönemde inşa edilmiş olan Ulu Cami, kentsel sit alanının günümüze kadar gelebilmiş en eski tarihli yapısı olma özelliğine sahiptir.

Bugün Muğla merkezi alanında ve Karabağlar Yaylası'nda kentsel siti oluşturan tescilli anıtsal mimarlık ve sivil mimarlık örneği kültürel miras yapılarının neredeyse tamamına yakını Osmanlı Dönemi yapıları olma özelliği taşımaktadır. Bu döneme ait tarihi ve kültürel varlıklar dönemin toplumsal ve ekonomik yapısında yaşanan gelişim ve dönüşümlerin mekândaki izdüşümlerdir. Osmanlı geleneksel yaşam tarzı, kentin 15. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan ticari fonksiyonu, 1821-1923 yılları arasında kentte yaşadıkları süre boyunca demografik yapının heterojenleşmesine katkı sunan Rumların varlığı kentteki yapıların işlevlerini ve mimari üsluplarını belirleyen etmenler olmuştur. Bu dönem yapıları arasında yer alan camiler, mescitler, hamamlar, hanlar, arasta, yayla kahveleri ve konutlar günümüze gelebilmiş önemli

kültürel varlıklardır. Bu dönemde kentin güneyde gelişim gösterdiği son sınır olarak Kurşunlu Camii kabul edilmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde kentsel gelişim, modern gereklilikler ve olanaklarla daha organize ve süratli bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu dönemin kent yapılı formunda meydana getirdiği en önemli değişikliklerin başında kentin güneydeki ovaya yayılması ve Düğerek ile Kötekli adında iki yeni mahallenin kente eklenmesi gelmektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen yapılaşmaların bir bölümünün güneyde yer alan tarım arazilerine zarar vermesi üzerine alternatif gelişim alanları belirlenmiştir. Kentin güneyinde Muğla ovası, kuzeyinde engebeli alanların olması dolayısıyla yeni kentsel gelişim alanları olarak daha ziyade kent merkezinin batı, doğu ve güneydoğu çeperleri seçilmiştir.

1930'lu yıllara kadar kentte yapılaşma süreci bir plan dâhilinde olmaksızın tek tek yapıların inşa edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra uygulamaya konulan planlar neticesinde kentte daha örgütlenmiş bir mekânsal büyüme yaşanmıştır. Yeni meydan ve sokaklar, hükümet ve belediye binaları, eğitim kurumları, hastaneler, konut alanları, alışveriş merkezleri vb. gibi yapılaşmalar neticesinde alan kullanımında çeşitlilik artmıştır.

Bununla beraber Muğla'yı çevre il ve ilçe yerleşmelere bağlayan yeni asfalt yolların yapılması kentsel gelişimi hızlandırmıştır. Muğla-Aydın, Muğla-Denizli ve Muğla-Marmaris yolları kalkınma planları çerçevesinde kısa sürede tamamlanmıştır. 1992 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi kampüsünün Kötekli'de kurulması ile Denizli Yolu, Karabağlar-Kötekli-Yeniköy istikametinden geçirilerek nüfusun buraya ulaşımı kolaylaştırılmıştır. Bu dönemde eğitim görmek ve çalışmak için üniversiteye gelen nüfusun ikamet, yeme-içme, eğlenme, dinlenme vb. ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda yapı ve sosyal donatı alanı yapılmıştır. Üniversite, kentin "memur şehri" ya da "üniversite şehri" olarak adlandırılmasını sağlayan ana etmen olmuştur.

Öte yandan 1970’li yıllardan sonra Muğla ilinde öncelikle Bodrum, Fethiye, Marmaris, Datça ve Köyceğiz yerleşmeleri olmak üzere turizm gelişim bölgeleri seçilmesi ve bu hedef ekseninde uygun yatırımların yapılması kent merkezinin gelişimine sınırlı da olsa etki etmiştir. Bu bölgelerde gelişen turizm hizmetleri, kentte ikamet eden nüfusun bir bölümüne yılın tamamı ya da turizm sezonu süresince iş olanakları sunmaktadır. Bunun yanında Muğla ilinin merkezi konumunda olan kent, turizm destinasyonlarına ulaşımında bir geçiş bölgesi olarak görüldüğünden ziyaret ve konaklama açısından yeterli ilgiyi görmemektedir.

Kültür turizminde adından söz ettirmek isteyen kent, tarihi ve kültürel kaynaklar açısından zengin denilebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Kentin kültürel miras kaynakları arasında tarihi 2500 yıl öncesine kadar uzanan arkeolojik sit alanı Mobolla Antik Kenti, hayvan ve bitki fosillerinin yanı sıra etnografik ve arkeolojik eserlerin de sergilendiği Muğla Müzesi, Menteşeoğulları ve Osmanlı dönemlerine tarihlenen camileri, mescitleri, hanları, hamamları, tarihi ticaret merkezi arasta çarşısı, açık pazarı, geleneksel sivil mimarlık örneği evleri, şehrin amblemi olarak da kullanılan bacaları, tarihi yolları, kahveleriyle de ünlü kentsel ve doğal sit alanı Karabağlar Yaylası, yöresel mutfağı, el sanatları, halk müziği, geleneksel oyunları, ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen festivalleri yer almaktadır.

Muğla Büyükşehir Belediyesi (Muğla Belediyesi), Menteşe Belediye’si, muhtelif kurum ve kuruluşlar kentin kültürel değerlerini korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve tanıtmak amacıyla uzun zamandır çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda kentte çok sayıda kullanımda olan veya kullanım dışı tarihi yapı koruma altına alınarak tescillenmiştir. Bu anıtsal ve sivil mimari yapılarının bir bölümü restore edilerek turizme kazandırılmıştır. Yapıların bir bölümünün kullanım işlevi değiştirilmiştir. Konakaltı Hanı, Yağcılar Hanı, Zahire Pazarı, Sekibaşı Hamamı geçmişteki işlevleri dışında hizmet veren restore edilmiş yapılardan bazılarıdır. Tarihi ve kültürel mirası korumak ve turizmi canlandırmak için yapılan çalışmalar arasında projeler ve tanıtım faaliyetleri de bulunmaktadır. “Arasta 2000 Projesi”, “Mobolla Antik Kenti Yol Düzenleme Projesi”, “Karia Yolu Projesi”, “Karabağlar Yaylasında Dört Mevsim

Turizm’’ gibi projeler bu amaçla uygulamaya konulmuştur. Tanıtım faaliyetleri kapsamında çeşitli sergiler, gösteriler ve etkinlikler düzenlenmektedir.

Bu çalışmaların bir ürünü olarak son dönemlerde Muğla kentini ziyarete gelen turist sayısında geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında önemli oranda artış olduğu görülmektedir. Türkiye’nin en önemli turizm destinasyonlarına gününbirlik gidiş dönüş mesafesinde olan kente, seyahat acenteleri ve tur operatörleri gününbirlik turlar düzenlemektedirler. Bu turlar yöresel ve organik ürünlerin satıldığı Açık Pazar’ın kurulu olduğu Perşembe günleri gerçekleştirilmektedir. Ancak uluslararası etkinlikler ya da istisnalar haricinde kentin genellikle gününbirlik konaklamasız veya bir gece konaklamalı tercih edilmesi kültür turizminde bir marka olma hedefine ulaşılmadığını göstermektedir.

Muğla kentinin kültür turizminde bir cazibe merkezi olması öncelikle korumacılık faaliyetlerine bütüncül yaklaşılması, turizmde farkındalık oluşturulması ve sit alanlarındaki nüfusun ekonomik refahı ile yakından ilişkilidir. Özellikle 1970’lerden itibaren yüksek gelir gruplarının kentin eski yerleşim alanındaki konutlarını terk ederek güneydeki modern konutlara yerleşmesi, kentsel sit alanındaki evlerin yalnızca düşük gelir grupları tarafından tercih edilmesine neden olmuştur. Geleneksel sivil mimarinin en güzel örneklerinin yer aldığı sit alanındaki yapıların onarımı için yetkili makamlardan uzun prosedürlerle izin alınması gerekliliği ve maddi olanaksızlıklar evlerin ve sokakların bakımsız kalmasına yol açmıştır. Özgün dokunun bozulmadan konutların restore edilmesi ve yaşayanlar ile ziyaretçilerin ihtiyaç duyduğu altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kent halkının turizm konusunda bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Bu konuda Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’nin Turizm Fakültesi yetkililerinden yardım alınabilir. Kent merkezi ve Karabağlar Yaylası’ndaki en iyi korunmuş tescilli konutların ev sahipleri tarafından pansiyon, butik otel ya da müze ev olarak kullanılması teşvik edilmelidir.

Kentin çekirdek alanındaki tarihi ticaret çarşısındaki iş yerlerinin, mağazaların, süper marketlerin, lokanta ve restoranların ekseriyetinin hafta sonları, özellikle Pazar günleri kapalı olduğu gözlenmiştir. Bu durum ‘‘Yaşayan Muğla’’ kent dokusu ile

uyuşmamaktadır. Turistler ziyaret ettikleri destinasyonda memleketlerine yöreye özgü bir hatıra götürmek, alışveriş yapmak, geleneksel mutfaktan lezzetler tatmak istemektedirler. Buralarda iş yerleri olan esnaf ve zanaatkarlar desteklenerek ticari yaşam canlandırılmalıdır.

Karabağlar Yaylası ile kent merkezi arasındaki ulaşım seferlerinin yeterli olmadığı gözlenmiştir. Ulaşım sefer sayısının artırılması elzemdir. Göç zamanını ifade eden göç göç çiçeği, anıtsal nitelikteki çınar ağaçları, irim, kesik, kabalık gibi yöreye özgü isimlendirmeleri olan kültürel peyzaj elamanları ile Karabağlar florası oldukça zengin bir görünüm sunmaktadır. Buna mukabil yeşil alanların bir bölümü günümüzde yol açma, ev yapma, bakımsız kalma, hastalığa yakalanma gibi nedenlerle tahribata uğramış ya da yok olmuştur. Bu durum yayla drenaj sitemini de olumsuz etkileyerek yağışlı mevsimlerde zaman zaman sel basmalarına neden olmaktadır. Sürdürülebilir bir ekosistem için doğal bitki örtüsünün korunması ve altyapı iyileştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Muğla toplum yapısının en somut sosyal, kültürel ve ekonomik yansımalarının görülebileceği yayla kahvelerinin büyük çoğunluğu günümüzde atıl durumdadır. Gerekli restorasyonlar yapılarak hizmet veren kahvelerin sayısı çoğaltılmalıdır. Yaylada ekilen organik ürünlerden yöresel lezzetlerin yapılacağı yemek ve pasta atölyeleri kurulmalıdır. Ziyaretçilerin evlerine götürebileceği yöresel tatlar ve hediyelik eşyaların satılacağı stantlar kurulmalıdır. Geleneksel Menteşe Kültür ve Sanat Şenliği'nin bir bölümü Karabağlar yaylasında "Kavun Yarışması" adı altında gerçekleştirilmektedir. Yaylanın bilinirliğinin artırılması açısından hususî "Karabağlar Yaylası Şenlikleri" adında ayrı bir festival düzenlenmelidir.

Turizmin en önemli sacayaklarından biri de tanıtım ve pazarlamadır. Muğla kentinin kültür turizminde yerini alması ve öteki destinasyonlarla rekabet edebilecek konuma gelebilmesi açısından turizm kaynaklarının tüketicilere duyurulması ve satılması oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda tanıtım filmlerinin hazırlanması, yurtiçi ve yurtdışında turizm ve kent odaklı fuarlarda Muğla kentinin tanıtılması, kitapçıkların, haritaların, broşürlerin dağıtılması, sosyal medya ve bilgi

teknolojilerinden optimum yararlanılması, seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile koordinasyon kurulması gerekmektedir. Dondurmam Gaymak, İftarlık Gazoz, Uzaklarda Arama gibi son yıllarda vizyona giren filmlerin bazı sahnelerinin Muğla kentinde çekilmiş olması kentin yerli turistlere tanıtılması için iyi bir fırsat meydana getirmiştir. Yerli halkın sevgisini kazanmış Muğlalı sanatçıların da içerisinde yer aldığı kenti tanıtıcı organizasyonların ve etkinliklerin sayısı artırılmalıdır.

Sonuç olarak Muğla kentinin gelişiminde fiziki ve beşeri faktörlerin etkisi söz konusudur. Kuzeydeki yüksek kütleler dolayısıyla, kent güneyde ovaya doğru gelişme göstermiştir. Günümüzde tarım alanlarını korumak için kent, batı, doğu ve güneydoğu çepelere doğru gelişme eğilimindedir. Kentin kültür turizminde hedeflediği konuma erişebilmesi için yerel yönetimlerin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitenin ve yerli halkın ortak akıl ve sorumlulukla eşgüdümlü çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Korumacılık bilincinin ön planda olduğu uzun erimli strateji ve yatırımlarla kentin kültürel miras potansiyelinin ortaya çıkarılması ve tanıtılması durumunda turizmin kentsel gelişim üzerindeki etkisinin artması öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, Bayram: “Lozan Anlaşması’ndan Sonra Muğla Vilayetine Gelen Balkan Muhacirleri’nin İskânı Meselesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21, Güz 2008.
- Akça, Bayram: **Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.
- Akçura, Necva: “Muğla’da Geleceğe Yönelik Çabalar Tarihi Çevre Koruması”, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006.
- Aksoy, Yıldız ve Akpınar, “Muğla Evleri”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 8, İstanbul, 2011.
- Aktimur, H. Tahsin v.d.: “Muğla İli’nin (Merkez İlçe) Arazi Kullanım Potansiyeli”, **Maden Tetkik Arama ve Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi Raporu**, 1996.
- Aktuğ, Emine: **Güney Ege Bölgesi Sosyal Durum Raporu**, GEKA, Denizli, 2013.
- Aktüre, Sevgi: “19. Yüzyılda Muğla”, **Tarih İçinde Muğla**,

İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006.

Aladağ, Ertuğrul: **Muğla Evi: Muğla'daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma**, Hamle Matbaacılık, Muğla, 1991.

Aladağ, Ertuğrul: “Muğla'nın Geleneksel Evleri ve Bacası”, **Muğla Kitabı (Arkeoloji-Tarih-Coğrafya, Ağız Özellikler, Halk Kültürü)**, Ali Abbas Çınar (der.), Muğla Valiliği, Muğla, 2004.

Alkan, Ceylan: “Doğal ve Kültürel Varlıklara Dayalı Turistik Ürün Çeşitlendirmesi ve Sürdürülebilirliği Literatür Çalışması”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3 Sayı: 19, Aralık 2015.

Artal-Tur, Andres: “Culture and Cultures in Tourism”, **Anatolia An International Journal of Tourism and Hospitality Research**, Vol. 29, No: 2, 2018.

Atılğan, Halil: “Muğla Yöresi Halk Müziği ve Özellikleri”, **Muğla Üzerine Makaleler**, Ali Abbas Çınar (haz.), Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2015.

Atilla, A. Nedir ve Öztüre, **Mobolla: Karia'dan Cumhuriyet'e Muğla**, Nezih: Kültür Yayınları, İzmir, 2005.

- Balcı, Nursel: “Muğla El Sanatlarının Kültür Turizmi İçinde Değerlendirilmesi”, **Muğla Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, Muğla, Kasım 2013.
- Bakırer, Ömür: “Ortaçağda Muğla”, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 1993.
- Buluç, Sevim: “İlkçağda Muğla”, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 1993.
- Çakmak, Şakir: **Muğla Cami ve Mescitleri**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2013.
- Çanlı, Mehmet: “Balkanlardan Muğla’ya Göç ve Sosya-Ekonomik Değişim”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 12, Kış 2007.
- Çelebi, Evliyâ: **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine**, 9. Cilt 1. 2. Kitap, Seyyit Ali Kahraman (haz.), YKY Yayınları, İstanbul, 2011.
- Çınar, Ali Abbas: “Muğla ve Çevre Köylerindeki Yemek

Kültürünün Halk Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi”, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006.

Çınar, Ali Abbas: **Muğla Karabağlar Yaylası (Tarih, Toplum ve Kültür)**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2010.

Çınar, İsmail: “Biyoklimatik Konfor Ölçütlerinin Peyzaj Planlama Sürecinde Etkinliği Üzerinde Muğla-Karabağlar Yaylası Örneğinde Araştırmalar”, **Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi**. 2004.

Darkot, Besim ve Tuncel, **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Metin: Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1988.

Değer, Gözde: **Muğla Kent Merkezi Geleneksel Kent Dokusunun Araştırılması: Muğla –Merkez, Ula ve Yeşilyurt Evlerinin Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2012.

Dereli, Turgut: **Bizim Yaşadığımız Muğla**, Akare Matbaacılık, İzmir, 2008.

Diler, Adnan: **Bodrum Yarımadası, ‘Leleg Yerleşimleri, Pedasa, Mylasa, Damlıboğaz (Hydai), Kereai (Sedir Adası), Kissebükü (Anastasioupolis) ve Mobolla Kalesi Yüzey Araştırmaları**

2004-2005, 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı
2. Cilt, Ayırbaşım, Çanakkale, 2006.

Diler, Adnan: **Muğla’da Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasından Yaşanan Sorunlar: Kültürel ve Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2004.

Durdu, Bircan Kalaycı ve **Muğla Mutfağı**, Muğla Valiliği, Muğla, 2014.
Budakoğlu, Fatma Emel:

Ekinci, Oktay: **Yaşayan Muğla**, Bileşim Basımevi, İstanbul, 1985.

Eren, Mehmet Ali: **Muğla’nın Bazı Sözlü ve Kültür Değerleri ve Halk Oyunları**, Muğla Valiliği Yayını, Muğla, 2001.

Eren, Mehmet Ali: **Muğla Yöresi Halk Oyunları, Giysileri ve Çalgıları, Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006.

Eroğlu, Zekai: **Muğla Tarihi**, Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları, 2011.

Ertürk, Mustafa ve Atasoy, ‘‘Kültürel Coğrafya Bakımından Muğla ve Emin: Çevre Polyelerde Yaylacılık’’, **Turkish Studies**, Volume 5/3, Summer 2010.

- Faroqhi, Suraiye: “Menteşeoğullarından Osmanlılara Muğla”, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006.
- Glaesser Dirk: ”Global Travel Patterns: an overview”, **Journal of Travel Medicine**, Vol. 24, No: 4, Spain, 2017, 2017.
- Gözenç, Selami: “Muğla–Gökova Arasında Coğrafi Müşahedeler”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı 14, 1964.
- Gümüş, Nevzat: “Menteşe Yöresi’nde Doğal Turizm Potansiyeli”, Recep Efe (ed.), **Coğrafya’da Yeni Yaklaşımlar Prof. Prof. h. c. Dr. İbrahim Atalay’ın 45. Meslek Yılına Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2015.
- Güner, İbrahim: “Muğla ve Çevresindeki Yerleşmelerin Gelişmelerini Etkileyen Coğrafi Faktörler”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, Sayı 4, Bahar 2001.
- Güney Ege Kalkınma Güney Ege Bölgesi Turizm Stratejisi Ajansı: **Belgesi**, Denizli, Ekim 2002.
- Gür, Hale: “Muğla Yöresi Halk Müziği Eserleri”,

Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler), Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006.

Hargrove, Cheryl: “Cultural Tourism: Attracting Visitors and Their Spending”, **National Cultural Districts Exchange**, 2014.

Hugges, Howard L.: “Redefining Cultural Tourism”, **Annals of Tourism Research**, Volume 23, Issue 3, July 1996.

İkiel, Cercis : “Muğla’nın Coğrafi Özellikleri”, **Muğla Üzerine Makaleler**, Ali Abbas Çınar (haz.), Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla 2015.

İkiel, Cercis: “Muğla Yöresinde İklim Koşullarının İnsan ve Çevre Üzerine Etkileri”, **Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiri Kitabı**, 29-30 Eylül 2005.

İrdem, İbrahim ve Mutlu “6360 Sayılı Yasanın “Kır-Kent” Kavramlarını Muğlaklaştırması Sorunu ve Olası Sonuçları”, **Kamu Yönetimi Sempozyumu 10**, İzmir, 5-7 Mayıs 2016.

İren, Kaan: “İlkçağ Boyunca Muğla”, **Muğla Kitabı (Arkeoloji-Tarih-Coğrafya, Ağız Özellikler, Halk Kültürü)**, Ali Abbas Çınar (der.), Muğla Valiliği, Muğla, 2004.

- Isaac Rami: **Understanding the Behaviour of Cultural Tourists: Towards a Classification of Dutch Cultural Tourists**, NHV International Higher Education, Breda, 2008.
- Karabulut, Figen: **Ekonomik ve Toplumsal Yapıya Paralel Olarak Muğla Arazi Kullanış Değişimleri (1950 sonrası)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, 1983.
- Koca, Feray ve Akça, Antik Karya'nın Başkenti Halikarnassos'da Bayram: Kent Planlama Anlayışı, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt 18, Sayı: 20, Güz 2017.
- Koca, Feray: "Muğla'da Kentsel Büyüme ve Çeper-Kuşak Oluşumu ve Değişen Kent Formu", **Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu Temel Yaklaşımlar ve Teknikler Bildiriler Kitabı**, Mersin, 22-23 Ekim 2015.
- Koca, Feray: "Muğla'da Osmanlı'dan Cumhuriyete İdari Merkezin Sembolü: Hükümet Konakları", **Mimarlık Dergisi**, Sayı 389, Mayıs-Haziran 2016.
- Kutluay, Emine Semra: **Muğla İli 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Hükümleri**, Muğla Büyükşehir Belediyesi, 2016.

- Kurtuluş, Hatice: **Mübadeleyle Giden Rumlar, Turizmle Gelen Avrupalılar: Muğla’da Eşitsiz Kentsel Gelişme**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Küçümen, Ömer: ‘‘Muğla (Merkez) Belediyesi Çevre Düzeni Planına Esas Jeolojik Etüd Raporu’’, **İller Bankası Genel Müdürlüğü**, 1993.
- Kütükoğlu, Mübahat: **Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.
- Menteşe Belediyesi: **Karabağlar Yaylasında Dört Mevsim Turizm Araştırma ve Fizibilite Raporu**, Ekim 2016.
- Mete, Zekai: ‘‘Menteşe’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 29, 2004.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi: **Hedefimiz Bir Muğla 1 Muğla**, 2017.
- Muğla Valiliği: **Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla**, Muğla Valiliği, Muğla, 2003.
- Niray, Nasır: ‘‘Muğla İlinin Kentleşme Süreci’’, **Muğlaname**, Ali Abbas Çınar (der.), Berk Yayınları, 2006.
- Oktik, Nurgün ve Öztürk, **Sosyolojik Yapı Araştırmaları Kültürel ve Şinasi: Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması II**, Muğla Valiliği, Muğla, 2007.

- Orman ve Su İşleri
Bakanlığı Devlet Su
İşleri Genel Müdürlüğü: **Büyük Menderes Havzası Master Plan Raporu**, Cilt 1/3, Ankara, 2017.
- Orman ve Şu İşleri
Bakanlığı Meteoroloji
Genel Müdürlüğü: **Uzun Yıllar Parametreler Bülteni Muğla (1928-2017)**, 2018.
- Osmay, Sevin: “1950-1987 Döneminde Muğla Kenti”, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, 2006.
- Özkan, M. Bülent v.d.: **Muğla Kenti Kamusal Dış Mekanları Bağlamında Master Plan Çalışması**, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir, 2003.
- Özer, Mehmet Nazım ve Ayten, Mustafa Asım: “Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları”, **Planlama Dergisi**, Sayı: 3, 2005.
- Öztekin, Esengül Yıldız: “Muğla Müzesi”, **Marmaris Günlük**, Yıl: 5, Sayı: 5, 2014
- Özçağlar, Ali: “Merkez İlçeleri Metropol Büyükşehir İlçelerine Bölünemeyen Büyükşehir Belediyeli İller Üzerine Bir Analiz”, **Türk Coğrafya Kurumu 75. Yıl Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ahmet Ertek vd. (ed.), Ankara, 8-10 Kasım 2017.
- Saf, Hayriye Oya v.d.: Muğla’da Naci Karaosmanoğlu Evi’nin Tanıtılması ve Mimari Özelliklerinin

- Değerlendirilmesi, **Muğla Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, 2013.
- Sert, Mehmet: **Muğla İş Yatırım Olanakları**, GEKA, Denizli, 2017.
- Sözbilir, Hasan v.d.: ‘‘22-25 Kasım 2017 Muğla Depremleri ve Muğla İlinin Depremselliği Raporu’’, **Dokuz Eylül Üniversitesi Deprem Araştırma ve Uygulama Merkezi Diri Fay Araştırma Grubu**, Kasım 2017.
- Şahin, Erman: ‘‘Karabağlar ve Karabağlar’a Yapılan Eski Göçler’’, **Muğlanâme (Muğla ve İlçeleri Kültürü Üzerine Makaleler)**, Ali Abbas Çınar (haz.), Berke Ofset, 2006.
- Şeren, Uğur v.d.: **Muğla İli 2013 Yılı Çevre Durum Raporu**, Muğla Valiliği Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, Muğla, 2013.
- Taş, Barış: ‘‘Türkiye’de Yönetim ve Yerleşme Açısından Mahalleler’’, **Türk Coğrafya Kurumu 75. Yıl Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ahmet Ertek vd. (ed.), Ankara, 8-10 Kasım 2017.
- Tekeli, İlhan: ‘‘1923-1950 Döneminde Muğla’da Olan Gelişmeler’’, **Tarih İçinde Muğla**, İlhan Tekeli (der.), Muğla Belediyesi Yayınları,

Muğla, 2006.

Texier, Charles   **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Ali Suat (çev.), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002.

Topay, Mehmet ve Yılmaz, ‘‘Biyoklimatik Konfora Sahip Alanların Belirlenmesinde CBS’den Yararlanma Olanakları: Muğla İli Örneği’’, **CBS Bilişim Günleri Bildiri Kitabı**, İstanbul, 2004.

TUİK   Menteşe İlçesi ve Muğla Kenti Sosyal ve Demografik Nitelikler, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi**, 2007-2007.

TUİK   ‘‘Muğla Kenti Sosyal ve Demografik Nitelikler, Ekonomik Nitelikler, Hane Halkı ve Konut Nitelikleri’’, **Genel Nüfus Sayımı**, 2000.

Türker, Ali v.d.:   ‘‘Dış Mekan Turizm ve Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Muğla İli İklim Konfor Analizi’’, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 4, 2015.

Umar, Bilge: **Karia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1999.

Uykucu, K. Ekrem: **Muğla Tarihi**, As Matbaası, İstanbul, 1968.

Ünal, Çiğdem: ‘‘Sındırgı İlçesinde Azalan Nüfus ile

Sosyoekonomik Değişimlerin Analizi'', Ferhat Arslan vd. (ed.), **Güncel Araştırmalar Işığında Sındırıcı Bildiriler Kitabı**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2018.

Yörür, Neriman vd.: Türkiye’de Özel Proje Alanı (ÖPA) Olarak Belirlenen Tarım Alanları İçin Koruma Temelli Planlama Yaklaşımı Önerisi: Muğla Ovası Örneği, **Planlama Dergisi**, 28 (1), 2018.

Yalçınlar, İsmail: ‘‘Muğla Bölgesinde Jeomorfolojik Araştırmalar’’, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, No: 14, 1964.

Yılmaz, Sahil ve Akça ‘‘Yaşayan Bir Tarih: Muğla Saat Kulesi’’, Bayram: **Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Safranbolu, 2011.

Yurt Ansiklopedisi: **Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü: Mardin-Muğla**, Fasikül 105, 1983.

İnternet Siteleri

Elvanbey Hamamı, <http://www.elvanbeyhamami.com/>, (erişim 05.06.2017).

Hürriyet, Muğla’da 800 Yıllık Kayıp Mescit Bulundu, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mugla-da-800-yillik-kayip-mescit-bulundu-38598002> (erişim 02.03.2018).

Karia Yolu, <http://kariayolu.com/index.php/bolumler/mugla-ve-cevresi>, (erişim 13.04.2018).

Menteşe Belediyesi, “Kültür Evine Ziyaretçi Akını”, <http://www.mentese.bel.tr/kultur-evine-ziyaretci-akini/> (erişim 12.03.2018).

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Müzeler ve Ören Yerleri Sit Alanları”, <http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,159015/sit-alanlari.htm> (erişim 11.05.2018)

Muğla Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Turizm istatistikleri”, <http://www.muglakulturturizm.gov.tr/Eklenti/56494,ilimiz-gumruk-kapilarindan-giris-yapan-yabanci-turistle-.pdf?0> (erişim 11.05.2018).

“Muğla Müze Müdürlüğü”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44130/mugla-muze-mudurlugu.html>, (erişim: 25.05.2017).

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, <http://ects.mu.edu.tr/tr/msku-hakkinda-92>, (erişim 03.03.2018).

NTV, “Türkiye’nin en uzun antik yürüyüş rotası: Karia Yolu”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/turkiyenin-en-uzun-antik-yuruyus-rotasi-karia-yolu,-eLKo25Mq06Yj5CcV3H5Lw> (erişim 13.04.2018).

Resmi Gazete, “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>, (erişim 16.02.2017).

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında İstanbul’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul’un muhtelif okullarında tamamladı. 2009 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nden mezun oldu. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bölümü’nde Yüksek Lisans, 2018 yılında Doktora eğitimini tamamladı. 2016 yılından bu yana İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde ÖYP Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.